

מסכת כתובות

פרק שלישי אלו נערות

איסור ממזרת לישראל

אמנם כל זה, כשהיו ראויות לביאה באותו הזמן שהן בחזקת שנבעלו, אבל אם נפדו או נתגייירו או נשתחררו קודם שהיו בנוש שלושים שנים ויום אחד, אפילו נבעלו באותו הזמן בתוליהן חוזרים, ואם כן הן בחזקת בתולות, ואם נאנסה אחת מהן יש לה קנס.

הממזרת אסורה לישראל באיסור לא תעשה, שנאמר, "לא יבא ממזר בקהל" (דברים כ"ג ג), כלומר לא יבא לישראלית, והוא הדין שהממזרת אסורה להינשא לישראלי.

איסור נתינה לישראל

הנתינים הם הגבעונים שנתגייירו בערמה בימי יהושע, ונתנם יהושע חוטבי עצים ושואבי מים, ככתוב, "ויתנם יהושע ביום ההוא חטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח ה' עד היום הזה אל המקום אשר יבחר" (יהושע ט"ז כ"ז), ועל שם הנתינה זו הם קרויים נתינים.

ודוד גזר עליהם שלא יבואו בקהל, משום שלא היו רחמנים למחול לשאול על מה שעשה להם, כמבואר במסכת יבמות.

כן נראה לכאורה מפירוש רש"י. אולם התוס' כתבו, שלפי פירוש רש"י, דוד גזר עליהם שלא לבוא בקהל, כי הם נחשבים כעבדים^א.

ורבינו תם מפרש, שהנתינים אסורים לבוא בקהל מהתורה, שהם משבעת אומות שנאמר עליהם "ולא תתחתן בם", והאיסור הוא אחר הגירות^ב.

איסור כותית לישראל

הכותים הם נוכרים שהביא מלך אשור מכותה לערי שומרון, לאחר שהגלה משם את עשרת השבטים, ומיראת אריות שהיו אוכלים בהם, נתגייירו, כמבואר בספר מלכים (ב' פרק י"ז).

ונחלקו חכמים אם נתגייירו הכותים גירות שלמה, והרי הם כישראלים, או שנתגייירו מחמת יראה בלבד, ואם כן הם נוכרים.

ולדעת האומרים שלא נתגייירו גירות שלמה, הם אסורים לבוא בקהל, משום

^א ואין נראה לרבינו תם, דהא משמע בגמרא, דנתינה הויה דאורייתא ... ועוד קשה לפירוש הקונטרס, כיון דעבדות ממש גזר עליהו, שמתוך כך נאסרו לבוא בקהל, משום לא יהיה קדש, אם כן אמאי יש לה קנס, הא תנן בהדיא במתניתין דשפחה אין לה קנס, ואי משום דנתינה מנטרא נפשה, הא אמרינן בירושלמי, דשפחה אפילו משומרת אין לה קנס. [תוס']

^ב ודוד לא גזר עליהו אלא שיעבוד, ולא לאוסרן בבנות ישראל, דהא אסירי וקיימי ... אלא כדי שלא יטמעו בישראל. והא דגזר בהו טפי מבשאר פסולי קהל, משום דהוו אומה שלימה. והא דקאמר התם, כל מי שיש בו שלשה סימנים הללו ראוי לידבק בהן, לא לישא מהן, אלא להיות בן חורין כמותן. וכן הא דקאמר התם, בימי רבי בקשו להתיר נתינים, אמר רבי, אם חלקנו נתיני חלק מזבח מי יתיר, לא שהיו רוצים להתירם לבא בקהל, דהא מדאורייתא אסירי, אלא בקשו לפטור מעבדות להיות בני חורין, ואמר להו רבי, דאין יכולין להפקיע חלק מזבח. ואף על גב דקיימא לן דהפקר ביידי הפקר, היינו לצורך, אבל זה אינו צורך כל כך. [תוס']

דף כ"ט

[דברים כ"ב כ"ח-כ"ט] כי ימצא איש נער בתולה אשר לא ארשה ותפשה ושכב עמה ונמצאו. ונתן האיש השכב עמה לאבי הנער חמשים כסף ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה לא יוכל שלחה כל ימיו.

ימי קטנות נערות ובגרות

הבת, משעה שנולדה, עד שתהא בת שתיים עשרה שנים ויום אחד, וגם תביא שתי שערות של סימני גדלות, הרי היא קטנה לכל דבר.

ומשתביא שתי שערות של סימני גדלות אחר היותה בת שתיים עשרה שנים, במשך ששה חודשים ראשונים היא קרויה נערה.

ולאחר אותם ששה חודשים ועד סוף ימיה היא קרויה בוגרת.

אלו נאנסות יש להן קנס

מבואר בכתובים, שהאונס נערה בתולה ופנויה, משלם קנס חמישים שקלים.

ונחלקו חכמים ורבי מאיר, האם הפרשה הזו אמורה רק בנערה, או גם בקטנה.

לדעת משנתנו שהיא כדעת רבי מאיר – אין קנס אלא לנערה שנאנסה. ונמצא, שלפי דבריו, קטנה שיש לאביה זכות למוכרה, אם נאנסה אין לה קנס, ונערה שאין לאביה זכות למוכרה, אם נאנסה יש לה קנס [=כל מקום שיש מכר אין קנס, וכל מקום שיש קנס אין מכר].

ולדעת חכמים – גם הקטנה שנאנסה, משעה שהיא ראויה לביאה, כלומר מהיותה בת שלוש שנים ויום אחד, יש לה קנס.

ובהמשך יתבאר בעזה"י, אם חיוב קנס אמור רק כשהנאנסת מותרת לאונס, או גם כשהיא אסורה לו.

האונס גירות ופדויה ומשוחררת

סתם גירות, הרי היא בחזקת שנבעלה בגיותה. וכמו כן, סתם שבויה שנשתחררה, הרי היא בחזקת שנבעלה בשביה. וכמו כן, סתם שפחה שנשתחררה, הרי היא בחזקת שנבעלה בהיותה שפחה. ולכן האונס את אחת מהן אין לה קנס כי אין קנס אלא לבתולה.

שנאמר, "ולא תתחתן בם", והאיסור הזה נאמר על הנישואין עם הנוכרי.

כן פירש רש"י. וזה לפי שיטתו, שהאיסור "ולא תתחתן בם", אמור על הנישואין עם הנוכרי. אולם לפירוש התוס', לא נאמר איסור זה אלא בנישואין עם הגר משבעה אומות. ולפירוש התוס', משנתנו כדעת האומרים שהכותים גירי אמת, ולכן יש לכותית קנס, ואף שלכאורה דין פשוט הוא, הוצרכה המשנה ללמד זאת, שלא תאמר, לא ניתן לה קנס, כדי שלא יטמעו בהם^א.

חיוב קנס כשהנאנסת אסורה לאונס

לדעת משנתנו – אף על פי שנאמר בפרשת אונס, "ולו תהיה לאשה תחת אָשֶׁר עָנָה לא יוכל שֶׁלָּחָה כָּל יָמֶיהָ", לומר שהנאנסת נישאת לאונס, לא בא הכתוב הזה לומר, שאם היא אסורה לו, אינה בכלל הפרשה, וגם קנס אין לה, אלא **גם כשאינה יכולה להינשא לו, יש לה קנס, בין אם היא אסורה לו באיסור לא תעשה**, [כגון שהיא ממזרת, או נתינה, או כותית^ב], **ובין אם היא אסורה לו באיסור כרת**, [כגון שהיא אחותו, או אחות אביו, או אחות אמו, או אחות אשתו, או שהיתה אשת אחיו^ג, או שהיתה אשת אחי אביו^ד, או שהיא נידה], **ורק כשיש בדבר איסור מיתת בי"ד, האונס נפטר בכך מתשלום הקנס**.

ובהמשך יתבאר בעזה"י, מהיכן למדו חכמי משנתנו, שאף על פי שנאמר בפרשה "ולו תהיה לאשה", הפרשה מדברת גם במי שאסורה להינשא לאונס.

ולדעת רבי נחוניא בן הקנה [בדף ל'] – אמנם, הכתוב "ולו תהיה לאשה", לא בא ללמד שאם היא אסורה לו, לא יהא לה קנס, ולכן גם כשהיא אסורה לו באיסור לא תעשה, יש לה קנס, אבל **כשהיא אסורה לו באיסור כרת, הרי היא כמי שאסורה לו באיסור שיש בו מיתת בי"ד, ומחמת כרת שנתחייב בו, פטור מלשלם את הקנס**, [ובעזה"י בדף ל' תתבאר דעת רבי נחוניא בן הקנה בהרחבה].

^א ואם תאמר, למאן דאמר בפרק עשרה יוחסין, דפסול כותים משום דעבד ושפחה נטמעו בהן, אמאי יש לה קנס, נימא לה אייתי ראיא דלאו שפחה את, ושקילי ... ויש לומר, דכל אחת מוקמינן לה אחזקת אבהתא, שהיו כותים, אף על גב דלענין פסול לא מוקמינן לה אחזקתה, לענין קנס מוקמינן לה, שלא יהא חוטא נשכר. [תוס'].

^ב [א] ואם תאמר, ואמאי לא חשיב נמי אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדייט. ויש לומר, דבפסול כהונה לא קמיירי. [ב] והא דלא תני מצרי ואדומי. משום שיש להם היתר. אי"נ לא חשיב אלא חייבי לאוין. [ג] אבל קשה, דליתני מחזיר גרושתו משנית. [ד] ונבעלה שלא כדרכה, ואף על גב דאמרין בפרק עשרה יוחסין, הכל מודים שאם בעל ולא קידש שאינו לוקה, מכל מקום לרבי עקיבא דאמר אין קדושין תופסין במחזיר גרושתו ליתני. [ה] ועוד הוה מצי למיתני יבמה לשוק. [ו] ועבד הבא על הכותית הולד ממזר, ויש לה קנס, ת"י. ויש לומר דתנא ושייר. ואף על גב דבפרק קמא דקדושין דייק, תנא תני אלו ואת אמרת תנא ושייר, הכא דתני בסיפא ואלו שאין להם קנס, לא שייך למידק הכי ... [תוס'].

^ג וכבר נתגרשה, שעתה אין בה איסור אשת איש, אלא איסור אשת אח בלבד, ויש בה כרת ולא מיתת בי"ד. [ד] פירש ר"ח, דפרד"ך בירושלמי, אשת אחיו, ולא יבמה היא לו וזקוקה לו, ומה קנס וכרת שייך בה, ומשני בשיש לו בנים מאשה אחרת, ואיירי במת מן האירוסין, והוא הדין דהוה מצי לאוקמה כשגרשה. וקשה לר"י ב"ר אברהם, לרב פפא דמוקי הך תניתין במפתה ... תקשי דהיכי מצי לאוקומי הכי, הא נתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה, וכיון דלעצמה, מפתה אין לה קנס ... ומיהו בירושלמי מוקי לה כשבא עליה עד שלא מת ומת, והוא הדין עד שלא בגרה ובגרה. ולמאי דאמר בירושלמי דמפתה אינו פטור אלא מבושת ופגם, אבל קנס אינה יכולה למחול, אתי שפיר. ומיהו בשי"ס דידן משמע דאין לה אפילו קנס ... [תוס'].

^ד וכבר נתגרשה, שעתה אין בה איסור אשת איש, אלא איסור אשת אחי אביו בלבד, ויש בה כרת ולא מיתת בי"ד.

ולדעת שמעון התימני – הכתוב "ולו תהיה לאשה" האמור בפרשת אונס, מלמד, שאין הפרשה מדברת אלא כשהאשה יכולה להיות לאונס, כלומר שאם יקדשנה יתפסו הקידושין, ובמסכת יבמות מבואר, שלדעת שמעון התימני, כל שהאשה אסורה לאיש באיסור לא תעשה שיש בו עונש כרת, אין הקידושין תופסים לו בה, ואם כן, כשהאשה אסורה לאיש באיסור לא תעשה שיש בו כרת, אין לה קנס ממנו אם אנס אותה. אבל כשהיא אסורה לו באיסור לא תעשה שאין בו עונש כרת, הקידושין תופסים, ואם אנס אותה יש לה קנס.

ולדעת רבי שמעון בן מנסיא – הכתוב "ולו תהיה לאשה" האמור בפרשת אונס, מלמד, שאין הפרשה מדברת אלא כשהאשה ראויה לאונס, כלומר כשהיא מותרת לו, אבל כשהיא אסורה לו, אפילו באיסור לא תעשה לבדו, אינה ראויה לו, ואינה בכלל הפרשה, ולכן הוא פטור מקנס.

דרשות יתור "הנערה" ו"הבתולה"

בפרשת אונס נאמר, "כִּי יִמָּצָא אִישׁ נַעֲרָה בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא אֶרְשָׁה וּתְפָשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה וְנִמְצְאוּ" (דברים כ"ב כ"ח), ומכאן שהפרשה מדברת לכל הפחות בנערה המותרת לאונס, שמתקיים בה הכתוב הבא "ולו תהיה לאשה".

אכן מלבד זאת נאמר בפרשה, "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף", והכתוב "הנַעֲרָה" שבפסוק זה מיותר בכפלים, ללמוד ממנו שני דברים.

שכן היה יכול לכתוב, "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבִּיהָ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף", ומתוך שכתב "לְאִבִּי הַנַּעֲרָה", בא ללמד דבר אחד, והוא, שאין האונס משלם את הקנס אלא כשהיא חיה, ועדיין אביה נחשב אבי הנערה, אבל אם כבר מתה, האונס פטור מלשלם. וכמאמר אב"י בא עליה ומתה פטור מלשלם.

אמנם ללמד זאת די היה יכול לכתוב, "לְאִבִּי נַעֲרָה", ומתוך שכתב "הנַעֲרָה" בה"א, בא ולימד דבר נוסף, שיתבאר בעזה"י בסמוך^ה.

ובפרשת מפתה נאמר, "וְכִי יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא אֶרְשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה מֶהָרָה וּמִקֶּהָרָה לֹא לְאִשָּׁה" (שמות כ"ב ט"ח), ומכאן שהפרשה מדברת לכל הפחות בבתולה המותרת לאונס, שמתקיים בה הכתוב "מֶהָרָה וּמִקֶּהָרָה לֹא לְאִשָּׁה".

אכן מלבד זאת נאמר בפרשה, "אִם מָאָן יִמָּאן אֲבִיהָ לְתַתָּהּ לוֹ כֶּסֶף וְשָׁקַל כְּמֶהָרָה הַבְּתוּלָה", והכתוב "הַבְּתוּלָה" שבפסוק זה מיותר בכפלים, ללמוד ממנו שני דברים.

שכן היה יכול לכתוב, "כֶּסֶף וְשָׁקַל כְּמֶהָרָה", ומתוך שכתב "הַבְּתוּלָה", בא ללמד דבר אחד, והוא, גזרה שווה להשוות קנס אונס לקנס מפתה כמבואר בבבליא, שיהא מוהר זה כמוהר הבתולות האמור באונס, ומוהר הבתולות כמוהר זה האמור במפתה, לומר שניהם חמישים כמנין האמור באונס, ושניהם שקלים

^ה פירש רבינו חננאל, דמחזר נערה דריש כולה מלתא. נער, נערה, הנערה. ואין נראה לרבינו תם, דלא כתיב נערה מלא בה"א, אלא הוהו דמוציא שם רע לחודיה, כדמוכח בסוף פרקין. ועוד הקשה רבינו יצחק, מה צריך חד לגופה, הא איכא נערה אחרינא בפרשה. אלא פירוש הקונטרס עיקר. [תוס']

כאמור במפתח.

אמנם ללמד זאת די היה יכול לכתוב, "בתולות", ומתוך שכתב "הפגות" בה"א, בא ולימד דבר נוסף, שיתבאר בעזה"י בסמוך.

והנה נתבאר ששני כתובים יתרים יש, אחד בפרשת אונס, ואחד בפרשת מפתח, ולדעת משנתנו, שני הכתובים הללו באו ללמד, שאף על פי שנאמר בפרשיות הללו שתהא האשה לאונס ולמפתח, מכל מקום גם כשאין ראיות לו, כגון שהן אסורות לו באיסור לא תעשה, או באיסור כרת, אף על פי כן יש להן קנס^א.

אופנים שהקידושין תופסים אף על פי שהאשה אסורה

נתבאר לעיל, שלדעת שמעון התימני, הכתוב "ולו תהיה לאשה", האמור בפרשת אונס, מלמד, שאין הפרשה מדברת אלא במקום שהנאנסת יכולה להיות אשתו של האונס, כלומר, שאם יקדשנה, יתפסו הקידושין, ולדעתו כל שאין ענוש עליה כרת, אף על פי שהיא אסורה לו, תופסים בה קידושין ויש לה קנס.

עוד נתבאר לעיל, שלדעת רבי שמעון בן מנסיא, הכתוב "ולו תהיה לאשה" האמור בפרשת אונס, מלמד, שאין הפרשה מדברת אלא במקום שהנאנסת מותרת לאונס.

ומתוך כך שנחלק עם שמעון התימני באופן שבו הכתוב "ולו תהיה לאשה" נדרש, לומר, שלא די בכך שיהיו הקידושין תופסים כדי שיתחייב בקנס, ורק כשהיא מותרת לו יש לה קנס, משמע, שלדעתו יש אופנים שאף על פי שהאשה אסורה, הקידושין תופסים, ולכן אף על פי שהקידושין תופסים, מאחר שהיא אסורה, אין לה קנס.

ואמנם אם דעת רבי שמעון בן מנסיא כדעת שמעון התימני, שכל שאין בה כרת, אף על פי שהיא אסורה, תופסים הקידושין, מובן מדוע הוצרך לדרוש את הכתוב "ולו תהיה לאשה" להוציא אשה האסורה לו, ללמד, שלא רק כשיש בה כרת, ואין הקידושין תופסים, אין לה קנס, אלא אף כשהיא אסורה באיסור לא תעשה לבדו, גם כן אין לה קנס.

אכן יש שחולקים על שמעון התימני, ולדעתם, גם כשהאשה אסורה לאיש באיסור שאין בו עונש כרת, אין הקידושין תופסים. ומכל מקום, גם לדבריהם, יש אופן שבו הקידושין תופסים אף על פי שהאשה אסורה, ולפיכך גם אם דעת רבי שמעון בן מנסיא כאחד מהם, הוצרך לפרש, שהכתוב בא ללמד שכל שהאשה אסורה אין לה קנס, גם אם הקידושין תופסים בה.

^א ואם תאמר, ומנא לך דחד לאתויי חייבי כריתות, אימא דתרווייהו אתו לרבוויי חייבי לאוין, וחד לאונס וחד למפתח. ויש לומר, דלהא לא צריך, דמגורה שוה ילפינן אונס ומפתח מהדדי. [הקשה ר"י בן רבינו מאיר, אכתי נימא חד לאתויי חייבי עשה, וחד לאתויי חייבי לאוין, ואכתי חייבי כריתות מנא לך. ותיירך, דלחייבי לאוין ועשה לא צריך אלא חד קרא, דהא אי לא דכתיב "ולו תהיה לאשה", דמשמע שיש בה הויה וראויה לקיימה, לא הוה צריך קרא לרבווייהו, הלכך מחד ריבויא מרבינן אין ראויה לקיימה דהיינו חייבי עשה וחייבי לאוין כיון דאית בהו הויה, ואידך ריבויא לחייבי כריתות. ולמאן דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין, הוי חד ריבויא לחייבי עשה ואידך לחייבי לאוין וחייבי כריתות. ואם תאמר, ולשתוק מ"לו תהיה לאשה", ולא יצטרך להך ריבויי. ויש לומר דאיצטרך למידרש "ולו תהיה לאשה" מדעתה. [תוס'].

לדעת רבי עקיבא, גם כשהאשה אסורה לאיש באיסור לא תעשה שאין בו עונש כרת, אין הקידושין תופסים. ומכל מקום לדברי רבי סימאי, יש איסור לא תעשה שבו מודה רבי עקיבא שהקידושין תופסים, והוא איסור לא תעשה של כהונה, כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, והטעם לכך שבהם הקידושין תופסים כי נאמר בהם, "ולא יחלל זרעו בעמיו", לומר, חילולים הוא עושה ולא ממזרים ואם כן הקידושין תופסים^ב. ואם דעת רבי שמעון בן מנסיא כדעה זו, בא הכתוב "ולו תהיה לאשה" ללמד, שלא רק כשהאשה אסורה לאיש בשאר איסורי לא תעשה אין לה קנס, אלא אף כשהיא אסורה לו באיסורי כהונה אין לה קנס.

ויש אומרים שלדברי רבי ישבב, דעת רבי עקיבא, שכל שהאשה אסורה לאיש באיסור לא תעשה, אין הקידושין תופסים, ואפילו באיסורי כהונה כאלמנה לכהן גדול וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט. ומכל מקום גם לדבריו, יש אשה שאסורה לאיש, ובכל זאת קידושין תופסים בה, והיא האסורה לאיש באיסור עשה, כמצרי ואדומי דור ראשון ושני, שנאמר בהם, "בנים אֲשֶׁר יִקְדְּחוּ לָהֶם דֹּר שְׁלִישִׁי יָבֵא לָהֶם בְּקָהֶל ה' (דברים כ"ג ט), לומר שלישי יבוא להם בקהל, ולא דור ראשון ושני, ולא הבא מכלל עשה הוא עשה. ואם דעת רבי שמעון בן מנסיא כדעה זו, בא הכתוב "ולו תהיה לאשה" ללמד, שלא רק כשהאשה אסורה לאיש באיסורי לא תעשה אין לה קנס, אלא אף כשהיא אסורה לו באיסורי עשה אין לה קנס.

דף ל'

ויש אומרים שלדברי רבי ישבב, דעת רבי עקיבא, שכל שהאשה אסורה לאיש, אין הקידושין תופסים, ואפילו באיסורי עשה. ומכל מקום גם לדבריו, יש אשה שאסורה לאיש, ובכל זאת קידושין תופסים בה, והיא בעולה לכהן גדול [וכגון שאינה אלמנה ולא גרושה אלא בעולה בלבד] האסורה לו באיסור עשה שאינו שווה בכל "בתולה מעמיו יקח אשה" (ויקרא כ"א י"ד) בתולה ולא בעולה. ואם דעת רבי שמעון בן מנסיא כדעה זו, בא הכתוב "ולו תהיה לאשה" ללמד, שלא רק כשהאשה אסורה לאיש בשאר איסורי עשה אין לה קנס, אלא אף כשהיא אסורה לו באיסורי עשה שאין שוים בכל אין לה קנס^ג, כגון בעולה לכהן גדול^ד.

^ב משמע דהא בהא תליא, דכיון דלא הוי ממזר, קדושין תופסין ... ותימה, דלרבי יהושע אף על גב דאין ממזר מחייבי כריתות ... מודה דאין קדושין תופסין בחייבי כריתות ... ויש לומר, דלרבי שמעון התימני ולרבי עקיבא, ודאי הא בהא תליא, דליכא מידי דלא תפסי בה קדושין והוולד כשר ... אבל לרבי יהושע, אף על גב דאין קדושין תופסין בחייבי כריתות ... לא הוי ממזר אלא מחייבי מיתות ביי"ד, כדיליף רבי יהושע בסוף החולץ ... [תוס'].

^ג ואם תאמר, יש כאן לאו דזונה, לא אשכחן תנא דאמר פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה, אלא רבי אלעזר, ולית הלכתא כוותיה, ואין זונה אלא הנבעלת לפסול לה. [רש"י].

^ד תימה אמאי לא קאמר איכא בינייהו סוטה שאיננה, וזינתה תחתיו שלא כדרכה, וגירשה, דאית בה הויה לכולי עלמא, כדאמרין בסוף החולץ, הכל מודים בבא על הסוטה שאין הוולד ממזר. [תוס'].

^ה ובבעולה שלא כדרכה איירי דאי כדרכה תו ליכא קנס. [רש"י]. ור"ח פירש, דהכא לא מיירי בבעולה מאחר, אלא כח גדול שאנס בתולה גמורה, ולא חשיבה ראויה לקיימה, אף על גב דאמר בהבא על יבמתו אנוסת עצמו ומפותת עצמו לא ישא ואם נשא נשוי, מכל מקום כיון דלכתחלה לא ישא לא חשיבה ראויה לקיימה ... [תוס'].

הבא על הנידה

אמר רב חסדא, האונס את נידה, אף על פי שהיא אסורה לו, ויש בה עונש כרת, יש לה קנס. הן לדעת שמעון התימני, האומר, שכל שאין קידושין תופסים בה אין לה קנס, והן לדעת רבי שמעון בן מנסיא, האומר, שכל שאסור לו לקיימה אין לה קנס, שהרי נידה, קידושין תופסים בה, ומותר לו לקיימה.

קם ליה בדבריה מיניה

כלל בידינו, שאם יעשה אדם מעשה אחד, שיש לנו לחייבו עליו שני עונשים, לא יענש בפועל אלא עונש אחד, החמור שבשני העונשים [=קם ליה בדבריה מיניה, כלומר עומד בגדול שבהם].

והנה כשיש לבי"ד לענוש את שני העונשים, כגון שהדליק גדיש חבירו בשבת, ויש לבי"ד לענושו סקילה על חילול שבת, וממון על היזק חבירו, הכל מודים שמאחר שבי"ד עונשים אותו עונש חמור של סקילה, אינם עונשים אותו ממון, והרי הוא נפטור מהעונש הקל של התשלומים.

אבל נחלקו חכמים, מה הדין כשאחד מהעונשים אינו על ידי בי"ד, אלא כרת בידי שמים, כגון שהדליק גדיש חבירו ביום הכיפורים, שהוא עונש כרת בידי שמים על חילול יום הכיפורים, וענוש ממון בידי בי"ד על היזק חבירו בזה.

- לדעת חכמים, מאחר שבי"ד אינם עונשים אותו את הכרת, הם עונשים אותו את הממון, ועליו לשלם.

- ולדעת רבי נחוניא בן הקנה, מאחר שנענש כרת בידי שמים, הוא פטור מתשלומים [=שהיה עושה את יום הכיפורים כשבת לתשלומין].

טעמו של רבי נחוניא בן הקנה

נתבאר, שלדעת רבי נחוניא בן הקנה, כשם שהמתחייב על מעשה אחד מיתה בידי אדם עם תשלומי ממון, פטור מהתשלומים, כך המתחייב על מעשה אחד כרת בידי שמים עם תשלומי ממון, פטור מהתשלומים. ונחלקו חכמים מהיכן למד זאת רבי נחוניא בן הקנה.

א. גזרה שווה "אסון" "אסון".

לדברי אביי, רבי נחוניא בן הקנה למד בגזרה שווה, שחיוב כרת בידי שמים שווה לחיוב מיתה בידי אדם, להיות פטור מהתשלומים, שכן לענין מיתה בי"ד נאמר, "וכי יצו אנשים ונגפו אשה הרה ויציאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענש פאשר ישיט עליו בעל האשה ונתן בפללים" (שמות כ"א ב), ללמד, שכשפטור ממיתה חייב בתשלומים, אבל כשמתחייב מיתה פטור מהתשלומים, וכמו כן נאמר לשון "אסון" לענין מיתה בידי שמים, שכך אמר יעקב לבניו "ויהי אם לא יגרד פני עמכם כי אחיו מת והוא לבדו נשארו וקראוהו אסון פדדך אשר תלכו בה והורדתם את שיבתי בגגון שאולה" (בראשית מ"ב ל"ח), שחשש יעקב שמה יפגע בידי אדם או בידי שמים, וכלל הכל בשם "אסון", הרי שגם מה שיארע בידי שמים נקרא אסון, כמו מה שיארע בידי אדם, ומעתה, כשם שאסון של חיוב מיתה בידי אדם פטור מהתשלומים, כך אסון של כרת בידי שמים פטור מהתשלומים.

ולדעת אביי, לא רק חיוב כרת פטור מתשלומים, אלא גם חיוב מיתה בידי שמים, כגון זר שאכל תרומה במזיד, שהוא חייב מיתה בידי שמים, אף על פי שאינו חייב כרת, מכל מקום הוא בכלל אסון, ופטור מהתשלומים.

ב. אמרה תורה כרת שלי כמיתה שלכם.

לדברי רבא, רבי נחוניא בן הקנה למד, שחיוב כרת בידי שמים שווה לחיוב מיתה בידי אדם לפטור מהתשלומים, מהכתוב האמור בענין המעביר זרעו למולך, "ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם מן האיש ההוא [שהוא חייב מיתה ב"ד] בדתו מזרעו למלך לבקלי המית אתו. ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו והקברתי אתו ואת כל הזנים אשריו לזנות אחר המלך מקרב עמם" (ויקרא כ' ד-ה), כלומר אם לא יהרגוהו ב"ד, יהא נכרת בידי שמים, ומכאן למדנו שהכרת במקום המיתה והוא חילופה, מה מיתה פטור מן התשלומים, אף כרת פטור מן התשלומים.

ולדעת אביי, רק חיוב כרת פטור מתשלומים כחיוב מיתה בידי אדם, אבל חיוב מיתה בידי שמים, כגון זר שאכל תרומה במזיד, שהוא חייב מיתה בידי שמים, מאחר שאין בו כרת, אינו פטור מהתשלומים.

הכל בידי שמים חוץ מצינים ופחים

נתבאר שיעקב חשש לשלוח את בנימין עם אחיו משום "וקראוהו אסון פדדך" וכוונתו היתה על כל מה שיארע לו, הן אם יבוא בידי אדם, או בידי שמים.

ומתחילה היו סבורים, שבכלל הדברים הבאים בידי אדם, הם אריה או גנבים, ובכלל הדברים הבאים בידי שמים, הם צינים [=צינה] ופחים [=חום].

אולם מסקנת הגמרא להיפך, שכן שנינו, הכל בידי שמים, כלומר אם באים פורעניות על האדם, הכל בגזרת מלך הוא^א, חוץ מצינים ופחים, שפעמים באים מחמת פשיעת האדם, שאינו נוהר מהם^ב, כמו שנאמר, "צינים פחים פדדך עקש שומר נפשו ירחק מהם" (משלי כ"ב ה), אבל שאר כל הדברים, ובכלל זה אריה וגנבים, לעולם לא יבואו אלא בגזרת המלך, מסיבה שיש אתו, כגון שנתחייב מיתה בי"ד, כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך.

וכתבו התוס', שמה שאמרו במסכת ברכות, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, אין ענינו לכאן, ששם דברו על הולד במעי אמו, שגוזרים אם יהא עני או עשיר, גבור או חלש, טפס או חכם, אבל צדיק ורשע לא. וכאן דברו במאורעות הבאות על האדם.

^א והא דאמרין לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה, אלמא יכול לשמור עצמו מן הפורענות, וכן קיר נטוי, דאסור לעבור תחתיו. התם מן הפשיעה יכול לשמור עצמו, דהא ודאי שבידו להמית עצמו, אבל כשמביאין עליו מן השמים באונס, אי אפשר לו לשמור, אבל צינים פחים לעולם אל יבואו עליו באונס אם רוצה ליהרר. [תוס'].

^ב ואם תאמר, והא דרשינן, "והסיר ה' ממך כל חולי", זה צינה, אלמא דבידי שמים הוא. ויש לומר, דהיינו שיחם הקב"ה עולמו, או יתן לו מלבושים, ולא יצטרך ליהרר. ואם תאמר והא פחים בידי שמים הוא, כדאמרין בבראשית רבה בפרשה ט"ו, אמר לו אנטונינוס לרבי, צלי עלי, אמר ליה, רחמנא שויבך מצינתא, אמר ליה, דא צלותא היא, יתיר חד כסו וצינתא אזלא, אמר ליה תשתוב משרבא, אמר ליה, הא כדו צלותא, דכתיב "אין נסתר מחמתו". ויש לומר דקרא כתיב בעוברי דרכים או במלחמה כדרך שהמלכים עושים, בדרך אין אדם יכול ליהרר מן החום, אבל אם רוצה לישב בביתו יכול להזהר שישב בבית של אבנים או יכנס במרתף. ויש מפרשים, דצינים פחים חדא מילתא היא, כלומר צינים שהם פחים לאדם, לשון פח ומוקש. ואינו כן ... [תוס'].

ותשלומים בבת אחת, פטור מהתשלומים.

ארבע מיתות ביי"ד בזמן הזה

אמר רב יוסף וכן שנה רבי חייא, מיום שחרב בית המקדש^א, אף על פי שבטלו סנהדרין, ארבע מיתות לא בטלו, כלומר לא בטל דין ארבע מיתות ביי"ד, והראוי להתחייב בהן, יענש עונש דומה להן^ב.

א. מי שנתחייב סקילה, או נופל מן הגג, או חיה דורסתו. והנופל מן הגג, דומה לנסקל, שהיו דוחפים אותו מבית הסקילה הגבוה שתי קומות לארץ וכן כשחיה דורסתו כגון ארי, שהוא מפילו לארץ, והורגו בדריסה, דומה הוא לנסקל.

ב. מי שנתחייב שריפה, או נופל בדליקה, או נחש מכישו, והארס שורפו.

ג. מי שנתחייב הריגה, כלומר מיתת סייף [=חרב], או נמסר למלכות והן מתיזים ראשו בסייף, כדרך המומתים על ידיהם, או ליסטים באים עליו, והורגים אותו בחרב.

ד. מי שנתחייב חנק, או טובע בנהר, או מת בסרוניכי [=אסכרא והוא חולי בגרון].

הגונב חלב של חברו ואכלו

נתבאר, שלדעת רבי נחוניא בן הקנה, שכשם שמיתה בידי ביי"ד פוטרת מהתשלומים, כך כרת בידי שמים פוטר מהתשלומים, ולכן לדעת רבי נחוניא בן הקנה, האוכל חלב של חברו, מאחר שבאכילה זו הוא מתחייב כרת על אכילת חלב ומתחייב תשלומים על גזילת חברו הוא פטור מהתשלומים.

ואמר רב חסדא, שרבי נחוניא בן הקנה מודה, שזה שגונב חלבו של חברו, ואחר כך אוכלו, חייב בתשלומים, כי בתשלומים הוא מתחייב משעת הגניבה, וחייב כרת בא לו רק בשעת האכילה [=כבר נתחייב בגניבה קודם שבא לידי איסור חלב].

האופנים שבהם האוכל תרומה במזיד

מתחייב מיתה ותשלומים בבת אחת

נתבאר, שלדברי אביי, דעת רבי נחוניא בן הקנה, שכשם שמיתה בידי ביי"ד או כרת פוטרים מהתשלומים, כך מיתה בידי שמים פוטרת מהתשלומים, ולכן לדברי אביי דעת רבי נחוניא בן הקנה, שזר האוכל תרומה ומתחייב בכך מיתה

^א ואם תאמר, אמאי לא נקט ארבעים שנה קודם שחרב בית המקדש, דארבעים שנה קודם חורבן גלתה סנהדרין ... שלא דנו דיני נפשות. ויש לומר, דלפעמים לצורך שעה היו חוזרין סנהדרין ללשכת הגזית ... ומשום דיני נפשות דרציחה, לא היו חוזרין לעולם, דעיקרם לא גלו אלא משום רציחה, דחזו דנפיש רוצחים ... וי"מ דלהכי נקט משחרב בית המקדש, משום דקודם לכן, אף על פי שגלו, היו בגדי כהונה מכפרים על מזיד דלא אתרו ביה ... ואין נראה, דהא בימי שמעון בן שטח היו בגדי כהונה, והיה דין ארבע מיתות ... [תוס'].
^ב ואם תאמר, והא אמר בהשוכר את הפועלים, בההוא דזקפוהו, אף על פי שהיה חייב סקילה, שבעלו הוא ובנו נערה המאורסה. ויש לומר בשבעל בנו תחלה ואחר כך הוא, דהוי בעולה, והרי הוא בחנק. [] אבל קשה, דחזין כמה עבריינים ועובדי עבודת כוכבים שמתים על מטותם. ויש לומר דעל ידי תשובה, הקבי"ה מיקל, ולפעמים מוחל לגמרי, או זכות תולה לו, ואינו נפרע ממנו בחייו. ובפרק אחד דיני ממונות, דפר"ך, והא בר נחש הוא, לפי שהחמיר עליו יותר. [תוס'].

והנה אם תחילה נטל את התרומה מרשות הכהן, ואחר כך אכלה, חייב הוא גם מיתה וגם תשלומים, כי לא באו שני החיובים כאחת, שכן בשעה שנטל את התרומה והגביהה לגזולה, נתחייב בתשלומים בלבד, וחייב מיתה לא נתחייב בו אלא כשאכלו, ומאחר שלא באו שני החיובים כאחד, הרי זה מתחייב גם מיתה וגם ממון, [כדברי רב חסדא, לענין גונב חלב ואוכלו].

ולהלן יתבאר בעזה"י, היאך יתחייב הזר מיתה ותשלומים בבת אחת על אכילת תרומה במזיד, שבכך לדברי אביי, לדעת רבי נחוניא בן הקנה, יהיה פטור מהתשלומים.

א. כשתחב לו חברו מאכל תרומה לתוך בית הבליעה.

אופן אחד, שבו זר האוכל תרומה במזיד מתחייב מיתה ותשלומים בבת אחת הוא, כשתחב לו חברו את התרומה לתוך בית הבליעה, באופן שאינו יכול להוציאו אלא בדוחק, ואם יוציא, הוא כבר מאוס מאכילה.

שבאופן הזה, מאחר שחבירו הכניס את התרומה למקום שהיא כבר מאוסה, חבירו גזלה מהכהן, והוא לא גזלה. ומכל מקום, מאחר שבידו להוציאה מבית בליעתו, ולא להנות ממנה, ולא עשה כן, ונהנה בבליעתה, הוא מתחייב לשלם מה שנהנה^א, וגם מתחייב מיתה על שנהנה מאכילה תרומה, ונמצא שחייב מיתה וחייב תשלומים באו בבת אחת, בשעה שנהנה. ולדברי אביי, דעת רבי נחוניא בן הקנה, שאינו מתחייב מיתה ותשלומים, אלא מיתה בלבד, ונפטר מהתשלומים.

אבל כשחבירו תחב את התרומה לפיו ולא לבית בליעתו, או שתחבה לבית בליעתו למקום שניתן להחזירו משם, מאחר שיכול להוציאה בלא שתימאס, והוא לעסה ומאסה, בשעה שלעס מתחייב על גזילתה, ובשעה שבולע, הוא מתחייב מיתה על שנהנה ממנה.

ואם חבירו תחב את התרומה לתוך בית בליעתו, למקום שאינו יכול להוציאו משם, הרי זה פטור לגמרי, כי הוא אנוס^ב.

^א ואף על גב שחבירו [כבר] גזלה, הואיל ויכול להחזירה, הואי כמו שהיא בעין, והרי הוא בולעה, ונהנה בה. ואם תאמר, והא אמרין בפרק בהמה המקשה, גבי טומאה בולעה, [דלא מטמאה, לא משום דלא חזיא, דנהי דבפניו לא חזיא], שלא בפניו מיחזא חזיא, אם כן אי הוה מהדר לה הואי חזיא. ויש לומר כגון דמעיקרא לא הוי בה כי אם שוה פרוטה, או מעט יותר, ועתה שנתקלקלה קצת אינה שוה פרוטה. ואפילו אי זה נהנה וזה לא חסר פטור, מכל מקום כיון דשוין כל שהוא, אז מיחייב בכל ... וריצב"א פירש דמייירי אפילו באוכלין דלא מאיסי, וכיון דתחב לו בבית הבליעה, ובלע ונהנה מיד, חשוב באין כאחת, אף על פי שאין כאחד ממש, כדאשכחן בסוף פרק ארבעה אחין, דמפרש, בעל מום שמשם בטומאה, דאתו בהדי הדדי, כגון שחתך אצבעו בסכין טמאה, אף על פי שאי אפשר שלא יגע בסכין קודם שיחתך. [תוס'].

^ב פירש בקונטרס דפטור מיתה. וקשה לר"י, דלוקי כגון שמרצנו מניח לו לתחוב, דהשתא ודאי חייב מיתה, אף על גב דלא מצי לאהדורה, וממון נמי לא מיחייב, כיון דלא מצי לאהדורה, אלא על הנאת גרונו ומעיו, וההיא שעתא קים ליה בדבריה מנייה. ונראה לר"י, דהכי פירוש, אמאי חייב ממון, והרי הוא לא גזלו, ואהנאתו לא מיחייב, דאף על גב דאמרין גזל ולא נתיישו הבעלים, ובא אחר ואכלו, רצה מזה גובה כ"י היינו דוקא לפי שהדבר הגזול ישנו בעולם בשעה שזה שני גזלו, אבל הכא דבשעה שזה נהנה ממנו כבר הוא אבוד מן העולם, שהוא במקום דלא אפשר לאהדוריה, אין לו על השני כלום. וריצב"א מפרש כשיתר רש"י, ופשיטא ליה להשי"ס דאייירי כשתחב לו בעל כרחו, דכשתחב לו מרצנו, מיד כשמשים בפיו ולא אהדרה קנאה מיד להתחייב באונסין, ואין

על מלאכת הוצאה אלא כשעשה עקירה [=הגבהה] והנחה.

ב. כשתחב לו חבירו משקה תרומה לתוך פיו.

לדברי רב פפא, אופן נוסף, שבו זר האוכל תרומה במזיד, מתחייב מיתה ותשלומים בבת אחת, הוא, כשתחב לו חבירו את משקה של תרומה לתוך פיו, שהמשקה נמאס בפיו מיד אף קודם שמגיע לבית הבליעה.

ובאופן הזה, מאחר שחבירו הכניס את התרומה למקום שהיא כבר מאוסה, חבירו גזלה מהכנה, והוא לא גזלה. ומכל מקום, מאחר שבידו להוציאה מפיו, ולא להנות ממנה, ולא עשה כן, ונהנה בבליעתה, הוא מתחייב לשלם מה שנהנה, וגם מתחייב מיתה על שנהנה מאכילה תרומה, ונמצא שחיוב מיתה וחיוב תשלומים באו בבת אחת, בשעה שנהנה. ולדברי אב"י, דעת רבי נחוניא בן הקנה, שאינו מתחייב מיתה ותשלומים, אלא מיתה בלבד, ונפטר מהתשלומים.

ג. אכל תרומה משלו וקרע שיראים של חבירו.

לדברי רב אשי, אופן נוסף, שבו זר האוכל תרומה במזיד, מתחייב מיתה ותשלומים בבת אחת, הוא, כשאוכל תרומה, אפילו היא שלו, שבכך הוא מתחייב מיתה בלבד, ובאותה שעה ממש הוא קורע בגדים של חבירו, שבכך הוא מתחייב ממון. ודעת רב אשי, שהמתחייב מיתה וממון בבת אחת, אף על פי שחיובו הוא על שני מעשים שונים, [מיתה לזה ותשלומים לזה], הוא פטור מהתשלומים.^א

דף ל"א

הזורק חץ ארבע אמות ברה"ר וקרע שיראים בדרכו

הזורק חץ ארבע אמות ברשות הרבים בשבת, חייב סקילה, שזריקת חץ ארבע אמות ברשות הרבים היא תולדת מלאכת הוצאה, ובתנאי שתעשה המלאכה בשלמות כלומר שתחילה יעקור [=יגביה] החפץ מקרקע רשות הרבים, ולאחר שיוזק ארבע אמות ינוח החפץ בקרקע רשות הרבים שאין חיוב מיתה

באין כאחד, דמסתמא מניחה בפיו ואחר כך תוחב לו באצבעו או בכוש ... והכי פירוש, אנוס הוא, ופטור ממיתה וממון, דאנן סהדי דלא ניחא ליה באכילת איסור. [תוס'].

^א (א) כן פירש הקונטרס, דסבירא ליה לרב אשי, דמיתה לזה ותשלומין לזה פטור, ופליג אדברא דאמר בפרק קמא דסנהדרין פלוני בא על בת פלוני, והוזמו, נהרגין ומשלמין, ממון לזה ונפשות לזה ... ואין נראה, דאי חשיב אכילת תרומה וקריעת שיראין ממון לזה ונפשות לזה, אם כן תקשי ליה לרבא הא דתנן ... והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור, מפני שנידון בנפשו, והיינו מיתה לזה משום שבת ותשלומין לזה משום גדיש, אלא על כרחך חשיב מיתה ותשלומין לאחד הואיל ולא מתחייב מיתה בשביל אדם אלא לשמים, והכי נמי אכילת תרומה וקריעת שיראין הוי מיתה ותשלומין לאחד. ור"י רצה ליישב פירוש הקונטרס, דחשיב הכא מיתה לזה ותשלומין לזה, לפי שהן שני מעשים, אכילת תרומה וקריעת שיראין ... ואין נראה לרשב"א ... (ב) ונראה לרבינו תם, דרבא דוקא גבי עדים זוממים אית ליה דממון לזה ונפשות לזה חייב, משום דבעינן שתתקיים הזמה כלפי כל אחד, ומיהו ממון ונפשות בחד גבירא פטור, כיון דמתקיים בו קצת הזמה, אבל בעלמא מודה רבא דממון לזה ונפשות לזה פטור ... ועוד אומר רבינו תם דעל כרחך לכולי עלמא מיתה לזה ותשלומין לזה פטור, דהא קים ליה בדבריה מיניה דפטור, נפקא לן מלא יהיה אסון ... והתם הוי מיתה לאשה ותשלומין לבעל שהולדות שלו. ואומר ר"י דאינה ראייה, דהתם כיון שהולדות הן בגוף האשה, חשיב מיתה ותשלומין לאחד ... (ג) ורבי"א אומר, דבכל מקום מיתה לזה ותשלומין לזה חייב ... [תוס'].

ואמר רבי אבין, שהזורק חץ ארבע אמות ברשות הרבים בשבת, וקרע החץ בגדים בדרכו, הזורק פטור מהתשלומים, כי בזריקת החץ נתחייב מיתה בי"ד על חילול שבת, ובכך נפטר מהתשלומים.

ואף על פי שחיוב מיתה אינו מגיע אלא בהשלמת המלאכה, כלומר כשינוח החפץ, וחיוב תשלומים מגיע קודם לכן, בשעת קריעת הבגדים, אף על פי כן הזורק פטור מהתשלומים, כי אף על פי שחיוב מיתה בא רק בסוף המלאכה, מכל מקום החיוב בא גם על ידי תחילת המלאכה [=עקירה צורך הנחה], ולכן הוא נפטר גם מחיוב שנתחייב בו בתחילת המלאכה.^ב

ולכאורה היה מקום לומר, שלפי סברא זו, גם הגונב חלב ואוכלו, יהיה פטור מתשלומים, [לדעת רבי נחוניא בן הקנה], אף על פי שחיוב גניבה בא משעת הגבהת החלב, וחיוב כרת בא רק בשעת האכילה, שכן היה מקום לומר, שהגבהת החלב היא לצורך האכילה, ומאחר שבא החיוב על ידי הגבהת החלב וגניבתו יש לו להיפטר על חיוב ממון שנתחייב בו באותה שעה. אולם באמת אין הדין כן, ויש שני חילוקים, בין זורק חץ ארבע אמות, שהוא פטור מתשלומים על מה שעושה אף קודם שנשלמה המלאכה, לבין גונב חלב, שהוא חייב על כך בתשלומים, מפני שבא חיוב ממון שלו קודם שנשלם איסור כרת.

א. כאן אפשר בלא הגבהה וכאן אי אפשר בלא הגבהה.

לענין מלאכת שבת, אף על פי שחיוב מיתה בא בגמר המלאכה והשלמתה, כלומר בשעה שהחץ נח, מכל מקום החיוב הוא על כל המלאכה ולא על סופה בלבד, ומאחר שהחיוב הוא על כל המלאכה, כל חיוב ממון שנתחייב בו בכל משך עשיית המלאכה נפטר ממנו. [=התם אי אפשר להנחה בלא עקירה].

אבל לענין אכילת חלב, אין החיוב תלוי אלא באכילה בלבד, ואין צריך כלל להגבהה, שהרי יכול לגחון ולאוכלו על הקרקע, ומאחר שההגבהה אינה נצרכת כלל לחיובו בכרת, מתחייב הוא ממון על הגבהת הגניבה. [=הכא אפשר לאכילה בלא הגבהה].

ב. זה יכול להחזירו וזה אינו יכול להחזירו.

הזורק חץ בשבת, נשלמה פעולתו בזריקתו, ואינו צריך לעשות הנחה בפני עצמה, אלא ההנחה באה מכח זריקתו, ואינו יכול להחזיר הדבר, ונמצא שבפעולת הזריקה, כבר עשה את ההנחה, ואם כן בזריקה נתחייב משום שבת, וכל חיוב ממון שיבוא לו מחמת הזריקה, יהא נפטר ממנו, ולכן פטור מלשלם בגדים שקרע על ידי החץ. [=התם אי בעי לאהדורה לא מצי מהדר לה].

אבל הגונב חלב לאוכלו, אין האכילה מוכרחת מחמת הגניבה, וגם אחר שגנב, יכול שלא לאכול, ומאחר שפעולת הגניבה אינה זו הגורמת לו חיוב על

^א ... לפירוש רבינו תם ... רבי ירמיה לית ליה ... דעקירה צורך הנחה היא, ולא הוה מפליג בין מצי לאהדורי ללא מצי לאהדורי ... [תוס'].

^ב פירש בקונטרס, למטה משלושה, דלא הויא הגבהה. וקשה לר"י, דמה שייך הגבהה בדבר שהוא תופס בידו או בפיו ... אלא נראה לר"י דהכי פריך, דאי בעי גחין ואכיל, אם הוא בראש קנה, יכול הוא לשחות ולתוחבה עד בית בליעתו, אף על גב דבהך אכילה אינו עושה כן, והויא הגבהה זו לצורך אכילה, מכל מקום הואיל ויכול להתחייב בלא הגבהה, לאו צורך אכילה היא, והוא הדין דהוי מצי למימר, דאפשר לאכילה בלא הגבהה, כגון אם תחבה לו חבירו. [תוס'].

עם ההגבהה, גם כן יהא פטור ב².

האכילה, אין להחשיב את הגניבה כדבר המחייבו את הכרת, ואינו נפטר
מלשלם את הממוץ. [=הכא מצי מהדר לה].

המעביר סכין ארבע אמות ברה"ר וקרע שיראים בדרכו

המעביר חפץ ארבע אמות ברשות הרבים בשבת, כלומר שנוטל חפץ בידו
ממקום אחד ברשות הרבים, והולך עמו ארבע אמות, ובסוף ארבע אמות חוזר
ומניחו ברשות הרבים, חייב מיתה, שהעברה ארבע אמות ברשות הרבים היא
תולדת מלאכת הוצאה.

ולעיל נתבאר, שהזורק חץ ארבע אמות ברשות הרבים, וקרע החץ בגדים
בדרכו, פטור מהתשלומים, אף על פי שחיובו משום שבת בא רק בשעת הנחה,
כי גם העקירה הוא צורך ההנחה, ונאמרו בזה שני ביאורים כפי שנתבאר.

והנה לפי הטעם הראשון, שהסיבה שהוא פטור על ממוץ שהזיק החץ בדרכו,
כי חיובו משום שבת בא מחמת כל המלאכה, הוא הדין כשקרע בגדים
כשהעביר סכין ארבע אמות ברשות הרבים, שהרי חיובו על כך משום שבת
הוא מחמת כל המלאכה משעת העקירה ועד שעת ההנחה, וכל ממוץ שיתחייב
באותה שעה יפטר ממנו, משום שמתחייב משום שבת על המלאכה.

אבל לפי הטעם השני, שהסיבה שהזורק חץ פטור כי בזריקה גמר את כל
פעולתו, ובה כלולה גם ההנחה, דווקא בזריקה הדין כן, אבל המעביר סכין,
שיכול לעצור באמצע, ולא להניח, אין חיובו משום שבת אלא בשעת הנחה,
ואם קרע בגדים קודם לכן, בשעה שהעביר, מתחייב על כך תשלומים.

הגונב כיס בשבת

הגונב כיס בשבת מבית חברו, ומוציאו לרשות הרבים, פעמים פטור מלשלם
את הגנבה, כי חיובו משום גניבה בא יחד עם מלאכת הוצאה, המחייבת אותו
מיתה, וקם ליה בדבר מנייה, ופעמים חייב לשלם את הגנבה, כי חיובו משום
גניבה, בא קודם מלאכת הוצאה המחייבת אותו מיתה.

א. הגביהו תחילה.

בברייתא מבואר, שאם תחילה הגביה את הכיס בבית חברו, ואחר כך הוציאו
לרשות הרבים, מאחר שהגביה קונה בכל מקום, מיד בשעה שהגביהו, כבר
קנאו להתחייב בו על הגנבה, וחיוב הוצאה בשבת לא בא אלא כשהוציאו
מרשות חברו לרשות הרבים, ולפיכך, חיוב מיתה שנתחייב בו אינו פטור
מחיוב תשלומים שבא תחילה, וחייב לשלם את הגנבה.

- ואמנם לפי סברת רבי אבין [=הגבהה צורך הנחה], בדרך כלל כשיעשה כן,
ויגביה את הכיס בבית חברו כדי לגנובו ולהוציאו לרשות הרבים וכך עשה,
יתחייב מיתה ובכך יהא פטור מהתשלומים, כי אף שחיוב הוצאה של שבת בא
רק כשהוציאו את הכיס לרשות הרבים, אחרי שכבר הגביה את הכיס, מכל
מקום חיוב הוצאה בא גם על ידי ההגבהה^א, ואם כן, כל חיוב תשלומים שבא

^א ללישנא דאי בעי לאהדורי לא מצי מיהדר לא פריך מדי, אבל ללישנא דאי אפשר להנחה בלא
עקירה פריך, דהכא נמי אי אפשר להנחה בלא הגבהה, אף על גב דאפשר בגרירה, כך לי עקירה זו

ואם בשעה שהגביה את הכיס לא נתכוון להוציאו לרשות הרבים, אלא
להצניעו [=להחביאו] בבית, ואחר כך כשכבר היה הכיס בידו נמלך, והוציאו
לרשות הרבים, אין כאן חיוב הוצאה משום שבת, כי אין חיוב הוצאה אלא
כשתחילה כשעקר החפץ והגביהו עשה כן על דעת להוציאו, [כמאמר רב סימון
אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן, המפנה חפצים מזוית לזוית, ונמלך עליהם והוציאו,
פטור, שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך], ולפיכך מאחר שלא היתה עקירה של
איסור, אינו מתחייב משום הוצאה, ולפיכך הוא מחויב לשלם את הגנבה.

והאופן שבו יתחייב גם מיתה וגם תשלומים הוא, כשתחילה הגביה את הכיס
כדי לגנובו, ולאחר מכן לא הוציאו מיד, אלא עמד לנוח במקומו, ולאחר מכן
נעקר ממקומו ויצא לרשות הרבים, שבאופן הזה, העקירה שעל ידה הוא
מתחייב משום הוצאה היא העקירה שנעקר ממקומו לאחר שכבר נתחייב על
הגנבה, ולכן הוא מתחייב לשלם את הגנבה.

ודווקא כשעמד במקומו לנוח, אבל עמד במקומו כדי לכתף, כלומר לסדר את
הכיס על כתפו, נחשב כמי שלא עמד כלל, ועדיין נמשך אחר העקירה
הראשונה, ומתחייב על ידה משום שבת, ופטור מהתשלומים.

- וכל זה כדעת חכמים במסכת שבת, אבל לדעת בן עזאי במסכת שבת, כל
מהלך נחשב כמי שעומד עמידה גמורה ובכל פסיעה שפוסע יש כאן עקירה
חדשה², ואם כן, בכל אופן שמגביה כיס בבית חברו ומוציאו לרשות הרבים,
מתחייב במיתה ותשלומים, כי חיוב תשלומים בא על ידי ההגבהה הראשונה
שהגביה את הכיס, וחיוב הוצאה אינו בא על ידי עקירה ראשונה, אלא על ידי
פסיעה אחרונה שיוצא מבית חברו, שהרי כל פסיעה נחשב כעומד ונעקר שוב,
ואם כן עקירה של חיוב הוצאה באה סמוך ליציאתו מבית חברו, וכבר נתחייב
קודם לכן משום גניבה.

אמנם גם לדעת בן עזאי, דווקא כשהוציאו את הכיס בידו הוא מתחייב משום
גנבה, אבל כשהגביה הכיס וזרקו לחוץ, חיוב הוצאה הוא משום ההגבהה
הראשונה, ומתחייב על ידה משום שבת, ופטור מהתשלומים.

ב. גררו והוציאו.

עוד מבואר בברייתא, שאם גירר את הכיס בלא להגביהו, לא קנאו להתחייב
על הגנבה, אלא כשהוציאו מרשות חברו לרשות הרבים, [כפי שיתבאר בעזאי]
בהמשך], שבכך קנאו במשיכה, ומאחר שבאותה שעה נתחייב גם משום הוצאה
בשבת, נפטר מלשלם את הגנבה, כי קם ליה בדבר מנייה.

כמו עקירה אחרת, דמכל מקום האיסור מתחיל משעת הגבהה, דאם היה אחר עושה עקירה, לא
היה מתחייב בהנחה, נמצא עקירה גורמת החיוב, ועד שעת הנחה מושך החיוב. [תוס'].

² תימנה לפירוש רבינו תם, דהגבהה קונה פחות משלשה טפחים, מאי פריך, והא כיון דקנאה קודם
התחלת העקירה דעקירה לא הויה עד שיגביה שלשה, דלמטה משלשה הוי כלבוד ... ואם כן, דין
הוא שיתחייב כמו לבן עזאי, דאמר מהלך כעומד דמי, דחייב לפי שקנאה קודם שהתחיל העקירה.
ואומר רשב"א, דמשמע ליה בכל ענין גונב כיס, אפילו מונח על גבי מקל שהוא גבוה שלשה טפחים,
שבא הקנין והעקירה בבת אחת. [תוס'].

³ ומעביר ארבע אמות דחייב ברשות הרבים, הלכתא גמירי לה, כדאמרין בהזורק, ולא ילפינן
מינה, דהתם מקום חיובא הוא, אבל בן עזאי מיירי במהלך מחנות לפלטיא דרך סטיו שהוא מקום
פטור. ובירושלמי פריך, לבן עזאי היכי משכחת מעביר ארבע אמות ברשות הרבים דמחייב, ומשני
בקופץ. [תוס'].

ארבעה טפחים, וכמו כן היא חשובה לקנות לו, כאילו הגביה מה שבתוכה.³

משיכה לרשות הרבים

נתבאר, שנחלקו חכמים אם משיכה קונה ברשות הרבים, ואמרו, שמחלוקתם נובעת מדקדוק המשנה הבאה במסכת בבא קמא, בענין גונב שור מרשות הבעלים:

היה מושך את השור ויוצא, ומת השור ברשות בעלים, הגנב פטור מלשלם, כי עדיין לא הוציאו מרשות הבעלים, וברשות הבעלים לא קנאו במשיכה. אבל הגביהו אפילו ברשות הבעלים, או שהוציאו מרשות בעלים, קנאו בכך, ומעתה אם מת השור, הגנב חייב לשלם.

רבינא דקדק מתחילת המשנה, שדווקא ברשות הבעלים לא קנה את השור במשיכה, אבל אם הוציאו משם, אפילו לרשות הרבים, קנאו במשיכה, הרי שמשיכה קונה ברשות הרבים. ורב אשי אמר, שכל שלא משכו לרשות הגנב, נחשב השור כברשות בעלים, ואין המשיכה מועילה לרשות הרבים.

ורב אשי דקדק מסוף המשנה, שהישור הגביה ומשיכה זה לזה, ומכאן, שכשם שההגבהה קונה כי בא הדבר לרשותו, כך המשיכה קונה רק לרשותו, אבל משיכה לרשות הרבים אינה קונה. ורבינא אמר, שאין להשוות הגבהה ומשיכה.

דף ל"ב

המתחייב מלקות וממון

לדעת חכמים, מי שעשה מעשה אחד, שיש בו שני איסורים, על אחד מהם יש לחייבו מלקות, ועל אחד מהם יש לחייבו תשלומי ממון, אינו לוקה ומשלם, שנאמר, "וְהָיָה אִם בֶּן הַכֹּהֵן הִרְשָׁע וְהִפְלִיז הַשֹּׁפֵט וְהִקְהוּ לְפָנָיו כְּדִי לְשַׁעֲתוֹ בְּמִסְפָּר" (דברים כ"ה ב'), ללמד, שעל רשעה אחת אתה מחייבו, ולא על שתי רשעיות⁴. **אבל נחלקו**

³ פירש בקונטרס, דקאי אמאי דפריך לעיל איסור גניבה ליכא, והשתא משני דאיכא נמי איסור גניבה, כדרבא. וקשה לר"י, חדא דמה ענין חשיבות מקום ארבעה דלענין שבת לקנין. ועוד דאין צריך שום ראיה להביא דקניא ליה ידו, דפשיטא דונתן בידה אמר רחמנא ... ועוד דאמאי לא מוקי אפילו כשצריך ידו למעלה משלושה, כגון שהאסקופה גבוהה שלושה, דליכא הגבהה ברשות היחיד, והוה מיימי מדרבא אקנין ואשבת. (ב) ונראה כגירסת הספר שמצא ר"י בן רבינו מאיר בספרי אשכנז, דגרס אי נמי כדרבא, וכולה מילתא אשבת קאי, כשצריך ידו למטה משלושה, דאף על גב דלא חשיבא לענין שבת הנחה אלא על גבי מקום ארבעה, איכא הכא חוב שבת כשצריך ידו למטה משלושה דלמטה משלושה לא בעינן מקום ארבעה, דכלבוד דמי, וכמנחת אארעא דמיא. אי נמי אפילו צריך ידו למעלה משלושה, וכדרבא זידו חשובה כארבעה על ארבעה (ג) ורבינו תם לא גרס דאמר רבא ידו של אדם, אלא וכדרבא ותו לא, ואתא לשנויי דמגרר ויוצא איצטרך ליה לאשמועינן דאגד יד לא שמיא אגד, ואהא מיימי כדרבא דאמר בהמצניע דאגד יד לא שמיא אגד, ומיימי כשהוא נשאר בפנים והוציא ידו אחת ובאחרת מגרר לתוכה, ודוקא צריך למטה משלושה, דלמעלה משלושה שמיא אגד, דבתר גופו גרירא ... [תוס'].

⁴ תימה דבפרק קמא דמכות משמע, דבקנס לוקה ומשלם דקאמר אפלוגא דרבי מאיר ורבנן ... רבי מאיר מאי טעמא [דאמר לוקה ומשלם], גמר ממוציא שם רע, מה למוציא שם רע שכן קנס קסבר רבי מאיר עדים זוממין נמי קנסא משמע דלרבנן לא ילפינן ממוציא שם רע משום דסברי דעדים זוממין ממונא, אבל קנסא ילפינן שפיר ממוציא שם רע דלוקה ומשלם ... (א) ויש לומר,

ואמנם כבר נתבאר, שיש אופנים נוספים שבהם הוא נפטר מהתשלומים, [כגון לדעת חכמים ברוב פעמים שמגביה ומוציא, ולדעת בן עזאי כשזורק], ומכל מקום הוצרכה הברייתא ללמד, שגם באופן הזה הוא מתחייב משום שבת, ובכך נפטר מהתשלומים, כי היה מקום לומר, שגרירה אינה דרך הוצאה, ולא יתחייב עליה משום שבת.

ומסקנת הגמרא, שאכן **אם היה הכיס קטן, שאין דרך כלל לגררו, והוציאו בגרירה, פטור משום שבת**, כי אין דרך הוצאתו בכך, ואם כן **מתחייב בתשלומים**. והאופנים שבהם מתחייב משום שבת על הוצאת הכיס בגרירה, הם, כשהיה הכיס גדול מאוד, שהכל רגילים לגררו, וכך היא דרך הוצאתו. או כשהיה הכיס בינוני, שלענין זה הוצרכה הברייתא ללמד, שגם הוא **דרך הוצאתו בגרירה, ומתחייב על הוצאתו משום שבת, ופטור מתשלומי הגנבה**.

והנה מה שנתבאר, שהגונב כיס בגרירה, אף שהיה לו להתחייב בתשלומים משום גנבה, הוא פטור, כי מתחייב משום הוצאת שבת, דין זה אמור במגרר את הכיס לרשות הרבים, שהרי אין חיוב הוצאה אלא מרשות היחיד לרשות הרבים, ונחלקו חכמים **היאך הוא מתחייב על גניבת הכיס בגרירתו לרשות הרבים**⁵.

(א) **לדעת רבינא, משיכה קונה ברשות הרבים**⁶, ואם כן מובן היאך באו הגנבה וחיוב שבת בבת אחת, שכן באותה גרירה שבה הוציא את הכיס מרשות היחיד לרשות הרבים, ונתחייב משום הוצאה, באותה גרירה קנה את הכיס במשיכה, שהמשיכה לרשות הרבים קונה.

אבל חכמים אחרים חולקים על רבינא, ואומרים, שמשיכה אינה קונה ברשות הרבים [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ונאמרו שני אופנים אחרים, **לבאר את הדין הנ"ל**, היאך קנה את הכיס בגרירתו לרשות הרבים.

(ב) **יש אומרים**, שהדין הנ"ל אמור במגרר כיס לצדי רשות הרבים, וכדעת רבי אליעזר, האומר, שלענין שבת צידי רשות הרבים נידונים כרשות הרבים, משום שפעמים הרבים נדחקים לשם, ולכן המגרר כיס מרשות היחיד לשם חייב משום שבת, **אבל לענין קניינים אינם נחשבים כרשות הרבים**, כי אין הרבים מצויים שם, והרי הם כסמטה, שהמשיכה קונה בה, וכן המגרר לשם כיס קנאו במשיכה.

אבל לדעת חכמים, גם לענין שבת צידי רשות הרבים אינם כרשות הרבים, ואם כן, המגרר כיס לצדי רשות הרבים פטור משום שבת, וחייב משום גנבה.

(ג) **לדעת רב אשי**, הדין הנ"ל אמור במגרר כיס לרשות הרבים גמורה, ולכן הוא מתחייב משום שבת, ומה שהוא קונה את הכיס לענין גנבה, לא במשיכה הוא קונה אותו, אלא בידו, שהוא מגרר את הכיס לתוך ידו הנתונה ברשות הרבים בתוך שלושה טפחים לארץ, והיך היא מקום חשוב של אדם, המועילה לקנות לו, וכמאמר רבא לענין הנחה בשבת, שידו של אדם חשובה כמקום של

⁵ אף על גב דאיכא למאן דאמר דארבע אמות קונות לו לאדם אפילו ברשות הרבים, הני מילי גבי מציאה, דלא ליתו לאינצוי, ובגט משום עיגונא, אבל לגנב לא תקינו שיקנו לו ארבע אמות. [תוס'].

⁶ והא דאמר בהמוכר את הספינה, דאביי ורבא דאמרי תרויהו, דמשיכה לא קניא ברשותל הרבים. אומר ר"י, דלא פליגי אדרבינא דחכא, דהא דקאמר דקני, היינו לענין להתחייב באונסין, אבל אינו קונה שיהא שלו לגמרי. ורבינא נראה לו, דפליג ... [תוס'].

צער, הוא משלם לה צער, ואינו לוקה.

חכמים, אם הוא נענש במלקות או בממון.

א. דעת עולא - משלם ואינו לוקה.

לדעת עולא, כל המתחייב מלקות וממון, משלם את הממון, ואינו לוקה^א.

ולפי דעתו, מה ששינו בתחילת הפרק, שהאונס נערה שהיא אסורה לו באיסור כרת, משלם לה קנס, הוא גם כשהתרו בו שלא יעשה כן מחמת איסורה עליו, שהיה לו ללקות על ביאת איסור, כי מכל מקום, מאחר שנתחייב ממון, משלם ממון, ואינו לוקה.

ומה ששינו במסכת מכות, שהבא על האסורה לו באיסור כרת לוקה על כך ואינו משלם, הוא רק באופן שאינה ראויה לתשלומים, כגון ביתומה ומפותה, שמאחר שהיא יתומה, אם יש תשלומים [כגון קנס או צער ובושת ופגם], שלה הם ולא של אביה, ומאחר שהיא מפותה ומסכימה לבעילה, היא מוחלת על כל חיובי התשלומים, ומאחר שאין כאן שום תשלומים, הוא לוקה על שבא על האסורה לו באיסור כרת.

אבל כשלא היתה מפותה, אפילו היתה בוגרת שאין לה תשלומי קנס, ואפילו היתה שוטה שאין לה תשלומי בושת ופגם, מכל מקום מאחר שיש לה תשלומי

כיון דלרבנן דרבי מאיר עדים זוממין לאו קנסא הוא, ולכך לא ילפינן ממוציא שם רע אלא אין לוקין ומשלמין מכדי רשעתו, דהשתא אית קל למילף בכל דוכתין מעדים זוממין ולא ממוציא שם רע, דכל מלקיות ילפינן ממלקות דעדים זוממין דסמך ליה לאו דחסימה דארבעים יכנו בעדים זוממין כתיב, ולפי שמפורש בהן מלקות, ילפינן כולו לאוי דליהוי דומין ללאו דחסימה דסמך ליה, וכי היכי דעדים זוממין אין לוקין ומשלמין בכל ענין, בין בממון בין בקנס, דמקרא מלא דבר הכתוב כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ... אפילו נתחייבו קנס ... הכי נמי בכל מלקיות. (ב) ועוד תירץ ריב"ז, דרבנן נמי מצו סברי דעדים זוממין קנסא, ומכל מקום לא ילפינן ממוציא שם רע, משום דכדי רשעתו משמע בממון ומלקות ... (ג) אי נמי טעמא דרבנן כדמפרש בירושלמי, דמוציא שם רע חידוש הוא, בדביבור גרידא מיחייב, [דאף על גב דעדים זוממין נמי בדיבוריהו מיחייב, מכל מקום לא הוי חידוש כולי האי, דעל ידי דבורם היה נפסד, אבל במוציא שם רע לא איתעבד מעשה בדבור, אלא על ידי עדים] וכן משמע לקמן, דאפילו עדים זוממין קנסא, אין לוקה ומשלם קנס ... [תוס'].

^א ואם תאמר מנא ליה להש"ס, דלמא בעלמא סבר דמילקא לקי וממונא לא משלם, והכא דוקא הוא דמשלם ממונא, דגלי קרא כדאמרין לעיל נערה נערה הנערה. (א) ואין לומר כמו שפירש רבינו תם, דאי סבירא ליה דבעלמא מילקא לקי ולא משלם, הוה ליה לאוקומי מתניתין דמכות נמי באחותו נערה, ובהתרו בו, ומתניתין בשלא התרו בו, אלא ודאי סבר דבעלמא נמי ממונא משלם ולא לקי, ולהכי לא הוה מצי לאוקומי מתניתין דמכות באחותו נערה. דאין זה דיוק, דאיכא למימר דעולא סבר לה כריש לקיש, דלא בעי לשנויי כאן בהתרו בו כאן שלא התרו בו כדאמרין לקמן, דאין חילוק לדידה, דאית ליה דחייבי מלקיות שוגגין פטורין מן התשלומין בין התרו בו בין לא התרו בו, ואי מרבינן לקנס מקרא בלא התרו הוא הדין התרו. (ב) ונראה לר"י, דעל כרחך סבירא ליה ממונא משלם מילקא לא לקי, מדמרבינן מחד קרא חייבי לאוין ומחד חייבי כריתות, דאי בעלמא מילקא לקי דלמא חד לחייבי עשה וחד לחייבי לאוין, אף על גב דבעלמא לוקה ואינו משלם, אבל חייבי כריתות לא, משום דבעינן אשה שיש בה הויה, וכדרבנן דאמרי קדושין תופסין בחייבי לאוין. (ג) [ועוד פירש רבינו תם, דדייק דממונא משלם, מדפריך בוגרת והא איכא בושת ופגם, ומשני בשוטה, ולא משני דלוקה ואינו משלם, אלא ודאי סבר דבעלמא נמי ממונא משלם ולא לקי. וקשה דאין נראה שיהא זה מדברי עולא, אלא תלמודא הוא דקאמר ליה, ועוד מדמסיק אלא [ועולא] תחת תחת גמר, משמע דבקנס גופיה בעי קרא דממונא משלם, ואמאי לא שמעינן מנער נערה הנערה. ועוד מאי קאמר מנא ליה לעולא, נימא דיליף בושת ופגם מקנס דרבי קרא. וכי תימא מקנס לא ילפינן, נילף מקנס וחובל ועדים זוממים. ועוד כיון דאבושת ופגם קאי, מאי קאמר בסמוך מה לחובל שכן חייב בארבעה דברים, אטו בושת לאו חובל הוא, וכמה ענייני חבלות שאין בהן כל חמישה דברים, כדאמר בהחובל. ומיהו ריב"ז פירש, דהכי פריך, מה ללאו דחובל שכן פעמים יש בו כל חמישה דברים, תאמר בלאו דערות אחותך לא תגלה, שלעולם אין בו כל חמישה דברים. ופירוש ר"י נראה עיקר].

- ומתחילה רצו לומר, שענין זה, שהמחויב מלקות ותשלומים משלם ואינו לוקה, למד בבנין אב מדין חובל בחבירו, שכן החובל בחבירו, עובר בכך על איסור "לא יסיף פן יסיף להכתו" (דברים כ"ה ג), ויש לו להתחייב על כך מלקות, ואף על פי כן אמרה תורה, שהחובל בחבירו ישלם ממון ולא ילקה, שנאמר "שָׁבְתָו יָתֵן וְיָרָפָא וְיָרָפָא" (שמות כ"א י"ט), ואפילו אם התרו בו, שלא יחובל בחבירו, בכל זאת משלם ואינו לוקה, כפי שיתבאר בעז"י בהמשך. והוא הדין לכל שאר המתחייבים ממון ומלקות, שהם משלמים ואינם לוקים.

ודחו זאת בשני אופנים: (א) אם חיוב ממון חמור מחייב תשלומים, אפשר שדווקא בחובל בחבירו החמירה תורה, שישלם ולא ילקה, שכן מצינו, שהחמירה בו תורה הרבה בחיוב תשלומים שלו, שהוא חייב בחמישה תשלומים, (א) נזק (ב) צער (ג) ריפוי (ד) שבת (ה) ובושת, אבל בשאר מקומות, שלא החמירו בתשלומים שלהם, הקלו בהם לגמרי, ואמרו, שילקה ולא ישלם. (ב) אם חיוב ממון קל מחייב מלקות, אפשר שדווקא בחובל בחבירו הקלה תורה שישלם ולא ילקה², שאיסור חבלה הוא איסור קל, שכן לבי"ד הותר איסור זה לכתחילה, שהותרו להלקות את החוטאים, ולכן הקלה תורה בכל חובל, שישלם ולא ילקה, אבל בשאר מקומות, שלא מצינו שהקלה בהם תורה, לוקה ואינו משלם.

- **ושוב רצו לומר, שענין זה, שהמחויב מלקות ותשלומים משלם ואינו לוקה, למד בבנין אב מדין עדים זוממים, שכן העדים הזוממים, מאחר שהעידו שקר, עוברים בכך על איסור "לא תענה ברעך עד שקר" (שמות כ" י"ב), ויש להם להתחייב על כך מלקות, ואף על פי כן אמרה תורה, שכשרצו לחייב את הנידון ממון, ישלמו ממון ולא ילקו, שנאמר "וְעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאֶחָיו" (דברים י"ט י"ט), ואפילו אם התרו בהם, שלא יעידו שקר, בכל זאת משלמים ואינם לוקה, כפי שיתבאר בעז"י בהמשך. והוא הדין לכל שאר המתחייבים ממון ומלקות, שהם משלמים ואינם לוקים.**

ודחו גם זאת בשני אופנים: (א) אם חיוב ממון חמור מחייב תשלומים, אפשר שדווקא בעדים זוממים החמירה תורה, שישלמו ולא ילקו, שכן מצינו, שהחמירה בו תורה הרבה, שהם נענשים [מיתה או מלקות או ממון] אף בלא התראה, אבל בשאר מקומות, שלא החמירו בהם כן, הקלו בהם, ואמרו, שילקה ולא ישלם. (ב) אם חיוב ממון קל מחייב מלקות, אפשר שדווקא בעדים זוממים הקלה תורה שישלמו ולא ילקו, שאיסור שלהם קל שלא עשו מעשה אלא דיבור בלבד, ולכן הקלה בהם תורה, שישלמו ולא ילקו, אבל בשאר מקומות, שהאיסור במעשה, החמירה בהם תורה, שיהא לוקה ואינו משלם.

- **ושוב רצו לומר, שענין זה, שהמחויב מלקות ותשלומים משלם ואינו לוקה, למד מהצד השווה של דין חובל בחבירו ודין עדים זוממים, שמצינו בהם שהם משלמים ואינם לוקים, והוא הדין לכל שאר המתחייבים ממון ומלקות, שהם משלמים ואינם לוקים.**

ודחו גם זאת, כי בשני הדברים הללו יש צד קל, וכן צד חמור, ויש לומר שאין

² ואם תאמר איתגורי איתגור, שנידון בקלה, דהכי פריך בפרק הנשרפין, גבי מי שנתחייב שתי מיתות. ויש לומר דשאני הכא, דחס רחמנא אממונא של נחבל. [תוס'].

א. חובל בחבירו.

ללמוד מהם שאר דינים^א.

לענין חובל בחבירו, הכל מודים, שאם יש בו חיוב ממון, הרי זה משלם ואינו לוקה. שכן כך אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן, המכה את חבירו הכאה שאין בה נזק שווה פרוטה, לוקה על כך, משום שעבר על הכתוב "לא יסיף פן יסיף להפחיתו". ומבואר, שדווקא באופן הזה, שאין כאן חיוב ממון, מאחר שהתרו בו, הוא לוקה, אבל אם היתה ההכאה שווה פרוטה, אף על פי שהתרו בו, מאחר שיש כאן גם חיוב ממון, מודה רבי יוחנן שהוא משלם מה שהזיק, ואינו לוקה.

ואמרו שיש ללמוד זאת, מתוך כך שחזר הכתוב על חיוב תשלומי הנזק, שמתחילה נאמר, "ואיש כי יתן מום בעמיתו פאָשֶׁר עֲשֶׂה פֶּן יַעֲשֶׂה לוֹ" (ויקרא כ"ד י"ט), ולאחר מכן נאמר שוב, "שֶׁקֶר תַּחַת שֶׁכֶּר עֵין תַּחַת עֵין שֶׁן פֶּאָשֶׁר יתן מום פֶּאָדָם פֶּן יִנָּתֶן בוֹ" (ויקרא כ"ד כ') [=דבר שיש בו נתינה וזהו ממון], ומכאן, שגם כשיש לו להתחייב מלקות, הוא משלם ואינו לוקה.

ובדף ל"ג יתבאר בעזה"י, שלדברי רב שישא בריה דרב אידו, ענין זה, שחובל בחבירו משלם ואינם לוקה, למד מכתוב אחר.

ב. עדים זוממים.

לענין עדים זוממים, הכל מודים, שאם יש בהם חיוב ממון, [שהעידו על אחד שנתחייב ממון, ונענשים לשלם לו כמו שזממו לחייבו], הרי הם משלמים ואינם לוקים. שכן שנינו במסכת מכות, "עדים שאמרו, מעידים אנו את איש פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז, ונמצאו זוממים, לוקים ומשלמים, שלא השם [=המקרא] המביאם לידי מכות, מביאם לידי תשלומים, [מלקות משום "לא תענה", תשלומים משום "כאשר זמם", וכיון ששני שמות הם, חייב על שניהם], דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, כל המשלם אינו לוקה".

ואמר רבי אילעא שיש ללמוד זאת, מתוך כך שחזר הכתוב על חיוב תשלומי ממון של עדים זוממים, שנאמר תחילה נאמר, "וְעֲשִׂיתָם לוֹ פֶּאָשֶׁר זָמָם לַעֲשׂוֹת לְאִחֵיו וּבְעֵרְתָּ הָרַע מִקֶּרְבָּךְ" (דברים י"ט י"ט), ולאחר מכן נאמר שוב, "וְלֹא תַחֲסֹךְ עֵינֶיךָ בְּנֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עֵין בְּעֵין שֶׁן בָּשׁוּ יָד בְּיָד רָגֶל בְּרָגֶל" (דברים י"ט כ"א) [=דבר הניתן מיד ליד וזהו ממון], ומכאן, שגם כשיש להם להתחייב מלקות, הם משלמים ואינם לוקים.

ובדף ל"ג יתבאר בעזה"י, שלדברי רבי אליעזר, ענין זה שעדים זוממים משלמים ואינם לוקים, למד מכתוב אחר.

ומסקנת הסוגיה, שענין זה, שהמחויב מלקות ותשלומים משלם ואינו לוקה, למד בגזרה שווה [שהיא מופנית משני צדדים ואין להשיב עליה], שנאמר בענין אונס "תחת", "ונתן האיש השכב עמה לאבי הנער חמשים כסף וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָשָׂה לֹא יוֹכַל שְׁלָחָה כָּל יָמֶיהָ" (דברים כ"ב כ"ט) וכן נאמר בענין תשלומי נזקין "תחת", "עֵין תַּחַת עֵין שֶׁן תַּחַת שֶׁן יָד תַּחַת יָד רָגֶל תַּחַת רָגֶל" (שמות כ"א כ"ד), ויש לך ללמוד בגזרה שווה, שכשם שלענין נזקין, משלם ואינו לוקה על שעבר באיסור הכאה, כך לענין אונס, משלם ואינו לוקה על שעבר באיסור בעילת כרת, והוא הדין לשאר מקומות שיש מלקות ותשלומים, משלם ואינו לוקה^ב.

ב. דעת רבי יוחנן - לוקה ואינו משלם.

לדעת רבי יוחנן, כל המתחייב מלקות וממון, לוקה על כך, ואינו משלם.

ולפי דעתו, מה ששנינו בתחילת הפרק, שהאונס נערה שהיא אסורה לו באיסור כרת, משלם לה קנס, אין זה אלא כשהוא פטור ממלקות, כגון כשלא התרו בו, שאז אינו מתחייב מלקות, ולכן הוא משלם. אבל כל שהתרו בו שלא יחטא, לוקה על כך ופטור מתשלומים, וזהו ששנינו במסכת מכות, שהבא על האסורה לו באיסור כרת, לוקה על כך ואינו משלם.

וענין זה, שהמחויב מלקות ותשלומים לוקה ואינו משלם, למד מסמיכות הכתובים, שכן מתחילה נאמר, "וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הִרְשָׁע וְהַפִּילוֹ הַשֹּׁטֵף וְהִפְּחוּ לִפְנֵי פְדִי וְשִׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר" (דברים כ"ה ב'), ללמד שהמחויב שני חיובים אינו נענש אלא באחד מהם [=משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות] ונסמך לו הכתוב "אֲרַבְּעִים יָכֹנּוּ לֹא יִסִּיף פֶּן יִסִּיף לְהַפְּתוֹ עַל אִלָּה מִכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אֲחִיד לְעִינֶיךָ" (דברים כ"ה ג'), ללמד, שהדבר שנענש בו הוא המלקות, ולא הממון.

וכל זה כדעת חכמים, אבל דעת רבי מאיר, שהמתחייב מלקות וממון, גם לוקה וגם משלם, כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך בענין עדים זוממים.

בפירוש רבתה תורה חובל ועדים זוממים לתשלומים

נתבאר, שנחלקו עולא ורבי יוחנן בדין מי שנתחייב מלקות וממון, האם לוקה או משלם. אכן מחלוקתם היא ברוב דברים, אבל חובל בחבירו, וכן עדים זוממים, הכל מודים בהם, שכשנתחייבו מלקות וממון, הם משלמים ואינם לוקים, שכן יש ללמוד מריבוי הכתובים.

^א (א) פירש בקונטרס, משום דממון ומלקות אתו מתרי קראי, מלקות מלא תענה, וממון מועשיתם לו כאשר זמם. וקשה דכל שכן, דאי הוה כתיבי בחד קרא, שילקה וישלם, שהיה לוקה ומשלם. ומיהו שמה יש לפרש לפירוש הקונטרס, משום דממון ומלקות אתו מתרי קראי, אין לנו לבטל פסוק אחד לגמרי, ולקיים האחר, אבל אם היו באים שניהם מועשיתם לו כאשר זמם, כגון שהעידו על אחד שהוציא שם רע על אשתו, דבאין לחייבו ממון ומלקות, אין לוקין ומשלמין. ואין נראה לר"י, דלא מסתבר שלא יהו חייבין ממון ומלקות בכי האי גוונא, כיון שרצו לחייבו שניהם. (ב) ונראה לר"י לפרש, שלא השם המביא לידי מכות ... כלומר, שהתשלומין לא נכתבו בסמוך למלקות, דאם היה כתוב באותו פסוק עצמו, לא תענה ואם ענה ועשיתם לו כאשר זמם, אז ודאי הוה אמינא דהוי ליה לאו שניתק לעשה, ולא ילקה עליו, אבל עתה שנכתב רחוק זה מזה, לא הוי ניתק לעשה ... (ג) והר"ר שלמה מדוריי"ש מפרש, שלא השם המביא לידי מכות, דהיינו לא תענה, מביאו לידי תשלומין, פירוש, אינו בא להיות אזהרה לענוש תשלומין ... דממון לא בעי אזהרה ... [תוס']

^א קשה דאם כן לא נלמד עוד מהצד השווה בשום מקום, דאכולהו איכא למיפרך או צד חמור או צד קל. (א) ונראה לר"י, דהכא פריך הכי, שכן יש בהן צד חמור משונה ... דהכא חמשה דברים ושאיין צריכין התראה הוי צד חמור יותר משאר דברים, וצד הקל נמי הוי קולא יתירא, בחובל שהותר מכללו, שמותר לחבול בחבירו, וכן עדים זוממין לא עשו מעשה הוי קולא יתירא ... (ב) ורבינו תם מפרש, דגבי עדים זוממין שייך צד חמור, משום דאותו צד חמור של חובל יכול להיות בעדים זוממין, אם העידו על אחד שחבל בחבירו והוזמו, דמשלמין חמשה דברים מה שרצו לחייבו, וצד הקל יש לפרש, שכן לאו דבחוכל ועדים זוממין אין בהן כרת, אלא לאו גרידא, ולא נגמר מינייהו חייבי כריתות ... [תוס']

^ב מצינו למימר לפי מסקנת זו, דלא קאמר עולא דממונא משלם ולא לקי אלא בהנחו תלת דגלי בהו קרא. וליכא למימר דילפינן לעולא בכל דוכתא מתחת נתינה ישלם כסף, דמהאי גזירה שוה ילפינן מיטב בכולהו, דדוקא לענין מיטב נתקבל שהוא גוף התשלומין ... [תוס']

ממה שמשלם לה בושת ופגם.

הטעם שרבי יוחנן לא אמר כעולא

נתבאר, שלדעת עולא, יש ללמוד בגזרה שווה "תחת" "תחת", שהמתחייב מלקות וממון, משלם ואינו לוקה, ורבי יוחנן חולק עליו, ואינו לומד זאת מגזרה שווה, ולדעתו המתחייב מלקות וממון לוקה ואינו משלם.

ומתחילה רצו לומר, שהסיבה לכך שרבי יוחנן אינו מסכים עם עולא, ללמוד מגזרה שווה הנ"ל, שכל המתחייב מלקות וממון, משלם ואינו לוקה, כי אם כן בטלת איסור "ערוֹת אֲחוֹתָךְ בַּת אֲבִיךָ או בַת אִמְךָ מוֹלֶדֶת בֵּית או מוֹלֶדֶת חוץ לֹא תִגָּלֶה עֲרוֹתָי" (ויקרא י"ח ט), שכן מאחר שהוא משלם, אינו לוקה, ומאחר שביטלת עונש האיסור, הרי זה כמי שבטלת את האיסור.^א

דף ל"ג

אולם דחו זאת, שכן אם זו היא סברת רבי יוחנן, כמו כן יאמר לענין חובל בחבירו, שיהא לוקה ולא ישלם, שהרי אם הוא משלם, בטלת איסור הכאה, "אֲרָבָעִים יָכֹנּוּ לֹא יִסֵּף פֶּן יִסֵּף לְהַכּוֹתוֹ עַל אֶלֶף מָקָה רַבָּה וְנִקְלָה אֲחִיד לְעֵינֶיךָ" (דברים כ"ה ג). וכמו כן יאמר לענין עדים זוממים, שיהיו לוקים ולא משלמים, שהרי אם הם משלמים, בטלת איסור עדים זוממים, "וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הִרְשָׁע וְהִפִּילוּ הַשֹּׁפֵט וְהַכֹּהֵן לִפְנֵי כִּדִּי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר" (דברים כ"ה ב).

אלא על כרחך, במה שאנו אומרים שהם משלמים ואינם לוקים, לא בטל האיסור, כי ניתן לקיימו במקום שאין תשלומים, כגון כשחובל בחבירו פחות משווה פרוטה², שאינו משלם אלא לוקה. וכמו כן בעדים זוממים, שהעידו על כהן שהוא בן גרושה ובן חלוצה, שאין אומרים יעשו הם בן גרושה וחלוצה, אלא לוקים, כמבואר בתחילת מסכת מכות³. והוא הדין לאיסור אחותו, בכך שנאמר שהאונס את אחותו משלם, לא בטל האיסור, כי ניתן לקיימו במקום שאין תשלומים, כגון כשהיא בוגרת, שאין לה קנס.

ומסקנת הסוגיה, שהסיבה לכך, שרבי יוחנן אינו מסכים עם עולא, ללמוד מגזרה שווה "תחת" "תחת", שכל המתחייב מלקות וממון, משלם ואינו לוקה, כי לדעת רבי יוחנן, הכתוב "תחת אֲשֶׁר עָנָה" אינו מופנה לגזרה שווה זו, אלא ללמוד ממנו את דינו של אביו, שיתבאר בעזה"י בסמוך.

קנס חמישים הוא חוץ מתשלומי בושת ופגם

האונס נערה בתולה, משלם לה קנס חמישים שקלים, שנאמר, "וְיָנֹתֶן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לְאִבֵּי הַנְּעָרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא יוּכַל שְׁלָחָה כָּל יָמֶיהָ" (דברים כ"ב כ"ט). ולדברי הכל, קנס חמישים שקלים אלו משלם לה חוץ

ואם תאמר, כל לאו שאין בו מעשה, ולא הניתק לעשה, ביטלנו הלאו, כיון שאין לוקין עליו. הא לאו^א מילתא היא, דההיא לאו בר מלקות הוא, אבל הכא דשייך ביה מלקות, לית לן למידרש גזירה שוה לאפוקי מלקות מיניה, כיון דאיכא לאוקומי גזרה שווה אמילתא אחרית. [תוס'].

² בכל חמשה דברים, כגון שלא פחתו מכספו וממלאכתו, וריפוי לא הוצרך, ולא צער היה בה, ובשוטה שאין לה בושת. [רש"י].

³ ואם תאמר, אמאי לקו אעדות דבן גרושה, הא הוי עדות שאין אתה יכול להזימה. ויש לומר דלא חשיב עדות שאין אתה יכול להזימה, אלא במעידין על הטרפה, דאי אפשר לקיומי בשום דבר, לא במיתה ולא במלקות, דגברא קטילא בעו למיטקל, אבל הכא נתקיימה הזמה במלקות. [תוס'].

לדברי אביו [ורבי יוחנן], ענין זה למד מהכתוב, "וְיָנֹתֶן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לְאִבֵּי הַנְּעָרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא יוּכַל שְׁלָחָה כָּל יָמֶיהָ" (דברים כ"ב כ"ט), שמשמע קנס זה של חמישים שקלים הוא תחת העינוי שענינה אותה בלבד, אבל על הבושת והפגם משלם בפני עצמו.

ולדברי רבא [ועולא], ענין זה למד מהכתוב, "וְיָנֹתֶן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לְאִבֵּי הַנְּעָרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא יוּכַל שְׁלָחָה כָּל יָמֶיהָ" (דברים כ"ב כ"ט), שמשמע קנס זה של חמישים שקלים הוא בעבור הנאת השכיבה בלבד, אבל על הבושת והפגם משלם בפני עצמו.

טעם אחר לכך שעדים זוממים משלמים ולא לוקים

בדף ל"ב נתבאר, שלדברי רבי אילעא, הסיבה לכך שעדים זוממים משלמים ואינם לוקים, כי כן ריבתה תורה בפירושו.

ולדברי רבי אליעזר [בדף זה], ענין זה, שעדים זוממים משלמים ואינם לוקים, פשוט הוא מסברא, ואין צריך ריבוי כתובים ללמד זאת, שכן כלל בדינו, שאין מלקות בלא התראה¹, ועדים זוממים אין מתירים בהם קודם עדותם, ואם כן על כרחך העונש שהם נענשים הוא ממון ולא מלקות.

- לדברי רבא, הסיבה לכך שאין מתירים בעדים זוממים קודם עדותם לחיבם מלקות אם יעידו שקר, משום שאי אפשר. שכן אין טעם להתרות בהם זמן מה [=יום או שעה] קודם העדות, כי יכולים הם לומר, כשהעדנו כבר שכחנו את ההתראה, ולא ילקו². ואין לומר שיתרו בהם סמוך לעדות, כלומר, שכל עדים כשבאים להעיד, יתרו בהם, דעו, אם אתם זוממים, תלקו, והסיבה שאין לעשות כן, כי על ידי התראה זו ימנעו רבים מלהעיד אף באמת, כי יאמרו, הואיל ואנו חשודים בעיניכם, מה לנו ולצרה זו. ואין תועלת להתרות בהם אחר שהעידו, כי אין התראה מועילה אחר גמר המעשה, ומאחר שכבר העידו, ואינם יכולים לחזור בהם [=כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד], הרי זו התראה שאחר גמר המעשה.

ואבוי הקשה, הלא נוכל להתרות בהם לאחר עדותם בתוך כדי דיבור, שכן תוך כדי דיבור יכולים לחזור בהם מעדותם³, ואם כן, הרי זה כהתראה קודם

¹ משמע דרבא סבר כעולא, דרבי יוחנן גופיה הוה דריש כעולא אי לאו משום דמיבעי ליה לכדאבוי. וקשה לרשב"א, דבפרק השוכר את הפועלים משמע בהדיא דסבר כרבי יוחנן, גבי חוסס פרה ודש בה לוקה ומשלם, דמוקי לה אבוי כרבי מאיר ורבא אמר לעולם כרבנן, ואתנן אסרה תורה אפילו בא על אמו, פירוש, ומשלם לצאת ידי שמים, משמע דבדין לוקה ואינו משלם. ולמאי דפרישית לעיל, דלמסקנא דווקא בהני תלת אית ליה לעולא דממונא משלם ולא לקי, אתי שפיר, דבעלמא סבר כרבי יוחנן דלוקה ואין משלם, כדדריש רבי יוחנן, וסמך ליה ארבעים יכנו. [תוס'].

² ואף על גב, דגבי בן גרושה ובן חלוצה ענשינן להו מלקות בלא התראה, התם גזירת הכתוב, דאשכחן בהו מלקות בהדיא, "והיה אם בן הכות", ומוקמינן לקרא במידי דלא מצית למענשינהו מכאשר זום, אבל היכא דמצית למיעבד בהו הזמה, לא שייך בהו מלקות. [רש"י].

³ ואם תאמר, תיפוק ליה דהויה התראת ספק, דאין אנו יודעין אם מעידים שקר. ויש לומר דהתראת ספק לא הויה אלא כגון אל תותיר, שאף למוותרת עצמו הוא ספק, שסבור שעדיין יש שהות ביום, אבל הכא המותרין יודעין שמעידין שקר. [תוס'].

⁴ ואם תאמר, היכי מצי תו הדרי בהו, והא בהתראה איכא טפי מכדי דבור שהוא כדי שאילת שלום. ויש לומר דכל זמן שעסוקים באותו דבר, חשיב הכל תוך כדי דבור, כדאמרינן במכות,

המעשה, ולא תגרום התראה זו שימנעו בני אדם מלהעיד, כי בפועל לא מתרים בהם קודם העדות.

ורב אחא בריה דרב איקא הקשה, הלא נוכל להתרות בהם זמן מה קודם עדותם, ובשעת עדותם נרמוז להם הדבר להזכירם ההתראה, שבכך לא יוכלו לומר שכחנו ההתראה, וגם לא ימנעו מלהעיד, כי בשעה שרומזים להם, אומרים להם בלשון רך, ואינם נראים כחשודים להעיד שקר, שימנעו מלהעיד.

- ולדברי אביו, הסיבה לכך שאין מתרים בעדים זוממים קודם עדותם, לחייבם מלקות אם יעידו שקר, כי על כרחך אין צריך להתרות בהם, שהרי כשהם מעידים בשקר על הנידון שהרג, הם באים לחייבו מיתה בעדותם בלא שום התראה, [שהרי מעשה שמעידים עליו לא היה ולא נברא], ומאחר שעונשם שיעשו להם כמו שזממו לעשות לנידון, על כרחך גם הם נהרגים אף בלא התראה.

ומאחר שכשהם נענשים מחמת הכתוב "וְעִשְׂתֶּם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו" (דברים י"ט ט), אינם צריכים התראה כדי להיענש, כן הדין כשאין לקיים בהם דין "כַּאֲשֶׁר זָמַם", כגון שהעידו על כהן שהוא בן גרושה וחלוצה, שהם נענשים מלקות, גם כן אינם צריכים התראה, שנאמר "מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָּכֶם פֶּגֶר כְּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא כ"ב), ללמד, שהמשפט שווה בכולם, וכיון שרוב זוממים אינם צריכים התראה, גם אלו אינם צריכים התראה.

טעמים אחרים לכך שחובל בחבירו משלם ולא לוקה

בדף ל"ב נתבאר, שהסיבה לכך שחובל בחבירו משלם ואינו לוקה, כי כן ריבתה תורה בפירוש, שנאמר "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יַעֲשֶׂה לוֹ ... כֵּן יִנָּתֶן בוֹ". ובדף זה נאמרו טעמים אחרים.

א. "ולא יִהְיֶה אִסּוֹן עֲנוּשׁ יַעֲנֶשׁ".

לדברי רב שישא בריה דרב אידי, ענין זה, שחובל בחבירו משלם ואינו לוקה, למד מהכתוב, "וְכִי יִצְאוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיֵּצְאוּ יָלְדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן עֲנוּשׁ יַעֲנֶשׁ כַּאֲשֶׁר יֵשִׁית עָלֶיהָ בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפָלְלִים" (שמות כ"א כ"ב). שכן לדברי רבי אלעזר, הכתוב הזה מדבר במצות שבמיתה, כלומר כשהיה האחד מתכוון להכות את חבירו להרוג, שהרי נאמר בכתוב הבא, "וְאִם אִסּוֹן יִהְיֶה [שמתה האשה] וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ" (שמות כ"א כ"ג), ואין חיוב מיתה אלא במתכוון להרוג". ועל כרחך הכתוב מדבר באופן שהתרו במכה שלא יכה, שאם לא כן, לא היה מתחייב מיתה כשהרג את האשה, ואף על פי שהתרו בו, כשלא הרג את האשה, ורק הכה אותה, אינו לוקה על כך, אלא משלם את הממון שהזיק, הרי שהחובל בחבירו ומתחייב בכך מלקות וממון, משלם ואינו לוקה.²

דאפילו מעידין מאה, כל אחד תוך כדי דבור של חבירו, חשובין כולן תוך כדי דבור של ראשון, ואם נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה. [תוס'].

^א ואף על פי שלא נתכוון אלא לחבירו, אשמעינן, נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב. [רש"י].

^ב ואם תאמר, היכי משלם ממון, אפילו כי אין אסון, הא כיון דמתכוין להרוג, הוי ליה רודף, ומתחייב בנפשו, וקיים ליה בדבריה מיניה. ויש לומר, בשיכולין להצילו באחד מאבריו, והכי אמרינן בבן סורר. [תוס'].

והקשה רב אשי על דברי רב שישא, שכן אפשר שההתראה שהתרו בו היתה אל תהרגנו, שאם תמיתנו תיהרג, ולא התרו בו אל תכנו, שאם תכנו ולא ימות תלקה, והתראה לדבר חמור [=תיהרג] אינה התראה לדבר קל [=תלקה], ואם כן, לענין ההכאה לא הותרה, ולכן כשהכה את האשה, משלם ואינו לוקה, אבל אם היה מותרה שלא יכה את האשה, היה לוקה ולא היה משלם.

ואף אם נאמר, שההתראה לדבר חמור כוללת בתוכה גם התראה לדבר קל, פשוט הוא, שהתראה לדבר קל אינה כוללת בתוכה התראה לדבר חמור, ואפשר שהתראה של מלקות חמורה מהתראה של מיתה, שקשה לאדם שמלקים אותו יותר ממה שממיתים אותו, וכמאמר רב, שאילו היו מייסרים את חנניה מישאל ועזריה במכות במקום להשליכם לכבשן, היו עובדים את הצלם¹, שביסורים לא היו יכולים לעמוד כמו במיתה, ואם כן, בכך שהיה מותרה שלא ירצח, והיה יודע שיתחייב על כך מיתה, לא היה מותרה שלא יכה, שבכך יתחייב מלקות שהם קשים יותר, ולכן כשהכה את האשה, מאחר שלא הותרה ללקות, הוא משלם ואינו לוקה. [נקושה זו דחה רב סמא בריה דרב אסי או רב סמא בריה דרב אשי, שאמר, דווקא הלקאה של המלכות, שאין לה קצבה, חמורה ממיתה, אבל הכאה של מלקות ארבעים, שיש לה קצבה, אינה חמורה ממיתה²].

ורב יעקב מנהר פקוד הקשה על דברי רב שישא, שכן גם לפי דבריו, אין ראייה מהכתוב הזה, שהמחויב מלקות וממון, משלם ואינו לוקה, אלא כדעת חכמים, האומרים, שהמתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב, וכשאמר הכתוב "וְאִם אִסּוֹן יִהְיֶה [שמתה האשה] וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ", הכוונה לכך שמתחייב מיתה על הריגת האשה, ואם כן, על כרחך התרו בו לכל הפחות שלא ירצח. אבל לדעת רבי, המתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה וחייב בתשלומין, וכשאמר הכתוב "וְאִם אִסּוֹן יִהְיֶה [שמתה האשה] וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ", אין הכוונה שממיתים אותו, אלא שמשלם דמי האשה ליורשיה, ואם כן, אין שום ראייה שהענין מדבר במקום שהיתה התראה, ואפשר שלא היתה התראה כלל, ולכן יש תשלומים, אבל כשהיתה התראה שלא יכה, לוקה ואינו משלם.

ב. "רק שְׁבִתוֹ יִתֵּן וְרָפָא וְרָפָא".

לדברי רב יעקב מנהר פקוד משמיה דרבא, ענין זה, שחובל בחבירו משלם ואינו לוקה, למד מהכתוב, "אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעָנָתוֹ [=על בוריו, ששב לכו ולאינתו הראשון] וְנָקָה הַמֶּכֶה רַק שְׁבִתוֹ יִתֵּן וְרָפָא וְרָפָא" (שמות כ"א י"ט), שאמרו חכמים, שענין זה שכשהמוכה מהלך המכה מנוקה פשוט הוא, שהרי לא תעלה על דעתך שזה מהלך בשוק, וזה נהרג, ולא בא הכתוב ללמד

¹ אין לומר דטעמא משום דאהריגה הוא דקיבל התראה, דניחא ליה ליהרג על מנת שיהרג שונא, דתמות נפשי עם פלשתים הוא דקאמר, אבל לא ניחא ליה להכות את חבירו על מנת שילקוהו ... אלא יש לומר, דגזירת הכתוב הוא, דבעינן שיתיר עצמו לאותה מיתה בין קלה בין חמורה. [תוס'].

² תימה, מנא לן, דהא אמרינן בהרואה, כשהוציאו את רבי עקיבא אמר, כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה, אימתי יבא לידי ואקיימנו, בכל נפשך, אלמא משמע דבכל נפשך מיייר אפילו היו מייסרין את האדם ביסורין קשין, דומיא דרבי עקיבא, שהיו מסרקינ בשרו במסרקי ברזל, וכל שכן לנגודי. ואומר רבינו תם, דאותו צלם לא היה עבודת כוכבים ממש, אלא היה עשוי לכבוד המלך, ואף על פי כן היה בו קידוש השם, ולכך מסרו עצמן למיתה. והיינו דכתיב "אלהך לית אן פלחין ולצלם דהבא די אקיימת לא נסגוד" משמע שהצלם לא היה תופס באלהות. ומיהו "פלחו לצלמא" משמע שהצלם היה עבודת כוכבים מדקאמר "פלחו". [תוס'].

³ הוה מצי לשנויי, מסתברא מיתה חמורה, שכן ניתנה לאנשי עיר הנידחת ... [תוס'].

יישוב משנתנו באופן שלישי

בדף ל"ב נתבאר, שלדעת חכמים אין אדם לוקה ומשלם, ונחלקו עולא ורבי יוחנן בדעתם, האם הוא לוקה או משלם, ולדברי רבי יוחנן, דעת חכמים, שהמתחייב ממון ומלקות, לוקה ואינו משלם. ומשנתנו, בה מבואר, שהאונס נערה האסורה לו באיסור כרת, משלם לה קנס ואינו לוקה, היא באופן שאינו מתחייב מלקות, כגון שלא התרו בו.

ובדף זה מבואר, שגם ריש לקיש מסכים עם רבי יוחנן, שלדעת חכמים, האומרים שאין אדם לוקה ומשלם, המתחייב מלקות וממון לוקה ואינו משלם. אולם את משנתנו, בה מבואר שהאונס נערה האסורה לו באיסור כרת משלם לה קנס, יישב ריש לקיש באופן אחר, ואמר, שהיא **לדעת רבי מאיר**, האומר, שהמתחייב מלקות וממון, גם לוקה וגם משלם, ולכן לדעת משנתנו, אף על פי שאנס נערה האסורה לו באיסור כרת, ולוקה על כך, בנוסף למלקות משלם לה קנס.

אמנם, גם לדעת רבי מאיר, דווקא המתחייב מלקות וממון, לוקה ומשלם, אבל המתחייב מיתה וממון, פטור מהתשלומים, ולכן, האונס נערה האסורה לו באיסור שחיובו מיתה, כגון אונס את בתו, נהרג על כך, ופטור מהתשלומים.

ובסוף דף ל"ד ביארו, שהסיבה לכך שרבי יוחנן לא יישב את המשנה כריש לקיש, כי העדיף להעמידה כדברי חכמים שהם רבים, ולא כדברי רבי מאיר, שהוא יחיד. והסיבה לכך שריש לקיש לא יישב את המשנה כרבי יוחנן, באופן שלא התרו בו, כי לדעת ריש לקיש, כל מקום שפטרה תורה מתשלומים כשמתחייב מלקות על ידי התראה, הוא פטור מתשלומים גם כשלא התרו בו, כפי שיתבאר בעזה"י בדף ל"ה.

גנב וטבח באיסור שבת או באיסור ע"ז או שור הנסקל

שנינו בברייתא, שנחלקו חכמים ורבי מאיר בדין מי שגנב שור או שה, וטבח [שחטו] בשבת, או שטבח לעבודה זרה, או שהיה שור הנסקל וטבח². **לדעת רבי מאיר, בכל האופנים הללו, הוא משלם תשלומי ארבעה וחמישה**, כדין גנב שטבח, "כי יגנב איש שור או שֶׁה וקָטְחוּ אוּ מִכְרוּ חֲמִשָּׁה בָּקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֶאֱן תַּחַת הַשֶּׁה" (שמות כ"א ל"ז). **ולדעת חכמים, בכל האופנים הללו הוא פטור מתשלומים על הטביחה**, [ואינו משלם אלא כפל על הגנבה]. **ונאמרו שני אופנים לבאר מחלוקתם.**

א. נחלקו בדין המתחייב מיתה וממון.

מתחילה רצו לומר, שמחלוקתם היא בדין מי שמתחייב מיתה וממון, כגון זה, שיש לחייבו על הטביחה מיתה, משום חילול שבת, או משום עבודה זרה, וכמו כן יש לחייבו ממון, משום טביחת שור גנוב. **לדעת רבי מאיר**, המתחייב מיתה וממון **נהרג ומשלם. ולדעת חכמים**, אינו נענש אלא עונש אחד החמור יותר [קם ליה בדרכה מיניה] ולכן הוא **נהרג ואינו משלם**.

² תימה דתיקשי מהכא לריש לקיש דאמר ... כל היכא דליתיה במכירה ליתיה בטביחה, והכא שור הנסקל ליתיה במכירה. ויש לומר דהתם קדשים חמירי, דליתנהו כלל במכירה, אבל שור הנסקל אם ימכרו לעובד כוכבים אין תופס דמיו. ולרבינו תם, שאומר, דאין שור הנסקל נאסר מחיים ניחא. [תוס'].

שהמכה מנוקה כשהמוכה מהלך, אלא בא ללמד, שכל זמן שהמוכה נופל למשכב, ואינו מהלך, חובשים את המכה לראות מה יהיה בסופו של המוכה, אם ימות, יהרג המכה, ואם יקום, ישוחרר המכה, אבל ישלם שבת וריפוי. ומתוך כך, שאם ימות המוכה, יהרג המכה, על כרחך מדובר באופן שהתרו במכה שלא ירצח, ואף על פי כן, אם המוכה קם, המכה משלם לו ואינו לוקה על שהכה אותו, הרי שהחובל בחבירו ומתחייב בכך מלקות וממון, משלם ואינו לוקה.

והקשה רב אשי על דברי רב יעקב, שכן אפשר שההתראה שהתרו בו היתה שלא ירצח שאם ירצח יהרג, ולא התרו בו שלא יכה שאם יכה ילקה, **והתראה לדבר חמור** [=מיתה] **אינה התראה לדבר קל** [=מלקות], ואם כן, לענין ההכאה לא הותרה, ולכן כשלבסוף המוכה לא מת, משלם לו ואינו לוקה, אבל אם היה מותרת שלא יכה אותו, היה לוקה ולא היה משלם.

ואף אם נאמר, שההתראה לדבר חמור כוללת בתוכה גם התראה לדבר קל, פשוט הוא, שהתראה לדבר קל אינה כוללת בתוכה התראה לדבר חמור, ואפשר שההתראה למלקות חמורה מההתראה למיתה, שקשה לאדם שמלקים אותו יותר ממה שממיתים אותו, וכמאמר רב, שאילו היו מייסרים את חנניה מישאל ועזריה במכות במקום להשליכם לכבשן, היו עובדים את הצלם, שביסורים לא היו יכולים לעמוד כמו במיתה, ואם כן, בכך שהיה מותרת שלא ירצח, והיה יודע שיתחייב על כך מיתה, לא היה מותרת שלא יכה, שבכך יתחייב מלקות שהם קשים יותר, **ולכן כשלבסוף המוכה לא מת, מאחר שלא הותרה ללקות, הוא משלם ואינו לוקה**. [וקושיה זו דחה רב סמא בריה דרב אסי או רב סמא בריה דרב אשי, שאמר, דווקא חלקאה של המלכות, שאין לה קצבה, חמורה ממיתה, אבל הכאה של מלקות ארבעים, שיש לה קצבה, אינה חמורה ממיתה].

ורב מרי הקשה על דברי רב יעקב, שאפשר שאין הכתוב מדבר כלל במקום שהיכה בכוונה, והתרו בו שלא ירצח, אלא הכתוב מדבר במקום שהיכה בשגגה, ולא שייך בזה התראה כלל, ומה שנאמר שכשלא מת המוכה המכה מנוקה, אין הכוונה לכך שהוא מנוקה מעונש מיתה, כי גם אם היה המוכה מת, המכה לא היה נהרג, שהרי לא הרג בכוונה, ולא התרו בו, אלא כוונת הכתוב, שכשלא מת המוכה, המכה מנוקה מגלות³. ומאחר שהענין מדבר במקום שלא היתה התראה, **לכן אין בו חיוב מלקות, והמכה חייב בתשלומים, אבל אם היתה התראה, אפשר שהמכה היה לוקה, ופטור מתשלומים**.

³ תימה לר"י, היכי שייך גלות אם מת אחר שחבשוהו שני ימים או שלשה ימים, הא אמרין במי שאחזו, שחט בו שנים או רוב שנים הרי זה אינו גולה, דחיישין שמא הרוח בלבלתו, [נטעמא, דגבי גלות אשכחן מילי טובא דפטור, כגון דרך עלייה, דגבי מיתה אין חילוק בין דרך עלייה לדרך ירידה, הכי נמי גבי גלות בעינן שימות מיד, דכתיב "ויפל עליו וימות" משמע מיד, ואף על גב דגבי מיתה נמי כתיב מכה איש ומת]. ויש לומר, דמשכחת לה בביתא דשישא, דלא חיישין שמא הרוח בלבלתו כדאמרין התם. אי נמי דוקא בשחט בו רוב שנים חיישין שמא הרוח בלבלתו, דבכל הרוח מבלבלו, אבל בשאר חבלות אין הרוח מזיק כל כך, שיכולין לשמור יפה מבלבלו רוח, לכרוך על המכה שום דבר. [] ואם תאמר, היכי מיתוקם קרא בשוגג, הא כתיב שבת בקרא, רק שבתו יתן וגו' ובשוגג לא מיחייב ... ארבעה דברים. (א) ויש לומר דמשכחת לה בהוסיף לו רצועה אחת, דאמר בהמניח דגולה, ואם לא מת, חייב בארבעה דברים, ולא דמי לשאר שוגג. (ב) או כגון שנכנס לחנותו של גר ברשות, דמוכח התם לרב פפא דשייך ביה גלות וארבעה דברים. (ג) או נפל מן הגג ברוח מצויה, דחייב בארבעה דברים כדאמרין בסוף כיצד הרגל, ומסתברא דאם מת דגולה. (ה) ועוד דאפשר דהוי שוגג על המיתה ומזיד על החבלה. [תוס'].

שהגנב מתחייב בתשלומי ארבעה וחמישה².

חיוב טביחה גם על ידי אחר

ברוב דיני תורה, אין שליח לדבר עבירה, ולא יתכן שיעשה זה את האיסור, ויתחייב משלחו.

ויש מספר דברים, יוצאים מן הכלל הזה, ובהם יש שליח לדבר עבירה, והמשלח מתחייב על מעשה השליח, ואחד מהם הוא חיוב תשלומי ארבעה וחמישה על טביחה, שכשהגנב אומר לשלוחו לטבוח את הבהמה שגנב, הגנב מתחייב בתשלומי ארבעה וחמישה על טביחת השליח.

- **לדברי רבא, ענין זה למד מהיקש**, שנאמר בענין, "כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׁה וּטְבָחוֹ אוֹ מִקְרֹוֹ חֲמִשָּׁה בָּקָר וְשֵׁלֹם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה" (שמות כ"א ל"ז), להקיש טביחה למכירה, וללמד, שכשם שמתחייב ארבעה וחמישה כשמוכר על ידי אחר, שהרי אינו יכול למכור לעצמו, כך מתחייב ארבעה וחמישה כשטובח על ידי אחר.

- **ובבית מדרשו של רבי ישמעאל למדו ענין זה מהריבוי** "וּטְבָחוֹ אוֹ מִקְרֹוֹ", לרבות את השליח.

- **ובבית מדרשו של חזקיה למדו ענין זה מהריבוי** "חֲמִשָּׁה בָּקָר וְשֵׁלֹם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה", לרבות את השליח.

דף ל"ד

המבשל בשבת

לדעת רבי מאיר – ישראל שבישל תבשיל בשבת בשוגג, לא נאסר התבשיל כלל, ואפילו הוא עצמו מותר לאוכלו, ואפילו בשבת עצמה. וישראל שבישל תבשיל בשבת במזיד, נאסר לו התבשיל לעולם, [ווי"ג שנאסר לו רק בו ביום], ולשאר ישראלים לא נאסר כלל, [ותוסי מפרשים, שבו ביום נאסר לו ולאחרים, ולמוצאי שבת מותר לו ולאחרים]. וכן שנינו במסכת חולין לענין שחיטה, השוחט בשבת וביום הכפורים, אף על פי שמתחייב בנפשו, שחיטתו כשרה.

ולדעת רבי יהודה – ישראל שבישל תבשיל בשבת בשוגג, נאסר לו התבשיל בו ביום, כי קנסו את השוגג משום המזיד, ובמוצאי שבת מותר לו לאוכלו, ולשאר ישראלים הוא מותר אף בו ביום, [ותוסי מפרשים, שבו ביום נאסר לו ולאחרים, ולמוצאי שבת מותר לו ולאחרים]. וישראל שבישל תבשיל בשבת במזיד, נאסר לו התבשיל לעולם, ולשאר ישראלים נאסר בו ביום ומותר במוצאי שבת, [בכדי שיעשה].

ולדעת רבי יוחנן הסנדלר – ישראל שבישל תבשיל בשבת בשוגג, נאסר לו התבשיל לעולם, ואף לשאר ישראלים הוא אסור בו ביום, ורק למוצאי שבת

ובדף זה דחו את הדברים הללו, שהרי על הדברים הללו, אמרו אמוראים הרבה, [וי"א רבי יעקב אמר רבי יוחנן. וי"א רבי ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש. ורבי אבין ורבי אילעא וכל חבורתא אמרו משמו של רבי יוחנן], שלא חייב רבי מאיר את הגנב בתשלומי ארבעה וחמישה, אלא כשהיתה הטביחה על ידי אחר [והגנב מתחייב בתשלומי ארבעה וחמישה גם בטביחת אחר, כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ולא היה לגנב חיוב מיתה, אבל כשהגנב עצמו טבח, ונתחייב מיתה, מודה רבי מאיר שהוא פטור מהתשלומים. [ואין לך להקשות, היאך יתכן שאם היה שוחט בעצמו, היה פטור, ועכשיו ששחט שלוחו, הוא חייב, כי באמת גם כששחט בעצמו אינו פטור, אלא שהוא קם ליה בדרכה מיניה].

אולם לדעת רבה בדף ל"ד, מחלוקת רבי מאיר וחכמים היא כשהגנב עצמו שחט את השור, ונחלקו אם יש לחייבו מיתה וממון. ואף שברוב מקומות מודה רבי מאיר שאין אדם נהרג ומשלים, אלא קם ליה בדרכה מיניה, ונהרג ולא משלם, כן הוא בתשלומי ממון שיש לחייבו מהדין, אבל תשלומי ארבעה וחמישה, הם חידוש שחידשה תורה, לקנוס אותו יותר ממה שגנב, וכל משפט קנס חידוש הוא, ולפיכך דעת רבי מאיר, שאף על פי שהוא נהרג הוא גם כן משלם³.

ב. נחלקו בדין שחיטה שאינה ראויה.

ומסקנת הסוגיה בדף זה, שמחלוקת רבי מאיר וחכמים היא, כשהיתה השחיטה על ידי שליח, כפי שנתבאר לעיל, ונחלקו, אם יש חיוב ארבעה וחמישה בשחיטה שאינה ראויה, כלומר בשחיטה שאינה מתירה את הבשר באכילה.

לדעת רבי מאיר, גם שחיטה שאינה ראויה נחשבת שחיטה ואם כן היא מחייבת אותו בתשלומי ארבעה וחמישה.

ודעת חכמים כדעת רבי שמעון, ששחיטה שאינה ראויה אינה נחשבת שחיטה ואם כן אינה מחייבת בתשלומי ארבעה וחמישה, ושחיטת שור הנסקל, שחיטה שאינה ראויה, כי אינה מתירה את הבשר [דמשנמר דינו אסור בהנאה], וכמו כן שחיטה לעבודה זרה, שחיטה שאינה ראויה, כי הבשר נאסר באכילה [דבחי מתים אסורים], וכמו כן שחיטה בשבת, שחיטה שאינה ראויה, כדעת רבי יוחנן הסנדלר בדף ל"ד, שתבשיל שבישל ישראל בשבת במזיד, נאסר לעולם, והוא הדין לבהמה ששחט ישראל במזיד. אמנם אם בשחיטה בשבת אין הבשר נאסר מהתורה אלא מדברי חכמים, שחיטת שבת שחיטה ראויה היא, ולא נחלקו חכמים על רבי מאיר אלא כשהיתה השחיטה לעבודה זרה, או כשהיה שור הנסקל, אבל כשהיתה השחיטה בשבת, מודים הם לרבי מאיר,

² לשון הגמרא, "ורבי מאיר לוקה ומשלם אית ליה מות, ומשלם לית ליה, ושאיני הני ...". משמע דרבי מאיר אית ליה לוקה ומשלם אף בממון שאינו קנס, וכן משמע בהשוך את הפועלים שהבאתי לעיל. ותימה דבפרק קמא דמכות קאמר עולא טעמא דרבי מאיר דאמר עדים זוממין לוקין ומשלמין משום דגמר ממוציא שם רע, ופריך מה למוציא שם רע שכן קנס, סבר לה כרבי עקיבא דאמר עדים זוממין קנס הוא, משמע דבממון אינו לוקה ומשלם. ויש לומר דודאי אי עדים זוממין הוי ממונא, לא הוה גמר ממוציא שם רע, שכן הוא קנס, אלא הוה דרשין מכדי רשעתו שאינו לוקה ומשלם, אבל השתא דסבר עדים זוממין קנסא, וגמר ממוציא שם רע דלוקין ומשלמין, על כרחך מוקי כדי רשעתו במיתה ומלקות, כיון דכדי רשעתו לא הוי במלקות וממון, מהשתא בכל דוכתא לוקה ומשלם, דמהיכא נמעיט שלא ילקה וישלם. [תוס'].
³ ואם תאמר, אמאי אצטריך למתני כלל טבח בשבת, דאפילו בשחיטה שאינה ראויה מחייב רבי מאיר כל שכן הא, דשחיטה ראויה היא. ויש לומר, דזו אף זו קתני. [תוס'].

שחיטת שור הנסקל המחייבת בתשלומי ד' וה'

נתבאר, שלדעת רבי מאיר, מי שגנב שור הנסקל, וטבח, משלם תשלומי ארבעה וחמישה.

ואמרו, שכשהגנב גנב את השור הזה מבעליו, אינו חייב עליו כלום, שכן מאחר שנגמר דינו לסקילה, הוא אסור בהנאה, ואינו שווה לבעליו כלום, ואם כן הגנב אינו צריך לשלם לו כלום, כי גנב לו דבר שאינו שווה כלום, [שאפילו יתחייב ארבעה וחמישה, ארבעה וחמישה של כלום הם כלום].

וביאר רבה, שהאופן שבו יתחייב על גניבת שור הנסקל וטביחתו, הוא, **כשגנבו מבית שומר, וכדעת רבי יעקב וכדעת רבי שמעון**, כפי שיתבאר בעזה"י.

כדעת רבי יעקב, שאמר, שמי שקיבל עליו לשמור שור, ונגח איש והרגו, ונגמר דינו לסקילה, אף על פי שעכשיו אינו שווה כלום, אם השומר מחזירו לבעליו, נפטר מהם בכך, ואינם יכולים לתבוע ממנו שור אחר [=אף משגנבו דינו, החזירו שומר לבעליו מוחזר, דאמר ליה תורא אשלמת לי תורא אשלימית לך], ונמצא שאצל השומר הזה השור נחשב דבר הגורם לממון, כי אף שאינו שווה כלום מחמת עצמו, על ידו הוא נפטר משלם לבעלים שור אחר.

וכדעת רבי שמעון, שאמר, **שדבר הגורם לממון נחשב כממון**, ונמצא שהגונב את השור מהשומר הזה, אף על פי שגנב ממנו דבר שאינו שווה כלום, מאחר שאצל השומר הוא דבר הגורם לממון, הגונב ממנו חייב לשלם לו כמי שגנב ממנו ממון גמור, וכמו כן, אם טבח את השור, חייב לשלם לו תשלומי ארבעה וחמישה.³

המתחייב מיתה וממון פטור מלשלם והמתחייב מיתה וקנס חייב לשלם

נתבאר, שלדברי רבה⁷, דעת רבי מאיר, שאף שברוב מקומות המתחייב מיתה וממון נהרג ואינו משלם, קנס חידוש הוא, והמתחייב מיתה וקנס נהרג ומשלם, ומבואר, שרבה עצמו סובר בזה כרבי מאיר, ועל פי זה אמר את הדינים הבאים.⁸

גנב גדי בימות החול, וכבר נתחייב לשלם הקרן והכפל, ולאחר מכן טבחו בשבת, נהרג על שחילל שבת בטביחה, ומשלם ארבעה וחמישה על שטבח את הגדי שגנב, ואינו נפטר מחיוב תשלומים על ידי שמתחייב מיתה, כי חיוב

³ ואם תאמר, ואמאי לא קאמר דרבי מאיר לטעמיה, דדאין דינא דגרמי, גבי מקדש תבואת חבירו או שורף שטרות חבירו, וכל שכן דמתחייב בדבר הגורם לממון, כדאמר התם בהגוזל ... (א) ויש לומר דאיכא למימר נמי איפכא, דעד כאן לא קאמר רבי מאיר אלא בשורף שטרות של חבירו או מקדש תבואת חבירו שהוא ממון הראוי לכל העולם, אבל שור הנסקל אין ראוי אלא לזה השומר שיפטור עצמו. (ב) וי"מ דמשום הכי קאמר סבירא ליה כרבי שמעון משום דרבי שמעון קאמר דבר הגורם לממון הוי ממון לענין תשלומי ד' וה', דאחכי תני ליה במרובה, ואילו רבי מאיר לא חזינא דמיחייב בדינא דגרמי אלא קרן, אבל לחייב לשלם על ידו תשלומי ד' וה' לא חזינא. (ג) ועוד אומר ריב"א, דמשום דינא דגרמי לא מחייב אלא מדרבנן, כדמוכח בסוף הכנסה. [תוס'].

⁷ רבה גרסינן בכולהו, ותדע, מדאמר לקמן, אמר ליה רב פפא לאבבי, לרבה דאמר חידוש הוא כו', ואם איתא דרבא גרסינן, הא רב פפא תלמידו של רבא היה, כדאמר לקמן, אמר ליה רב פפא לרבה, הי מכה, מאי שנא דשביקיה לרבה ולא שייליה [לתרוצי שמעתיה] ושייליה לאבבי [שמעתא דרבא], אלא רבה גרסינן, ורב פפא לא היה בימינו, ושייל לאבבי שהיה תלמידו של רבה. [רש"י].

⁸ כן פירש רש"י שרבה כרבי מאיר סבירא ליה. ותוסי' כתבו אליבא דרבי מאיר קאמר, ולא משום דסבר הכי. [תוס'].

הוא מותר לשאר ישראלים. וישראל שבישל תבשיל בשבת **במזיד, נאסר** התבשיל **לעולם הן לו והן לאחרים**. שנאמר, "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם מִחֻלְלֵיהּ מוֹת יוּמָת כִּי כָל הָעֹשֶׂה בָּהּ מְלָאכָה וְנִקְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִקֶּרֶב עַמִּיהָ" (שמות ל"א י"ד), ללמד שכשם שקדש אסור באכילה, כך מעשה שבת אסור באכילה, ודווקא במזיד, אבל לא בשוגג, כי הכתוב מדבר במזיד, שנאמר בו "מִחֻלְלֵיהּ מוֹת יוּמָת". ומכל מקום, מעשה שבת נאסר רק באכילה ולא בהנאה, כי נאמר "לָכֶם", ללמד שיהא שלכם, ומותר למכרו לנוכרי". ורב אחא ורבינא נחלקו, אם לדעת רבי יוחנן הסנדלר זהו דין התורה. אחד מהם אומר, שהדרשה הנ"ל דרשה גמורה היא, ולדעת רבי יוחנן הסנדלר, מדין תורה מעשה שבת אסור באכילה. ואחד מהם אומר, שגם לדעת רבי יוחנן הסנדלר, מדין תורה מעשה שבת מותר באכילה, שלפי האמת הכתוב "כִּי קֹדֶשׁ הוּא", בא ללמד, שהיא קדש, ואין מעשיה קודש, ומעשה שבת נאסר באכילה מדברי חכמים בלבד.

		לו		לאחרים	
		בו ביום	לערב	בו ביום	לערב
רבי מאיר	בשוגג	מותר	מותר	מותר	מותר
	מזיד	אסור	אסור ^א	מותר	מותר
רבי יהודה	שוגג		אסור	מותר	מותר
	במזיד		אסור	אסור	מותר
רבי יוחנן הסנדלר	בשוגג		אסור	אסור	מותר
	במזיד		אסור	אסור	אסור

^א וי"ג מותר.

שחיטה לעבודה זרה המחייבת בתשלומי ד' וה'

נתבאר, שלדעת רבי מאיר, מי שגנב שור או שה, ונתנו לשלוחו לשחטו לעבודה זרה, אף על פי שהשחיטה אינה מועילה להתיר את הבשר באכילה, כי זבחי עבודה זרה אסורים בהנאה, מכל מקום היא נחשבת שחיטה להתחייב על ידה תשלומי ארבעה וחמישה.

ואמר רבא, שאינו מתחייב בשחיטה זו בתשלומי ארבעה וחמישה, אלא **כשהשוחט אומר, בגמר זביחה הוא עובדה**, שרק בגמר השחיטה היא נאסרת בהנאה כדין תקרובת עבודה זרה, ונמצא שבשעה ששחט, עדיין לא היתה תקרובת עבודה זרה, והרי הוא כשוחט בהמת הבעלים שגנב מהם, ומתחייב בתשלומי ארבעה וחמישה.

אבל אם נתכוון לעובדה לעבודה זרה מתחילת השחיטה, מתחילת השחיטה נאסרה בהנאה, וכבר אז נפסדה לבעליה, ומעתה כשגמר את השחיטה, אינו מתחייב בתשלומי ארבעה וחמישה, כי לא שחט את הבהמה של הבעלים.²

^א ואם תאמר, ולא לכתוב לא קדש ולא לכם, ואנא ידענא דאסירי באכילה מלא תאכל כל תועבה, דכל שתעביט לך הרי הוא בבל תאכל. ויש לומר, דאי מהתם הוי אמינא בין שוגג בין מזיד, להכי איצטריך למכתב הכא, למסמכיה למחלליה, לומר במזיד אמרתי לך ולא בשוגג. [תוס'].

² ואם תאמר, כל טובח נמי לאו דמריה קא טבח, דמכי שחט פורתא קניא בשינוי, אלא על כרחך בהכי חייב רחמנא, והכא נמי לא שנא. ואומר ר"י, דלא חשיב שינוי לקטנה בכך. [תוס'].

שאל פרה וטבחה בשבת פטור מתשלומים

נתבאר, שלדעת רבי מאיר אף שברוב מקומות המתחייב מיתה וממון נהרג ואינו משלם, קנס חידוש הוא, והמתחייב מיתה וקנס נהרג ומשלם, ועל פי זה אמר רב פפא את הדין הבא.

גנב פרה בימות החול, וכבר נתחייב לשלם הקרן והכפל, ולאחר מכן טבחה בשבת, נהרג על שחילל שבת בטבחה, ומשלם ארבעה וחמישה על שטבח את הפרה שגנב, ואינו נפטר מחיוב תשלומים על ידי שמתחייב מיתה, כי חיוב תשלומים שנתחייב בו בשבת עם המיתה הוא קנס בלבד, ואין אדם נפטר מהקנס על ידי המיתה.

אבל שאל פרה בימות החול וטבחה בשבת, מאחר שחיוב הקרן בא בשבת כשטבחה, שאז הוא גוזל אותה מבעליה, הוא נפטר מתשלום הקרן, שהוא תשלום ממון, שהרי אין אדם נהרג ומתחייב ממון¹.

וביאר רב אשי, שרב פפא בא ללמד, שאף על פי שמשעה שמשך את הפרה לשם שאלה, כבר נתחייב במזונותיה ובשמירתה, וקיבל עליו לשלם מה שיארע לה אף באונס, וחיוב זה היה מוטל עליו קודם שנתחייב מיתה, אף על פי כן כשטבח אותה בשבת הוא נפטר מהתשלומים, כי עד שטבחה, היה יכול להחזיר אותה עצמה, ומשעה שטבחה נתחייב בתשלומיה, ומאחר שחיוב תשלומיה בא עם חיוב מיתה, הוא נהרג על חילול שבת, ונפטר מהתשלומים.

הניח להם אביהם פרה שאולה

שאל פרה לזמן מסוים, ומת בתוך אותו הזמן, אין הפרה חוזרת לבעליה מיד, אלא בניו של המת רשאים להשתמש בה עד סוף זמן השאלה.

ואף על פי שהם משתמשים בה מחמת אביהם, אם מתה, אינם חייבים באונסיה, כי לא הם שאלו אותה, ולא קבלו עליהם חיוב שמירה. אבל בגנבה ואבדה נראה לר"י שהם חייבים, הואיל ונהנים, משתמשים בה.

ונחלקו חכמים מה הדין אם הניח האב קרקעות, האם נשתעבדו נכסיו לשלם את הפרה כשנאנסה, והמשאל גובה מהם נזקו, או לא.

י"א שנכסי השואל משתעבדים לתשלום האונס משעת השאילה, ואם כן, השתעבדו הנכסים לתשלום אונס השאילה כשהיו תחת ידי האב, ומשלמים מהם את האונס.

ולפי דבריהם, שואל ששחט את הפרה השאולה בשבת, חייב לשלם, אף על פי שמתחייב בכך מיתה, כי חיוב התשלומים בא בשעת השאילה, ולא בשעת השחיטה.

וי"א שאין נכסי השואל משתעבדים לתשלום האונס אלא משעת האונס, ואם כן לא השתעבדו הנכסים לתשלום האונס הזה בחיי האב, ואין משלמים מהם את האונס, וכן דעת רב פפא.

¹ ולא גרסינן שאם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה, דגבי שואל לא שייך לא כפל ולא ארבעה וחמשה, שהרי חייב בקרן לעולם, אפילו טוען טענת גנב, ואין קנס אלא או בגנב או בשומר חנם הפטור עצמו בטוען טענת גנב שאומר נגנבה. [רש"י].

תשלומים שנתחייב בו בשבת עם המיתה הוא קנס בלבד, ואין אדם נפטר מהקנס על ידי המיתה.

אבל גנב וטבח גדי בשבת, מאחר שמתחייב מיתה על שחילל שבת בטביחה, הוא נפטר מתשלום הקרן, שהוא תשלום ממון, שהרי אין אדם נהרג ומתחייב ממון. ומאחר שנפטר מתשלום הקרן, פטור מכל התשלומים, שחיוב תשלומים של כפל על הגניבה, וארבעה וחמישה על הטביחה, הוא רק כשהם נוספים על הקרן, שבכך יש תשלומי כפל, ותשלומי ארבעה וחמישה, אבל כשאין חיוב קרן, לא חייבה תורה תשלומי שלושה וארבעה [=שאם אין גנבה אין טביחה ואין מכירה].

גנב גדי, ונתחייב לשלם הקרן והכפל, ולאחר מכן בא במחתרת לחתור בית לגנוב משם ממון, וטבח שם את הגדי, אף על פי שבשעה שהוא במחתרת הוא נחשב כמחויב מיתה, [שאם ימצאנו בעל הבית ויהרגנו, בעל הבית פטור על הריגתו, ככתוב "אם במחתרת ימצא הגנב וְהָקָה וְמָת אִין לוֹ דָּמִים" (שמות כ"ב א')], **בכל זאת הוא משלם ארבעה וחמישה על שטבח את הגדי שגנב,** ואינו נפטר מחיוב תשלומים על ידי שמתחייב מיתה, כי חיוב תשלומים שנתחייב בו בשעה שבא במחתרת ונתחייב מיתה הוא קנס בלבד, ואין אדם נפטר מהקנס על ידי המיתה.

אבל גנב וטבח גדי במחתרת, מאחר שבאותה שעה שגנב היה מחויב מיתה כדין בא במחתרת, הוא נפטר מתשלום הקרן, שהוא תשלום ממון, שהרי אין אדם נהרג ומתחייב ממון. ומאחר שנפטר מתשלום הקרן, פטור מכל התשלומים, שחיוב תשלומים של כפל על הגניבה, וארבעה וחמישה על הטביחה, הוא רק כשהם נוספים על הקרן, שבכך יש תשלומי כפל, ותשלומי ארבעה וחמישה, אבל כשאין חיוב קרן, לא חייבה תורה תשלומי שלושה וארבעה [=שאם אין גנבה אין טביחה ואין מכירה].

והוצרך רבה ללמד, שבשני האופנים הללו, המתחייב מיתה נפטר מהתשלומים, כי בכל אחד מהם יש חידוש שאין ללמודו מהאחר².

לימד שהמתחייב מיתה מחמת שבא במחתרת פטור מהתשלומים, אף על פי שאינו מתחייב מיתה אלא באופן זמני, כל זמן שהוא במחתרת³.

ולימד שהמחלל שבת נפטר בכך מחיוב תשלומים, אף על פי שלא התרו בו.

² כן פירש רש"י שהוצרך רבה ללמד שבשני האופנים הללו הוא נפטר מתשלומים של ממון. והקשו התוס', תימה, דעיקר קים ליה בדבריה מיניה ברציחה כתיב, דבעין התראה. ועוד דשבת ומחתרת תרווייהו נטנחי דבפרק המניח ... (ב) ונראה דהכא עביד צריכותא אמאי דבקנס מיקטיל ומשלם, והכי קאמר, משום דחמיר איסוריה, והוא אמנא דהתם דזוקא הוא דליחייב קנס עם המיתה ... אבל קשה, למאי דפרישית דרבה אליבא דרבי מאיר קאמר אם כן היכי קאמר אבל שבת דבעיא התראה אימא לא מיקטיל ומשלם, והא עיקר מילתיה דרבי מאיר גבי שבת תניא לעיל. (ג) ומצינן למימר, דרבה אשמעינן דשייך קים ליה בדבריה מיניה, אף על גב דבשעה דמתחייב עדיין הממון בעין, לא הוה לן למימר קים ליה בדבריה מיניה, כדאמר רבה גופיה בפרק בן סורר ... אפילו הכי, כיון דטבח אחרי כן, מיפטר על הגנבה, ואהא דפטור אגנבה אף על גב דבאותה שעה הוי בעין עביד צריכותא. [תוס'].

³ שאם חלל שבת, לאחר השבת יעידו עליו ויהרגוהו, אבל מחתרת, אף על פי שמתחייב בנפשו בעודו במחתרת, מכל מקום אחר שיצא, תו לא הוי בר קטלא, ולא הוי דומיא דאם יהיה אסון. [תוס'].

ולפי דבריהם, שואל ששחט את הפרה השאולה בשבת, פטור מלשלם, כי מתחייב בכך מיתה, וחייב התשלומים בא בשעת השחיטה.

סבורים של אביהם וטבחוה ואכלוה

שאל פרה ומת והיו בניו סבורים שהיא של אביהם וטבחוה ואכלוה, אינם משלמים כל שוויה, אלא רק מה שנהנו, כלומר **דמי בשר בזול**, [שני שליש משוויה], אבל מחיר מלא לא ישלמו, שהרי אם היו יודעים שאינה שלהם, וחייבים לשלם, לא היו שוחטים ואוכלים, [והעור יחזירו כמו שהוא].

ואם הניח האב אחריות נכסים, משלמים מהנכסים את כל שוויה של הפרה, כי היה להם לדקדק בדבר, מאחר שלא דקדקו, יש כאן קצת פשיעה, ולפיכך כשהניח האב קרקעות, משלמים מהם את הנזק. ותוסי' מפרשים, שאם הניח האב אחריות נכסים, השתעבדו הנכסים בחייו, כי פשע בחייו כשלא אמר לבנים שהפרה שאולה, ומשעת פשיעה השתעבדו הנכסים לתשלומי הנזקים שמחמת הפשיעה הזו.

חייבי מיתות שוגגים וממון

וחייבי מלקיות שוגגים וממון

כבר נתבאר, שהמתחייב מיתה וממון, נהרג, ונפטר מהתשלומים. וכמו כן [לדברי רבי יוחנן וריש לקיש דעת חכמים] המתחייב מלקות וממון, לוקה, ונפטר מהתשלומים. ולהלן יתבאר בעזה"י מה הדין כשעבר בשוגג על איסור שיש בו עונש מיתה או עונש מלקות, ויחד עם זה נתחייב ממון, האם גם כן נפטר מהתשלומים.

לדברי רב דימי, בשני האופנים הללו נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש. לדעת רבי יוחנן, אין אדם נפטר מהתשלומים, אלא כשנענש בפועל עונש מיתה או עונש מלקות, אבל כששגג באיסורים הללו, או שלא התרו בו, מאחר שאינו נענש בפועל מיתה או מלקות, הרי זה **מתחייב ממון** [וכשאמרה תורה, "וכי יגצו אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יָלְדָהּ וְלֹא יִהְיֶה אֶסּוֹן עָנֹשׁ יַעֲנֹשׁ פֶּאֶשֶׁר יִשִּׁית עָלֶיהָ בְּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפָלְלִים" (שמות כ"א כ"ב)], הכוונה לכך שלא יהיה דין אסון, כלומר שלא יתחייב המכה מיתה על הריגת האשה, אז ישלם, אף על פי שהרג את האשה]. **ולדעת ריש לקיש**, מאחר שהעובר על האיסורים הללו ראוי להתחייב מיתה או מלקות, ולהיות פטור מהתשלומים, מעתה גם אם בפועל אינו נענש מיתה או מלקות, כי שגג באיסורים הללו, או לא התרו בו, **אינו משלם את הממון** [וכשאמרה תורה, "וכי יגצו אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יָלְדָהּ וְלֹא יִהְיֶה אֶסּוֹן עָנֹשׁ יַעֲנֹשׁ פֶּאֶשֶׁר יִשִּׁית עָלֶיהָ בְּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפָלְלִים" (שמות כ"א כ"ב)], הכוונה לכך שלא יהיה אסון ממש, כלומר אם לא הרג את האשה, אז ישלם, אבל אם הרג את האשה אף על פי שלא התרו בו ואינו מתחייב מיתה פטור מלשלם].

דף ל"ה

ורבא הקשה על דברי רב דימי, ואמר, שעל כרחך לדברי הכל, העובר על איסור שעונשו מיתה, אף על פי שעשה זאת בשוגג, ובפועל לא נתחייב מיתה, פטור מכך מתשלומים, שנתחייב יחד עמו. שכן שנו בבית מדרשו של חזקיה, נאמר "ומכה בהמה ושלמנה ומכה אדם וימת" (ויקרא כ"ד כ"א) להקיש דין מכה

אדם לדין מכה בהמה, וללמד, שבכל מקום שמכה בהמה משלם, מכה אדם מומת ואינו משלם, וכשם שלענין מכה בהמה אין חילוק בין שוגג למזיד, ובין מתכוון לאין מתכוון, ובין דרך ירידה לדרך עליה, ובכל האופנים הללו הוא חייב בתשלומים^א, כך לענין מכה אדם, אין חילוק בין שוגג [הפטור ממיתה] למזיד, ובין מתכוון לאין מתכוון, ובין דרך ירידה לדרך עליה, ובכל האופנים הללו הוא פטור מהתשלומים^ב, הרי שהעובר על איסור שעונשו מיתה נפטר מהתשלומים גם כשעשה את האיסור בשוגג ובפועל אינו נהרג^ג.

ורב חייא הקשה על כך, שמא דין מכה בהמה נאמר בשבת, ובמכה בהמה יש חילוק בין שוגג למזיד, שאינו חייב בתשלומים אלא בשוגג, אבל במזיד הוא פטור, כי מתחייב מיתה על חילול שבת, ומעתה, כשם שדין מכה בהמה יש בו חילוק בין שוגג למזיד, כך דין מכה אדם יש בו חילוק בין שוגג ומזיד, ורק במזיד, כשנהרג בפועל על שרצח, הוא פטור מתשלומים, אבל כשהרג בשוגג ופטור ממיתה מתחייב בתשלומים.

והשיב לו רבא, שעל כרחך הכתוב הזה מדבר בהכאה בחול ולא בשבת, שהרי מתוך כך שמבואר בכתוב שמכה אדם מומת, על כרחך מדובר באופן שהתרו בו, ואם כן היה הדבר בשבת, גם מכה בהמה יש לו להיות מומת, משום חילול

^א מכה בהמה לעולם חייב, דאמרין בבבא קמא "פצע תחת פצע" לחייב על השוגג כמזיד ואונס כרצון. [רש"י].

^ב וקרא דלא יהיה אסון, דאשמעינן דלא ישלם דמי ולדות בהדי מיתה, והא נמי דדרשינן בשילהי פרק כיצד הרגל, עליו ולא על האדם, דלא תשקול מיניה ממונא ותקטיליה על הרציחה לחוד, וקרא דלא תקחו דדרשינן מיניה דלא תשקול ממונא מיניה ונפטריה, אצטריכו כולוה, דלא מצי למילף מהיקישא דתנא דבי חזקיה כדפירש בקונטרס לקמן, דממכה בהמה לא מצי למילף פטור ממון, דאדרבה חיוב היה לו למילף, דמכה בהמה חייב, להכי איצטריך למכתב כולוה, והכי ילפינן, מה מכה בהמה לא חלקת במה שכתוב בו דהיינו חיוב דבכל ענין חייב אף מכה אדם כל עניני פטור ממון שכתוב בו לא תחלוק בין שוגג בין מזיד ובין דרך עליה לדרך ירידה, ושוגג למזיד היינו ממון אחר בהדי מיתה, ודרך עליה וירידה בכל ענין לא תשקול ממונא מיניה ונפטריה, כדאמרין לקמן, ומתכוין לשאין מתכוין לענין דמי האשה. [תוס'].]

^ג ואם תאמר והא אמרין בפרק הנשרפין, תנא דבי חזקיה מפקא מדריב, ומפקא מדרבנן, אלמא פליגי תנאי אתנא דבי חזקיה. ויש לומר, דלענין ממון אחר אית להו לכולוהו היקישא דתנא דבי חזקיה, ולא פליגי עליה אלא במאי דקתני בין מתכוין לשאינו מתכוין, דמשמע בין מתכוין להרוג האשה בין אין מתכוין להרוגה אלא להרוג את חברו והרגה, דבכל ענין פטור מדמי האשה, דלענין ממון אחר כבר תנא דלא תחלוק בין שוגג בין מזיד, והיינו דמפקא מדריב ומדרבנן, דלרבי נתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב ממון, ולרבנן חייב מיתה, ולתנא דבי חזקיה פטור ממיתה וממון. [אבל קשה לרבינו יצחק, דבריש הנחנקין אמרין, הניחא למאן דאית ליה דתנא דבי חזקיה, אבל למאן דלית ליה כו' משמע דאיכא תנא דפליג. ואומר רבינו יצחק, דהיינו רבי חגא מדרומא, דאיייתי מתניתא בידיה, כדאמרין בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה, דשני אנשים כי נתכוונו זה לזה אף על פי שיש אסון באשה יענשו בדמי ולדות, אלמא לית ליה היקישא דבין שוגג למזיד. [והא דקאמר מי איכא למאן דאמר כו' היינו משום דתנא דבי חזקיה עיקר, שהיה שונה ברייתות של רבי חייא, שהיה אביו, כדמוכח בסוף פרק הבא על יבמתו, והו' עיקר, ומותבין תיובתא מינייהו. ולרשב"א נראה, דמשום הכי קא פריך ליה מתנא דבי חזקיה, משום דרבי יוחנן מוקי מתניתין בשלא התרו בו, וקתני סיפא דחייבי מיתות פטורין, אם כן מתניתין סברה דחייבי מיתות שוגגין פטורין, דאי סיפא מיירי בשהתרו בו, ליפלוג בחייבי מלקיות גופייהו ... ולפי זה מצינן למימר דמפקא מדריב ורבנן בכולה מילתא. ועוד אומר רשב"א, דרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה לקמן בפירקין הוא תנא דלית ליה דתנא דבי חזקיה, וצריך לומר דלתנא דבי חזקיה לא יהיה אסון היינו אסון ממש, וקרא דאם אסון יהיה היינו דין אסון, כגון שנתכוין לאשה, דאם לא נתכוין לה פטור ממיתה וממון לתנא דבי חזקיה. אי"נ לא קאי קרא דאסון אאשה אלא אחברו שנתכוין לו, ולא איירי קרא שנתכוין להרוג את זה והרג את זה. ובפרק הנשרפין דדייק לרבי שמעון דפטר נתכוין להרוג את זה והרג את זה היכי מפרש קראי הוה, מצי למימר כדפרישית, אלא אליבא דר"א דאמר קראי בנתכוין להרוג את זה והרג את זה דייק. [תוס'].]

בתן פטור מקנס כי מתחייב בנפשו. ונאמרו מספר אופנים לבאר את משנתנו.

לדעת רבי יוחנן, משנתנו היא כדעת חכמים, האומרים, שאין אדם לוקה ומשלם, ולכן, אם התרו בו שלא יבוא על אחותו, ובא עליה, הוא לוקה, ואינו משלם את הקנס, והאופן שבו האונס את אחותו משלם קנס הוא כשלא התרו בו ואינו לוקה. אכן דווקא כשעבר על איסור שעונשו מלקות אינו נפטר מהתשלומים אלא כשלוקה בפועל אבל כשעבר על איסור שעונשו מיתה נפטר מהתשלומים גם כשלא התרו בו ואינו נהרג בפועל ולכן האונס את בתו פטור מקנס בכל אופן.

וריש לקיש חולק על רבי יוחנן, ואומר, שלדעת חכמים, גם כשעבר על איסור שעונשו מלקות, נפטר מתשלומים, אפילו לא התרו בו, ואינו לוקה בפועל, ולכן גם האונס את אחותו פטור מתשלומים בכל אופן. ומשנתנו היא כדעת רבי מאיר, האומר, שהמתחייב מלקות וממון לוקה ומשלם. ולפי זה, האונס את אחותו, משלם קנס בכל אופן, אפילו התרו בו ולוקה. אמנם גם לדעת רבי מאיר, דווקא ממון ומלקות אדם נענש, אבל מיתה וממון אינו נענש, ולכן הבא על בתו, מאחר שעבר באיסור שעונשו מיתה, פטור מתשלומים.

עוד נתבאר, שלדברי רבה, דעת רבי מאיר, שחידוש הוא שחדשה תורה בקנס, ואפילו המתחייב מיתה אינו נפטר מהקנס, אלא מומת ומשלם, ואם כן לדברי רבה, דעת רבי מאיר, שגם האונס את בתו ונהרג על כך, משלם קנס, ואם כן, לדברי רבה, משנתנו הפוסטרת את האונס את בתו מקנס, אינה כדעת רבי מאיר. ועל כרחק רבה מיישב את משנתנו **כדעת חכמים, וכפי שהעמידה רבי יוחנן, באופן שלא התרו בו, שאינו לוקה, וכדברי רבי יוחנן, שכל שאינו לוקה בפועל מתחייב בתשלומים, ולכן משלם קנס על אונס אחותו.**

ואין לומר, שלדברי רבה משנתנו היא כדעת רבי נחוניא בן הקנה, האומר, שהמתחייב מלקות וממון לוקה ומשלם, [אבל המתחייב מיתה וממון, ואפילו מיתה וקנס, נהרג ואינו משלם] כי מכל מקום מודה הוא, שהמתחייב כרת פטור מהתשלומים, ואם כן מדוע אונס את בתו חייב קנס.

וכמו כן אין לומר שלדברי רבה, משנתנו היא כדעת רבי יצחק במסכת מכות, האומר, שחייבי כריתות אינם לוקים, ולכן האונס את אחותו חייב בתשלומים. שהרי במשנתנו מבואר שגם האונס ממזרת חייב בתשלומים, ובאיסור זה יש מלקות, ואם כן למה לא יפטור מהתשלומים.

חיוב תשלומים עם חיוב כרת

נתבאר, שלדברי הכל, העובר באיסור שיש בו חיוב מיתה, נפטר מתשלומים שהיה לו להתחייב באותה שעה.

ודעת רבי נחוניא בן הקנה, שכן הדין גם כשעבר באיסור שיש בו עונש כרת, נפטר מתשלומים שהיה לו להתחייב באותה שעה.

והנה אם התרו בו שלא יעבור על האיסור הזה שיש בו כרת, הוא לוקה על כך, ולדברי הכל, גם חכמים מודים שמחמת המלקות הוא נפטר מהתשלומים.

אבל כשלא התרו בו שלא יעבור על האיסור, בזה דעת רבי יוחנן, שחכמים חולקים על רבי נחוניא, ואומרים, שמאחר שאינו נענש במלקות, הוא משלם. ודעת ריש לקיש, שגם באופן הזה, חכמים אינם חולקים על רבי נחוניא, כי אף

שבת, אלא על כרחק הכתוב מדבר על הכאה בחול, ובהכאה בחול, לענין מכה בהמה אין חילוק בין שוגג למזיד לענין חיוב תשלומים, והוא הדין למכה אדם, שאין בו חילוק לענין פטור מתשלומים.

וכשבא רבין, אמר, שאמנם לענין העובר על איסור שעונשו מיתה, לא נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש, ושניהם מודים שגם כשעשה זאת בשוגג נפטר מהתשלומים שנתחייב עמו. ומחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש היא רק בעובר בשוגג על איסור שעונשו מלקות, לדעת רבי יוחנן, רק חייבי מיתות הוקשו למכה בהמה ללמד שפטורים מהתשלומים גם בשוגג, אבל חייבי מלקות לא הוקשו, ולפיכך, כשבפועל אינם לוקים, הם משלמים. וריש לקיש אמר, שגם לענין חייבי מלקות למדה תורה שהם פטורים מהתשלומים, אף על פי שאינם לוקים בפועל, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

היכן למדה תורה שחייבי מלקות שוגגים פטורים מתשלומים

נתבאר, שלדעת ריש לקיש, חייבי מלקות שוגגים, גם כן פטורים מתשלומים, שכן לימדה תורה בפירוש, ונחלקו חכמים היכן לימדה תורה ענין זה לדעת ריש לקיש.

לדברי אבבי, ענין זה למד בגזרה שווה, שנאמר בענין חייבי מיתות "ולא תקחו כפר לנפש רצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת" (במדבר ל"ה ל"א) וכן נאמר בענין חייבי מלקות "וקהאם בן הכות ה'רשע והפילו השפט והקהו לפניו כדי רשעתו במספר" (דברים כ"ה ב'), ומכאן, שכשם שהעובר על איסור שעונשו מיתה, פטור מהתשלומים גם כשהוא שוגג, כך העובר על איסור שעונשו מלקות, פטור מהתשלומים גם כשהוא שוגג.

ולדברי רבא, ענין זה למד בהיקש [ותוס' כתבו שלמד מסמוכים], שכן כשם שהורג אדם הוקש למכה בהמה, ללמד שכשם שמכה בהמה חייב בתשלומים בכל האופנים, כך מכה אדם פטור מתשלומים בכל האופנים, [גם כשהיה שוגג ואינו נהרג בפועל על שרצח אדם], כך גם חובל באדם הוקש למכה בהמה, ללמד, שכשם שמכה בהמה חייב בתשלומים בכל האופנים, כך חובל אדם פטור מתשלומים בכל האופנים, [גם כשהיה שוגג ואינו לוקה בפועל על שחבל אדם]. וההיקש הוא, שנאמר, **"ומכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש"** (ויקרא כ"ד י"ח), וסמוך לו נאמר, **"ואיש כי יתן מום בעמיתו כפאשר עשה לו יעשה לו"** (ויקרא כ"ד י"ט), והכתוב האחרון מדבר בחובל בחבירו חבלה שאין בה שווה פרוטה, שדינו ללקות על החבלה, [שכן דין חובל חבלה שיש בה שווה פרוטה שדינו לשלם כבר מבואר בכתוב אחר], ולמדנו מההיקש, שבאופן הזה שהיכה הכאה שאין בה שווה פרוטה שדינו ללקות עליה, הוא פטור מתשלומים שנתחייב עם החבלה [כגון שבאותה שעה גם הזיק את בגדיו, ויש לו להתחייב בתשלומי הבגדים], בין כשלוקה בפועל, ובין כשבפועל אינו לוקה, כגון שהיה שוגג בחבלה, או שלא התרו בו.

כיצד מיישב רבה את משנתנו

במשנתנו מבואר, שמי שאנס נערה האסורה לו באיסור כרת, [כגון אחותו], משלם לה קנס. ומי שאנס נערה שאסורה לו באיסור שיש בו מיתה ב"ד [כגון

ולדעת רבי יהודה – אם לא בא עליה בגדלות עדיין יכולה למאן **עד שירבה השחור על הלבן**², והכוונה לכך שיהיו שתי שערות שוכבות.

הממאנת אין לה קנס

שנינו בברייתא, שהממאנת שנאנסה או נתפתתה, אין לה קנס של אונס ופיתוי, **כי** אף שמדין תורה, מאחר שמיאנה, נעקרו נישואיה, והרי היא כמי שלא נישאת מעולם, מכל מקום, מאחר שלמעשה היתה נשואה, **הרי היא בחזקת שנבעלה** לבעלה, ואינה בתולה, ואין קנס אלא לבתולה³.

ומתוך כך שאמרו, שהממאנת אין לה קנס, משמע שמשום שמיאנה אין לה קנס, כי היא בחזקת בעולה, כפי שנתבאר, אבל אם לא היתה נשואה, ולא ממאנת היה לה קנס.

והנה כבר נתבאר בתחילת הפרק שנחלקו חכמים ורבי מאיר אם קטנה יש לה קנס או לא.

ולדעת חכמים, האומרים, שקטנה יש לה קנס, דין הברייתא מבואר היטב, שכן קודם שנישאת היה לה קנס בקטנותה, ועכשיו שנישאת, והוחזקה בעולה, אין לה קנס.

אולם מהמשך הברייתא מבואר, שדעת התנא של הברייתא כדעת רבי מאיר, שקטנה אין לה קנס, ואם כן לכאורה גם בלא מיאון אין לה קנס, ולמה תלה את הפסד הקנס בהיותה ממאנת. ונאמרו שני אופנים ליישב את הברייתא.

- יש אומרים, שאמנם דעת התנא של הברייתא כדעת רבי מאיר, לענין זה שקטנה אין לה קנס, אבל לענין הזמן שהקטנה יכולה למאן דעתו כדעת רבי יהודה, שהיא ממאנת גם בגדלות, עד שירבה השחור על הלבן, ובא ללמד, שהממאנת כשהיא נערה, אף שמדין תורה, מאחר שמיאנה, נעקרו נישואיה, והרי היא נערה פנויה שלא נישאת מעולם, הראויה לקנס, מכל מקום, מאחר שלמעשה היתה נשואה, הרי היא בחזקת שנבעלה לבעלה, ואינה בתולה, ואין קנס אלא לבתולה.

- ורפרם אמר, שדעת התנא של הברייתא כרבי מאיר בכל, וכשאמר הממאנת אין לה קנס, כוונתו לומר שכל קטנה אין לה קנס, וקרא לקטנה בשם ממאנת, על שם שהקטנה היא הראויה להיות ממאנת. אולם דברי רפרם מוקשים, כי למה לו לקרוא לקטנה בשם ממאנת, יותר ראוי לקרוא לה קטנה.

איילונית שנאנסה או נתפתתה

האיילונית אין לה סימני נערות, [וקרויה איילונית מלשון איל כלומר זכר שהיא כזכר שאינה יולדת], ומאחר שאינה מביאה שערות, כל עשרים שנה היא בחזקת

² אית דלא גרסי על הלבן, משום דאמרין בפרק בא סימן, לא שירבה ממש, אלא כדי שיהיו שתי שערות שוכבות, ונראה כמו שירבה שחור, ועל הלבן משמע יותר מן הלבן. ור"ח פירש על הלבן, שהשערות סמוך לבשר הם שחורים, ובראשם לבנים. [תוס']

³ כן פירש בקונטרס ... ונראה לר"י דהכי פירושה, אין לה לא קנס ולא פיתוי אם אנסה בעלה או פיתה אותה כשהיתה תחתיו קודם מיאון, אף על גב דכשמיאנה איגלאי מילתא שלא היתה אשתו ... [תוס']

שמחמת הכרת אין לפוטרו מהתשלומים, מחמת המלקות יש לפטרו מהתשלומים, שכשם שהוא נפטר מהתשלומים כשהתרו בו והוא לוקה בפועל, כך הוא נפטר מהתשלומים כשלא התרו בו.

אמנם גם לדעת ריש לקיש, יש חולקים על רבי נחוניא, ואומרים, שהעובר באיסור שיש בו כרת, אינו נפטר מתשלומים שנתחייב באותה שעה. והם (א) רבי מאיר, האומר, שאין לפוטרו מתשלומים מחמת המלקות, כי לדעת רבי מאיר, אדם לוקה ומשלם. (ב) רבי יצחק, האומר, שחייבי כריתות אין בהם מלקות כלל, ואם כן, אין כאן מלקות לפוטרו מהתשלומים.

דף ל"ו

אותן שאין להן קנס מחמת איסורן

שנינו בברייתא, שהעריות, ושניות לעריות, אין להן קנס, לא כשנאנסו, ולא כשנתפתו⁴, והטעם לכך, כי הן אסורות לאונס ולמפתה, ואין בכלל הפרשה, "ולו תהיה לאשה".

ואמרו, שעל כרחק שניות האמורות בברייתא, אין שניות לעריות מדברי סופרים שגזרו חכמים, שכן מאחר שמהתורה הן ראויות לאונס ולמפתה, יש להן קנס. אלא שניות האמורות כאן, הן האסורות לבעול מהתורה, אלא שהזכירה הברייתא שתי דרגות של איסור מהתורה ולכן קראה לחמורות עריות ולקלות יותר שניות לעריות.

- יש אומרים, שהעריות האמורות בברייתא הן אלו שיש בהן חיוב מיתה, ושניות להן הן אלו שיש בהן עונש כרת, ודווקא לאלו ואלו אין קנס, אבל חייבי לאוין יש להן קנס, כדעת שמעון התימני בדף כ"ט.

- ויש אומרים, שהעריות האמורות בברייתא הן אלו שיש בהן חיוב מיתה וחייב כרת, ושניות להן, הן חייבי לאוין, שכל אלו אין להן קנס, כדעת רבי שמעון בן מנסיא בדף כ"ט.

נישואי מיאון

מדין תורה, **קטנה** אינה מתקדשת לאיש אלא על ידי אביה, **ואם מת אביה**, אינה יכולה להתקדש עד שתגדל. אולם **חכמים תקנו לה נישואין מדבריהם, ותקנו שמנישואין אלו שהם מדברי חכמים, יכולה לצאת בלא גט, על ידי שתמאן בבעלה**, ותאמר אי אפשי בבעלי.

ונחלקו חכמים, עד מתי הבת יכולה למאן בנישואין קטנות אלו.

לדעת רבי מאיר – אינה יכולה למאן אלא **בקטנות**, אבל משתביא שתי שערות, ונעשית גדולה, שוב אינה יכולה למאן [אף אם לא בא עליה בגדלות].

⁴ לשון הברייתא "לא קנס ולא פיתוי", והכוונה לקנס של אונס ולקנס של מפתה, ואית דגרס "לא אונס ולא פיתוי", משום דפיתוי נמי קנס הוא. ואומר ר"י דגרסינן ליה ["לא קנס ולא פיתוי"], דשייך למיקרי לאונס קנס טפי מלפיתוי, משום דאונס שותה בעצמו. [תוס']

קטנה, ומשם ואילך היא בוגרת.

ולדעת רבי מאיר, מאחר שאילונית אינה נעשית נערה לעולם, **אין לה קנס** של אונס או פיתוי, כי לדעת רבי מאיר אין קנס אלא לנערה.

ולדעת חכמים, אף על פי שאילונית אינה נעשית נערה לעולם, **יש לה קנס** כל זמן שהיא קטנה, שהרי לדעת חכמים, גם קטנה יש לה קנס.

חרשת ושוטה שנאנסו

חרשת ושוטה שנאנסו, **יש להן קנס** כשאר נערות [או קטנות] בתולות.

טענת בתולים לחרשת ושוטה

הנושא חרשת או שוטה בחזקת בתולות, ונמצאו בעולות, ובא ואומר מקח טעות הוא, ורוצה להוציאן בלא כתובה.

לדעת רבי יהושע, הדין עמו, שכן לדעת רבי יהושע, אפילו היתה טוענת בפירוש שנאנסה אחר אירוסין, ונסתחפה שדהו, לא מפיה אנו חיים, ואינה נאמנת, וכל שכן כשאינה אומרת כלום, הבעל נאמן, ומפסידה כתובתה.

ולדעת רבן גמליאל, אם היו טוענות בפירוש שנאנסו אחר האירוסין היו נאמנות, ולפיכך גם עתה, שאינן יודעות לטעות, **אנו טוענים כן בשבילן**, שעל כגון זה נאמר, "פֶּתַח פִּיךָ לֹאֶלֶם אֶל דִּין כָּל בְּנֵי חַלּוּץ" (משלי ל"א ח').

טענת בתולים בבוגרת

כבר נתבאר בתחילת המסכת, שבשני דברים ניכר בביאה ראשונה אם האשה בתולה או לא, האחד הוא, שאם היא בתולה תראה דם בתולים בביאה ראשונה, והדבר השני הוא שאם היא בתולה יהיה הפתח סגור בבעילה ראשונה.

ומבואר, שהבוגרת ניכרת שהיא בתולה בראיית דם בתולים, [וכמאמר רב, בוגרת שראתה דם בכל בעילות שתיבעל בלילה ראשון, אנו אומרים שדם בתולים הוא, הרי שיש לה דם בתולים שאם לא כן אין לומר שהדם הוא דם בתולים], אבל בפתח אינה ניכרת, כי אף על פי שהיא בתולה, מאחר שבגרה, אין רחמה צר כבתחילה, ודומה לו כאילו פתח פתוח.

ולפיכך, אם בא ואמר, **בעלתי ולא מצאתי דם, יש לו עליה טענת בתולים**, שבכך שלא מצא דם ניכר שלא היתה בתולה, והרי זה מקח טעות. אבל אם בא ואמר, **בעלתי והיה הפתח פתוח** [ודם לא בדקתי אם נמצא בה אם לאו], **אין זו טענת בתולים**, כי אף על פי שהפתח נראה לו פתוח, בתולה היא.

^א פירש בקונטרס, דאי הוה פקחת לטעון הוה טענה משאירסתני נאנסתי. וקשה לר"י דהיכי טענינן לה הכי מספק לאפוקי ממונא, כיון דאידיה לא טענה, דחזקת גופה איתרע, דהוי שור שחוט לפניך, אבל חזקת ממונא לא איתרע. ומיהו מביא ר"י ראייה לפירוש הקונטרס ... ולר"י נראה לפרש, הכא דאין להן טענת בתולים, לפי שבחזקת מוכת עץ היא, ואף על גב דכולהו נמי חבוטי מחבטן, מכל מקום שאר נשים יש להן טענת בתולים, מדלא קאמרי שהן מוכת עץ, אבל הנך חרשת ושוטה, דלא מצי אמרי בחזקת מוכת עץ נשאות ... [תוס'].
^ב פירש הקונטרס, כולם יודעות ומראות לאמן ופוסקות עליהן שהן בעולות, ואם לא הודיעתו, הטעתו. וקשה לפירוש, דהא אליבא דרבי מאיר קיימין, ורבי מאיר אית ליה, דמוכת עץ, בין הכיר בה בין לא הכיר בה מאתים. ונראה לר"י, דהכי פירוש, כולו רואות ומראות לאמן, ויודעות שהן מוכת עץ, שאמותיהן מגידות להן, ולהכי [כשהוא אומר לא מצאתי לכתך בתולים, והיא אומרת בתולה הייתי, אין לנו לתלות במוכת עץ, שאם כן היתה אומרת מוכת עץ אני], וכי לא אמרה מוכת עץ אני, יש לה טענת בתולים, אבל סומא, תלינן שהיא מוכת עץ אף על גב דלא אמרה, דאינה יודעת, לפי שאינה רואה, ואינה מראה לאמה, ואין אמה מגדת לה. [תוס'].

כן היא גרסת רש"י. ור"ח גרס להיפך, שהבוגרת אין לה דמים, אבל פתחה סגור, וכבר נתבאר בפרק ראשון.

דין נוסף ששינינו בברייתא, מוכת עץ אין לה טענת בתולים.

טענת בתולים בסומא

הנושא עיוורת בחזקת בתולה, ונמצאת בעולה, ובא ואומר מקח טעות הוא, ורוצה להוציאנה בלא כתובה.

לדעת תנא קמא, הדין עמו, ומוציאה בלא כתובה, משום מקח טעות.

וסומכוס אומר משום רבי מאיר, שאין כאן מקח טעות, משום שאפשר שבאמת לא נבעלה, אלא נשרו בתוליה על ידי חבטות שנחבטה בקרקע, ומחמת עיוורונה לא ראתה, ולא ידעה שנשרו בתוליה, [=כולן רואות ומראות לאמן, זו אינה רואה ואינה מראה לאמה], ומאחר שהכל יודעים שיתכן שיארע כן לעיוורת, שינשרו בתוליה, ולא תדע, על דעת כן כנסה זה, ואין כאן מקח טעות. [מה שאין כן שאר נשים, אם נשרו בתולים שלהן בחבטות, יודעות, ועליהן להודיע, ואם לא הודיעו יש כאן מקח טעות].

הפסד קנס משום שם רע

לדברי רב ששת, מבואר בברייתא, שמי שיצא עליה שם רע בילדותה, ולאחר מכן נאנסה או נתפתתה, אין לה קנס.

ואין הכוונה לכך שיצא עליה שמועה שהיא מזנה, שכן כבר אמר רבה, שאין לחוש לשמועה כזו כלל, ומותרת אפילו לכהונה, ואם כן היא בחזקת בתולה.

אלא הכוונה לכך שבאו שני עדים, ואמרו, שביקשה מהם שיבעלו אותה, שבכך הוחזקה למופקרת, אף על פי שלא נתרצו לה אותם שנים, ובוודאי נבעלה לאחרים, ואינה בתולה, ולכן אין לה קנס.

שטר שיצא עליו שם רע

מבואר, שילדה שהעידו עליה עדים שבקשה להיבעל, הוחזקה מופקרת, ובוודאי נבעלה לשאר בני אדם.

ואמר רב פפא, שמכאן יש ללמוד, שמי שהעידו עליו שני עדים, שביקש מהם לחתום לו בשקר על שטר מזויף, אף על פי שלא הסכימו לחתום לו, הוחזק לזייף שטר כזה, ואם יביא שטר כזה אין גובים בו.

^א פירש הקונטרס, כולם יודעות ומראות לאמן ופוסקות עליהן שהן בעולות, ואם לא הודיעתו, הטעתו. וקשה לפירוש, דהא אליבא דרבי מאיר קיימין, ורבי מאיר אית ליה, דמוכת עץ, בין הכיר בה בין לא הכיר בה מאתים. ונראה לר"י, דהכי פירוש, כולו רואות ומראות לאמן, ויודעות שהן מוכת עץ, שאמותיהן מגידות להן, ולהכי [כשהוא אומר לא מצאתי לכתך בתולים, והיא אומרת בתולה הייתי, אין לנו לתלות במוכת עץ, שאם כן היתה אומרת מוכת עץ אני], וכי לא אמרה מוכת עץ אני, יש לה טענת בתולים, אבל סומא, תלינן שהיא מוכת עץ אף על גב דלא אמרה, דאינה יודעת, לפי שאינה רואה, ואינה מראה לאמה, ואין אמה מגדת לה. [תוס'].

מותרת לאכול תרומה.

ורבה אמר, שאפשר שרבי יהודה ורבי דוסא מסכימים, שיש להסתפק בשבויה אם נבעלה או לא, וכל אחד מהם אמר, שלדבר מסוים בלבד, החשיבה כמי שבוודאי לא נבעלה, והם חולקים זה על זה, שלדעת כל אחד, רק במה שאמר מחזיקים אותה כלא נבעלה.

- לדעת רבי יהודה, באמת יש להסתפק אם השבויה נבעלה או לא, אולם כשנאנסה, החמירו על האונס, שיהא משלם קנס, כדי שלא יהא חוטא נשכר. אבל בת כהן שנשבית אסורה לאכול בתרומה מספק שמא נבעלה ונפסלה.

- ולדעת רבי דוסא, באמת יש להסתפק אם השבויה נבעלה או לא, ולכן שבויה שנאנסה, אין לה קנס, שמא אינה בתולה, ומספק אין מוציאים ממון מהאונס, וכמו כן בת כהן שנשבית, אסורה לאכול בתרומה, שמא נבעלה ונפסלה, ומכל מקום בזמן הזה, שהתרומה דרבנן, מאחר שאם תאכל את התרומה, אין כאן אלא ספק איסור מדרבנן, הקלו, והתירו לאכול מהתרומה.

לדעת רבי יהודה שבויה שנפדית כתובתה מאתים

נתבאר, שלדברי רבה, דעת רבי יהודה, ששבויה שנפדית, אף על פי שיש ספק אם נבעלה או לא, כשנאנסה, אנו מחזיקים אותה כמי שלא נבעלה בשביה, והאונס משלם קנס, כדי שלא יהא חוטא נשכר.

ומבואר בברייתא, שלדעת רבי יהודה, לא רק לענין תשלום קנס החשיבו אותה כמי שלא נבעלה, אלא גם לענין כתובה, שאם נישאת לישראל¹ אחר שנפדית משביה, כתובתה ממנו מאתים כבתולה.

והסיבה לכך שהחזיקו אותה כבתולה לענין כתובה, כדי שלא ימנעו מלשאת אותה לאשה, שאם יאמרו כתובתה מנה, כבעולה, לא ירצו לשאת אותה אפילו ישראלים.

כהן הפודה שבויה ורוצה לשאת אותה

לדעת חכמים, סתם שבויה בחזקת שנבעלה בשביה, ובכך נאסרה לכהן. אמנם, אם יש עדים שמעידים שלא נבעלה, היא מותרת לכהן. ומכל מקום, דעת חכמים, שדווקא לכהנים אחרים היא מותרת, אבל לכהן שהעיד עליה שלא נבעלה, היא אסורה, כי יש לחוש שנתן בה עיניו, ומעיד בשקר, כדי לשאת אותה לאשה. ויש אופן, שהיא מותרת גם לזה שהעיד עליה שלא נבעלה, והוא, כשהוא עצמו פדה אותה מממונו, שמאחר שהוציא ממנו כדי לפדותה לשאת אותה לאשה, וודאי אמת הוא שלא נבעלה, שאין אדם משליך מעותיו לחינם [=לא שדי איניש זוזי בכדי].

ומבואר בברייתא שרבי יהודה חולק ואומר, בין אם פדה אותה הוא ובין אם פדה אותה אחר, הכהן שמעיד עליה שלא נבעלה לא ישאנה.

אולם לפי דברי רבי יוחנן, שאמר, שלדעת רבי יהודה השבויה בחזקת שלא

ואף שאין הדבר דומה לדין האמור לעיל, שכן זו שהוחזקה מופקרת, בוודאי תמצא אחרים שישכימו לבעול אותה, כי הפרוצים שכיחים הם, אבל זה שהוחזק לבקש עדים לזייף שטר, אין ודאות שימצא, כי מי ישמע לו לדבר זה, מכל מקום מאחר שהוחזק לבקש לזייף, יש לחוש שאם לא ימצא עדים שיחתמו לו בשקר, יזייף הוא עצמו שתי חתימות.

האונס גיורת ופדויה ומשוחררת

לדעת תנא קמא של משנתנו, סתם גיורת שנתגיירה אחר היותה בת שלוש שנים שהיא ראויה לביאה, הרי היא בחזקת שנבעלה בגיורתה. וכמו כן, סתם שבויה שנשתחררה אחר היותה בת שלוש שנים שהיא ראויה לביאה, הרי היא בחזקת שנבעלה בשביה². וכמו כן, סתם שפחה שנשתחררה אחר היותה בת שלוש שנים שהיא ראויה לביאה, הרי היא בחזקת שנבעלה בהיותה שפחה. ולכן האונס את אחת מהן, אין לה קנס, כי אין קנס אלא לבתולה. כן מבואר במשנתנו, [וענין זה כבר נתבאר בדף כ"ט].

ורבי יהודה אומר, ששבויה שנפדית, הרי היא בקדושתה, אף על פי שהיא גדולה, ואינה בחזקת בעולה, ולפיכך, אם נאנסה, יש לה קנס.

בת כהן שנשבית ובאה לאכול תרומה

לדעת חכמים, אשה שמעידים עליה שנשבית, הרי זו בחזקת שנבעלה לשויה, וכשהיא בת כהן, נאסרת לאכול בתרומה, ואינה נאמנת לומר טהורה אני. ואם אין עדים שנשבית, ואומרת נשביתי וטהורה אני, נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.

ולדעת רבי דוסא, גם אשה שמעידים עליה שנשבית, אינה בחזקת שנבעלה לשויה, כי אין נוהגים בשבויות מנהג הפקר, לאונסן בבעילה, אלא משחקים בהן בלבד [=וכי מה עשה לה ערבי³ הלז, וכי מפני שמיעד לה בין דדיה פסלה מן הכהונה?], ולפיכך, כשהיא בת כהן, מותרת לאכול תרומה כבתחילה.

האם רבי יהודה ורבי דוסא אמרו דבר אחד

נתבאר, שלדעת רבי יהודה, שבויה שנפדית היא בחזקת שלא נבעלה בשביה, ולכן אם נאנסה אחר כך או נתפתתה, יש לה קנס, כדין נערה בתולה. עוד נתבאר, שלדעת רבי דוסא, בת כהן שנשבית, היא בחזקת שלא נבעלה בשביה, ולא נתחללה בביאת הפסולים, ולכן היא מותרת לאכול תרומה.

ואמר רבי יוחנן, שרבי יהודה ורבי דוסא אמרו דבר אחד, כלומר דעה אחת להם, שהשבויה אינה בחזקת בעולה לשויה, ולכן לדברי שניהם, אם נאנסה על ידי ישראל אחר שנשבית, יש לה קנס, ולדברי שניהם, אם היא בת כהן,

¹ אף על גב דמדאורייתא שבויה לא הויא בחזקת בעולה, כדאמרינן בכל דוכתי, דבשבויה הקילו, מכל מקום אין לה קנס, דמשום גזירה שלא תנשא לכהן, עשאוה כבעולה לכל דבריה. [תוס'].
² נקט ערבי, לפי שהם שטופים בזימה, כדאמר בקדושין, עשרה קבין זימה ירדו לעולם תשעה נטלו ערביים. [תוס'].
³ לכאורה מודה רבי יהודה שלכהן אסורה להינשא שהרי ספק הוא אם נאסרה לו.

נבעלה, גם בלא שיעידו עליה שלא נבעלה, אין להבין מדוע אמר רבי יהודה שזה שמעיד עליה לא ישאנה.^א

ולפיכך אמר רב פפא, שהברייתא שנויה טעות, וכך יש לשנות בברייתא, שלדעת רבי יהודה, בין כך ובין כך, הכהן המעיד עליה מותר לשאת אותה.

ורב הונא בריה דרב יהושע אמר, שאין להגיה הברייתא, ורבי יהודה לפי סברת חכמים אמר כן, כלומר, לפי דעתו שלו, בין אם הוא פדה אותה ובין אם לא הוא פדה אותה, הכהן המעיד עליה מותר לשאת אותה, שהרי אין צריכים לעדותו כלל, אבל אמר, שלדעת חכמים, מאחר שאנו צריכים לעדותו, אם כן, בין אם פדה אותה הוא, ובין אם לא פדה אותה הוא, לא ישאנה, שהרי היא מותרת על פי עדותו (וחכמים אומרים שכשהוא פדה נאמן כי לא הוציא מעותיו חנם).

דף ל"ז

ישראלית שראתה דם ממתי היא מטמאה טהרות

אשה שיצא דם מרחמה, טמאה היא [נידה או זיבה] מיד, ואפילו עוד לא יצא הדם חוץ לגוף, אלא עומד בתוכה חוץ לפתח הרחם, [במקום הנקרא בית החיצון]. ואם כן, כשאשה רואה דם, [כגון שיצא הדם חוצה לה, או בדקה בבית החיצון ומצאה דם], יש להסתפק, האם רק עתה יצא הדם מרחמה, ורק עתה נטמאה, או שכבר קודם לכן יצא הדם מרחמה, ונתעכב הדם בתוכה על ידי שעיקבוהו כותלי בית הרחם, ואם כן כבר נטמאה קודם לכן. ויש להסתפק בזה, בכל הזמן, שמאז הפעם האחרונה שבדקה עצמה ונמצאת טהורה, עד זמן הראיה, ואפילו אם הפעם האחרונה שבדקה עצמה ונמצאת טהורה, היתה ימים הרבה קודם הראיה הזו.

ולדעת חכמים במסכת נידה, מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה, ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת, כלומר, כשאשה רואה דם, מחמת הספק אנו מחזיקים אותה כמי שנטמאה כבר קודם לכן, אבל לעולם לא נטמא אותה למפרע יותר מעת לעת, שאם ראתה היום בשעה אחת, נטמא אותה למפרע משעה אחת של אתמול, אבל לא נטמא אותה למפרע יותר מכך, ואפילו אם הפעם האחרונה שבדקה עצמה ונמצאת טהורה, היתה ימים הרבה קודם הראיה הזו, אולם אם הפעם האחרונה שבדקה עצמה ונמצאת טהורה היתה פחות מעת לעת שלם קודם הראיה, ודאי לא נטמאת אלא אחר אותה בדיקה, שהרי באותה בדיקה נמצאת טהורה, ואם כן רק מאותה בדיקה ועד הראיה היא נידונית כטמאה למפרע. ונמצא שיש כאן שני דברים שהולכים אחר הקל שבהם לטמא אותה למפרע, והם, (א) מעת לעת, (ב) בדיקה אחרונה שנמצאת בה טהורה.

נתגיירה וראתה דם בו ביום

לדעת רבי יהודה – מי שנתגיירה וראתה דם ביום שנתגיירה, אי אפשר

^א אליבא דרבי יוחנן פריך, וכן כל הנך פירכי דלקמן, אבל לרבה דאמר דטעמא דרבי יהודה שלא יחא חוטא נשכר, לא קשיא מידי. [תוס']. שבשאר מקומות היא נחשבת ספק בעולה.

להחזיקה טמאה למפרע מעת לעת, שהרי אתמול היתה נוכרית, ונוכרית אינה מטמאה טומאת נידה, ומאחר שאי אפשר לטמא אותה למפרע מעת לעת, אין מטמאים אותה למפרע משעת הטבילה, שהיא הפקידה האחרונה שלה, שכל טומאה למפרע היא מדרבנן, וכל שאי אפשר לטמא אותה למפרע מעת לעת, אין מטמאים אותה למפרע כלל, ואינה טמאה אלא משעת הראיה.

ולדעת רבי יוסי – מאחר שנתגיירה, גזרו עליה טומאה ככל הנשים הישראליות, ומטמאה למפרע מעת לעת ומפקידה לפקידה.^ב

המתנה מלשמש אחר הגירות ואחר הפדיה

לדעת רבי יהודה – המתגיירה אסורה לשמש שלושה חודשים אחר הגיור, שאם תשמש בתוך שלושה חודשים אחר הגיור, ותלד לסוף שבעה חודשים מהשימוש הזה, לא נדע אם הוולד הוא מעיבור שנתעברה בהיותה נוכרית, ונולד לתשעה חודשי הריון, או שהוולד הוא מעיבור שנתעברה אחר הגירות, ונולד לשבעה חודשי הריון, וכדי להבחין בין זרע הנזרע בקדושה לזרע הנזרע שלא בקדושה, יש לה להמתין שלושה חודשים אחר הגירות, בלא שתשמש.^ג ודווקא גירות צריכה להמתין שלושה חודשים, אבל שבוייה שנשתחררה אינה צריכה להמתין שלושה חודשים, כי אין לחוש שנבעלה לנוכרים בעודה שבוייה, שיש חילוק בין שבוייה לבין מתגיירה, אצל השבוייה, הבעילה לנוכרים אסורה לה, ולכן אין לחוש שנבעלה כי נשמרת שלא להיבעל^ד, אבל אצל הגירות, בעודה נוכרית הבעילה לנוכרים מותרת לה, ואפשר שתיבעל להם. אמנם אם העידו על השבוייה שנבעלה, גם היא צריכה המתנה של שלושה חודשים שלא תשמש.

ולדעת רבי יוסי – הן גירות והן שבוייה, מותרות להיארס ולהינשא מיד אחר הגירות והשחרור, ואפילו אם ידוע שנבעלו בנוכריות ובשבוייה, כי בוודאי עשו מעשה, כדי שלא יתעברו מאותה ביאה של נוכריות ושבוייה, ואם יתעברו עתה, בוודאי הוולד מביאה של קדושה.

- מתחילה אמר רבה, שהמעשה שהן עושות כדי שלא להתעבר מהביאה של שבייה ונוכריות, הוא, שהן משמשות במוך, כלומר נותנות מוך באותו מקום אחר הבעילה, והוא סופג הזרע ואינן מתעברות.

ואמרו, שאמנם על הגירות ניתן לומר, שמאחר שנתנה דעתה להתגייר, קודם הגירות שמשה במוך, וכמו כן השבוייה, מאחר שהיה מצפה שמא יפדו אותה, בעודה שבוייה שמשה במוך, וכמו כן שפחה שנשתחררה, מאחר ששמעה

^ב ותוסי' כתבו, שרבי יוסי שאמר, ומטמאה מעת לעת, לא דוקא מעת לעת, אלא כלומר בתורת מעת לעת מטמאה משנתגיירה. [תוס'].

^ג משמע דאפילו בקטנה שאינה ראויה להתעבר קאמר רבי יהודה דצריכה להמתין ... דגזר קטנה אטו גדולה. וקשה לר"י ולרבינו תם ... ומיהו למאי דמוקי להך דהכא בשראוה שנבעלה אתי שפיר כרבי יהודה, ומצינן למימר דדוקא בראוה שנבעלה קאמר רבי יהודה דגזרין קטנה אטו גדולה, אבל אותה שאינה ודאי בעולה, לא ... דמייירי בגדולה אבל בקטנה מודה דאין צריכה להמתין ... [תוס'].

^ד ואם תאמר, והא בקטנה נמי מיירי, דלא מנטרא נפשה, דהא אינה יודעת לשמור עצמה. וקאמר רבי יהודה, דבקדושתה קיימא דקתני במתניתין יתירה מבת שלוש שנים ויום אחד. ויש לומר דקטנה לגמרי אינה מוסרת עצמה לביאה, וכשהיא מוסרת עצמה לביאה, קצת היא בת דעת, ויודעת לשמור עצמה. [תוס'].

שעומדים לשחרר אותה, בעודה שפחה שמשה במוך, אבל שפחה שיצאה בשן ועין, לא ידעה שתצא, ולמה תהא מותרת להינשא מיד אחר השחרור, הלא ודאי לא שמשה במוך. וכן אנוסה ומפותה, שלא ידעו שביעלו, ולא היה להן מוך לשמש בו, למה יהיו מותרות מיד.

- ולפיכך אמר רבה, שהסיבה לכך שאין לחוש שנתעברו מביאה של נוכריות ושבירה, כי היו הביאות ביאות של זנות, ודעת רבי יוסי, שאשה מזנה, אחר שמשמשת מתהפכת, כדי שיצא הזרע, ולא תתעבר, וכולן עושות כן^א. [ורבי יהודה חולק כי יש לחוש שמא לא נתהפכו יפה יפה].

המתנה מלשמש אחר האונס והפיתוי

לדעת רבי יהודה – אנוסה ומפותה צריכות להמתין שלושה חדשים קודם שישמשו, שמא נתעברו מאותה ביאה ואם ישמשו עם אחר לא נדע ממי הוולד.

ולדעת רבי יוסי – אין לחוש שנתעברו מאותה ביאה, כי ודאי נתהפכו אחריה להוציא הזרע, ולפיכך מותרות להינשא מיד.

-

ענין זה שהאונס נערה האסורה לו באיסור שיש בו מיתת בי"ד, פטור מקנס, כי מתחייב בנפשו, כבר נתבאר בתחילת הפרק. ובכלל זה, הבא על בתו, או על בת בתו, או על בת בנו, או על בת אשתו, או על בת בנה, או על בת בתה^ב.

קם ליה בדבריה מיניה בשני אופנים

לדעת חכמים, המתחייב מיתה וממון יחד, נענש רק בעונש החמור יותר, כלומר במיתה, ונפטור מהתשלומים, וכמו כן המתחייב מלקות וממון יחד, נענש רק בעונש החמור יותר, [לדעת עולא משלם ואינו לוקה, ולדעת רבי יוחנן וריש לקיש ורבה לוקה ואינו משלם, כפי שנתבאר בדף ל"ב], ושני כתובים מלמדים שבשני האופנים הללו הוא נענש רק בעונש החמור יותר [=קם ליה בדבריה מיניה] ונפטור מהעונש הקל.

כתוב אחד מלמד, שהמתחייב מיתה וממון, קם ליה בדבריה מיניה, ונהרג ואינו משלם, והוא הכתוב, "וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה וינצאו ולדיה ולא יהיה אסון עונש יענש פאשר שית עליה בעל האשה ונתן בפללים" (שמות כ"א), שמשמע, כשאין אסון הוא משלם, אבל יש אסון, הוא פטור מהתשלומים.

וכתוב אחד מלמד, שהמתחייב מלקות וממון, קם ליה בדבריה מיניה, ונענש רק בעונש אחד, והוא הכתוב "והיה אם בן הפות הרשע והפילו השפט והקהו לפני פדי רשעתו במספר" (דברים כ"ה ב'), שמשמע, שמחייבים אותו על רשעה אחת בלבד, ולא על שתי רשעיות.

^א כן היה נראה לכאורה שמהטעם הזה כולן מותרות להינשא מיד. אולם התוס' כתבו, מהשתא לא קשה אנוסה ומפותה, ומיהו יוצאה בשן ועין מודה רבי יוסי דצריכה להמתין, דאותה למה תתהפך. [תוס'].
^ב הוה מצי למיתני אשת אביו וכלתו, דהא חשיב נמי עריות דעל ידי קדושין, אלא תנא ושייר. [תוס'].

ויש צורך ללמד, שבשני האופנים הללו, מאחר שנתחייב בעונש החמור, נפטור מהעונש הקל. כי אם היו מלמדים רק ענין זה, שהמתחייב מיתה נפטור מהתשלומים, היה מקום לומר, שרק על ידי עונש חמור כמו מיתה, הוא נפטור מתשלומים, אבל המתחייב מלקות ותשלומים, לוקה ומשלם. ואם היו מלמדים רק ענין זה, שהמתחייב מלקות נפטור מהתשלומים, היה מקום לומר, שרק זה שחטא בחטא קל, שעונשו מלקות, די לו במלקות ולא ישלם, אבל זה שחטא בחטא חמור, שעונשו מיתה, יחמירו עליו שישלם.

ולדעת רבי מאיר, רק על ידי חיוב מיתה הוא נפטור מתשלומים, אבל על ידי חיוב מלקות, אינו נפטור מתשלומים, ומכל מקום גם לדעתו, הוצרכו שני הכתובים הנ"ל, כדי ללמד, שבשני אופנים, על ידי חיוב מיתה הוא נפטור מחיוב אחר. (א) כשמתחייב מיתה וממון, הוא נהרג, ונפטור מהתשלומים. (ב) כשהוא מתחייב מיתה ומלקות, הוא נהרג ופטור מהמלקות.

ויש צורך ללמד, שבשני האופנים הללו, מאחר שנתחייב במיתה הוא נפטור מהעונש הקל. כי אם היו מלמדים רק ענין זה, שהמתחייב מיתה נפטור מהתשלומים, היה מקום לומר, שמתשלומים בלבד הוא נפטור, כי הם נחשבים עונש אחר, שזה עונש בגופו וזה עונש בממונו ולא יענש שני עונשים, אבל המתחייב מיתה ומלקות, ילקה ויומת, כי הכל נחשב כעונש אחד, שמייסרים את גופו וממיתים אותו, וההכאה היא תחילת ההריגה. ואם היו מלמדים רק ענין זה, שהמתחייב מיתה נפטור ממלקות, היה מקום לומר, שממלקות בלבד הוא נפטור, כי אין לענוש אותו שני עונשים בגופו, עונש על עונש, אבל המתחייב מיתה וממון, ינהרג וישלם, שאין זו כפילות של עונש במקום אחד^ג.

אין פודים את המיתה בממון

מי שנתחייב מיתה, [אף לבדה, בלא חיוב נוסף], אין מקבלים ממנו ממון לפטור מהמיתה, שנאמר, "ולא תקחו כפר לנפש רצח אֲשֶׁר הוא רָשָׁע לְמוֹת כִּי מוֹת יוֹמָת" (במדבר ל"ה ל"א).

אין פודים חיוב גלות בממון

מי שהרג בשוגג, ונתחייב גלות, אין מקבלים ממנו ממון לפטורו מהגלות, שנאמר, "ולא תקחו כפר לנפש אֶל עִיר מְקֻלָּטוֹ לָשׁוּב בְּאַרְצָךְ עַד מוֹת הַכֹּהֵן" (במדבר ל"ה ל"ב).

-

ויש צורך ללמד, שאין מקבלים ממון לא להיפטור מהמיתה ולא להיפטור מהגלות. כי אם היו מלמדים רק ענין זה, שאין מקבלים ממון להיפטור מהמיתה, היה מקום לומר, שדווקא מיתה חמורה אין נפטור בממון, אבל

^ג ורבנן, מלקות וממון, ומיתה ומלקות, תרוייהו נפקי מכדי רשעתו, דמשמע אם נתחייב בהדי מלקות מיתה או ממון, משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואף על גב דסמיך ליה ארבעים יכנו לא יוסיף, מכל מקום אין לנו לומר דילקה ולא ימות, כמו שלוקה ואינו משלם, דאתגורא איתגור ... ואף על גב דגבי ממון ומלקות אמרינן דנדון בממון, אפילו ממונא קולא, התם משום דחס רחמנא אנחבל. [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיכלחט"א

גיליון 22ח
מסכת כתובות כט – מא
י"ב אדר – כ"א אדר

בפרשה, [ראה הערה ו], בין אם אותו אדם שווה יותר מהערך הקצוב, ובין אם הוא שווה פחות מהערך הקצוב.

ולדעת חכמים, אף על פי שאין הערך תלוי בשווי של האדם ואפילו אינו שווה כלום, ערכו הקצוב בפרשה, **מי שנגמר דינו למיתה אין לו ערך, שנאמר "כָּל חָרָם אֲשֶׁר יִחָרֵם מִן הָאָדָם לֹא יִפְדֶּה מוֹת יוֹמָת"** (ויקרא כ"ז כ"ט), ללמד, שכל מי שעומד להיות חרום והרגו¹, אינו בכלל פדיון, ולפיכך, **האומר "ערכו עלי" לא אמר כלום**. ודווקא אחר שנגמר דינו, אבל קודם שנגמר דינו, יש לו ערך, שנאמר **"מִן הָאָדָם"** ולא **"כל האדם"**, להוציא מי שלא נגמר דינו שיש לו ערך.

ולדעת רבי חנינא בן עקביא, מאחר שהערכין אינם תלויים בשווי הנערך, אלא קצובים בתורה, גם **מי שנגמר דינו למיתה, שאין לו שום שווי**, כל זמן שהוא חי, **יש לו את הערך הקצוב בתורה**, והאומר **"ערכו עלי"**, מתחייב לתת את ערכו הקצוב בתורה. והכתוב **"כָּל חָרָם אֲשֶׁר יִחָרֵם מִן הָאָדָם לֹא יִפְדֶּה מוֹת יוֹמָת"** בא ללמד דבר אחר, כפי שיתבאר להלן.

מיתה בידי שמים מתכפרת בממון

ומיתה בידי אדם אינה מתכפרת בממון

מצינו, שהמומתים בידי שמים, כגון מי שהרג שורו את איש, שנאמר בו, **"השור יִשָּׁקַל וְגַם יִפְעֲלֻ יוֹמָת"** (שמות כ"א כ"ט), **נותנים ממון, ומתכפר להם**, שנאמר, **"אם כֹּפֵר יוֹשֵׁת עָלָיו וְנָתַן פְּדִין נִפְשׁוֹ כָּל אֲשֶׁר יוֹשֵׁת עָלָיו"** (שמות כ"א ל).

ואמר רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא, שדווקא מומתים בידי שמים מתכפרים בממון, אבל מומתים בידי אדם אינם מתכפרים בממון, שנאמר, "כָּל חָרָם אֲשֶׁר יִחָרֵם מִן הָאָדָם" [כלומר אדם שמחויב חרם ומיתה] **לֹא יִפְדֶּה מוֹת יוֹמָת"**. ולא רק מי שנתחייבו מיתות חמורות, שאין כפרה לשגגתם, אינם מתכפרים בממון, אלא אף מי שנתחייבו מיתות קלות, שיש כפרה לשגגתם, כשנתחייבו מיתה אינם מתכפרים בממון, שנאמר בכתוב הנ"ל הריבוי **"כָּל חָרָם"**, לרבות את כל חייבי מיתות. [י"מ שמיתות חמורות שלא ניתנה שגגתם לכפרה, הן אותן שלא נאמר בהן כרת, ולפיכך אין כפרת חטאת בשגגתם, שאין חטאת באה אלא על שגגת כרת, ובכלל זה העושה חבורה באביו, או גונב נפש מישראל, ומיתות

מגלות שהיא קלה יותר, יפטר בממון. ואם היו מלמדים רק ענין זה, שאין מקבלים ממון להיפטר מהגלות, היה מקום לומר, שדווקא מגלות לא יפטר בממון, שאינו נפסד כל כך בגלות, אבל ממיתה שעל ידה מאבד נפשו יפטר אותו בממון לקיים נפש בישראל².

נערה העגלה ונמצא ההורג

כשנמצא חלל באדמה, ואין יודעים מי הרגו, העיר הקרובה אל החלל מביאה עגלה ערופה, ובכך הם מתכפרים במה שהם יכולים.

אמנם אם לאחר מכן נמצא ההורג, **אינו נפטר בכך, שנאמר³, "וְלֹא תִחַיֵּיפוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי תֵדַע הוּא יִחַיֵּיפוּ אֶת הָאָרֶץ וְלֹא יִכְפֹּר לָדָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ בָּהּ כִּי אִם בָּדָם שִׁפְכוּ"** (במדבר ל"ה ג).

מיתה סייף מהצואר

המיתה שנמסרה לבי"ד, להמית בה את הרוצחים, היא מיתה סייף, כלומר שהורגים את הנידון בחרב, ואמרו, שהדבר נעשה על ידי חיתוך צוארו, שנאמר בענין עגלה ערופה, **"וְאֵתָה תִּבְעַר הַדָּם הַנָּקִי מִקֶּרְבֶּךָ כִּי תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה'"** (דברים כ"א ט), להקיש כל שופכי דמים לעגלה ערופה, וללמד, שכשם שהעגלה הערופה מומתת בצוארה, כך הרוצחים נהרגים בצוארם.

אמנם אין מיתה הרוצחים ממש כערירת העגלה, שהעריפה של העגלה היא ממול עורף⁴ ובקופיץ⁵. אבל מיתה הרוצחים אינה כן, כי נאמר, **"וְאֵתָה תִּבְעַר הַדָּם הַנָּקִי מִקֶּרְבֶּךָ"** (ויקרא י"ט י"ח), ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, שבכלל זה, שיש לברור למומתים מיתה יפה⁶, ולכן יש להמיתם בסייף, ומקידמת הצואר, ששם הסימנים [=קנה ווושט], וכך ימות מהר.

ערך מי שנגמר דינו למיתה

האומר על אדם מסוים **"ערכו עלי"**, מתחייב לתת להקדש כפי הערך הקצוב

ערך נקבה	ערך זכר	גיל
0 שקלים	0 שקלים	0 - חודש
3 שקלים	5 שקלים	חודש – 5 שנים
10 שקלים	20 שקלים	5 שנים – 20 שנה
30 שקלים	50 שקלים	20 שנה – 60 שנה
10 שקלים	15 שקלים	60 שנה - מעלה

¹ יל"ע אם הכוונה רק למי שיוצא ליהרג על פי דין תורה, או גם במי שיוצא ליהרג על פי דיני הגוים.

² קשה לרשב"א, דלמה לי קרא, מתנא דבי חזקיה נפקא, דלא חילקת בין שוגג למזיד, וכי היכי דבמזיד לא תשקול מיניה ממונא ותפטריה מקטלא, אף שוגג לא תשקול מיניה ממונא ותפטריה מגלות. ואומר ר"י, דלא שייך לאקושי שוגג למזיד כי האי גוונא, כיון שאין פדיון שניהם שוה, דפדיון של מזיד לפוטרו ממיתה, ופדיון של שוגג לפוטרו מגלות. [תוס'].
³ בפירוש החומש פירש הקונטרס הד דרשה, מ"ואתה תבער דם הנקי", ולא עיין כאן. ומיהו יש לקיים פירושו, דהך סוגיא דשמעתא דמוקמינן "ואתה תבער" להקיש שופכי דמים לעגלה ערופה, אתיא כמאן דאמר חנק חמור ... דלמאן דאמר חנק קל יליף סייף ברוצח מ"נקום ינקם", הלכך לדידיה אייתר "ואתה תבער" לנערה העגלה ואחר כך נמצא ההורג, וקרא ד"ולאריך לא יכופר" דרשינן ליה לכדרא, דמיינתין עגלה ערופה אף על פי שעבר יום הכפורים עליה. [תוס'].
⁴ העורף הוא אחורי הראש שכנגד הפנים, ומול עורף הוא המקום הרואה את העורף, והכוונה לאחורי הצואר. [] ואם תאמר ממול עורף מנלן, והא וערפו כתיב, דמשמע עורף ממש. ויש לומר דבפרק עגלה ערופה גמר עריפה עריפה מחטאת העוף. [תוס'].
⁵ סכין גדול שחוחכים בו עצמות.
⁶ ומהאי טעמא לא הוה שמעינן מן הצואר, דאם יתחב סכין בלבו, הוי נמי מיתה יפה. [תוס'].

וכמו כן הכתוב "בתולה", נצרך, כדי ללמד, שדין זה אמור בבתולה דווקא, ולא במי שכבר נבעלה.

אך הכתוב "אשר לא אורסה", לכאורה אינו נצרך למשמעותו, לומר, שדין זה אמור דווקא בפנויה ולא במאורסת, משום שדין זה פשוט הוא גם בלא הפסוק, שכן המאורסת היא אשת איש לכל דבר, והבא עליה חייב מיתה, ובכך הוא נפטר מתשלומין, ואם כן פשוט הדבר שאין לחייבו קנס. ונחלקו חכמים, מה כוונת הכתוב "אשר לא אורסה".

לדעת רבי יוסי הגלילי, הכתוב "אשר לא אורסה" משמעותו, שמעולם לא היתה מאורסת, ובא הכתוב הזה ללמד על הפנויה שהיתה מאורסת בעבר, ועכשיו כבר נתגרשה, שאף על פי שהיא נערה בתולה, מאחר שהיתה מאורסת פעם אחת, שוב אין לה קנס, שאין קנס אלא לזו שמעולם לא היתה מאורסת.²

ולדעת רבי עקיבא, לא יתכן שזו שנתארסה ונתגרשה לא יהיה לה קנס, כי יש ללמוד בבנין אב שיש לה קנס, שכן מצינו, שהאב זכאי בכסף קידושי בתו הנערה, וכשנתארסה ונתגרשה חוזרת למצבה הראשון, ושוב כסף קידושיה [בפעם הבאה] של האב. וכמו כן לעניין הקנס שהאב זכאי בה, אם נתארסה ונתגרשה תחזור למצבה הראשון, ויהיה הקנס לאביה, ומכאן שגם זו שנתארסה ונתגרשה יש לה קנס וקנסה לאביה. [והכתוב "אשר לא אורסה", בא ללמוד ממנו גזרה שווה, כפי שיתבאר בעז"ה להלן, ולא למעט קנס. וטוב לנו להוציא אותו לגזרה שווה, ולא את הכתובים "בתולה" או "נערה". כי אם נוציא אותם לגזרה שווה, נצטרך לומר, שאפילו בעולה או בוגרת שנשנתו בגופן יש להן קנס, וזה לא מסתבר].

אלא שמכל מקום בנין אב אינו יכול לסתור את פשט הכתוב. ואם משמעות הכתוב שאין מאורסת בכלל הפרשה, אין אנו יכולים לומר שיש לה קנס.

ולפי משנתנו, דעת רבי עקיבא, שפשט הכתוב "אשר לא אורסה", שמעולם לא היתה מאורסת, ואם כן זו שהיתה מאורסת פעם אחת, אף על פי שכבר נתגרשה, אינה בכלל הפרשה, וכדי שלא תהיה סתירה בין פשט הכתוב לבנין אב, המלמד שיש קנס, אנו אומרים, שפשט הכתוב מלמד שאם נתארסה ונתגרשה אינה נידונית כמו בכתוב, ואין הקנס לאביה, אבל לה עצמה יש קנס.

ולפי הברייתא, דעת רבי עקיבא, שפשט הכתוב "אשר לא אורסה", שעכשיו היא אינה מאורסת, [ונצרך הכתוב ללמד שהאונס מאורסת פטור מתשלומי קנס, שלא נאמר, חידוש חידשה תורה בקנס, שגם הנהרג, משלם קנס], אבל אם היתה מאורסת בעבר, ועכשיו כבר נתגרשה, עדיין היא בכלל הפרשה, ויש לה קנס, והקנס ניתן לאביה.

שיעור קנס אונס ומפתה

האונס והמפתה נותנים קנס של חמישים שקלי כסף. ונחלקו חכמים מהיכן ללמוד זאת.

לדעת רבי עקיבא עניין זה למד בגזרה שווה. שכן בעניין המפתה נאמר, "כִּסְף

קלות שניתנה שגגתם לכפרה, הן אותן שנאמר בהן כרת, ולפיכך יש כפרת חטאת בשגגתם, ובכלל זה עבודה זרה, וחילול שבת, ועריות. ויש מפרשים, שמיתות קלות שנתנה שגגתם לכפרה, הן רוצח, שבשווג הוא מתכפר בגלות³].

- **ומתחילה היה נראה, שרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא למד מהכתוב הנ"ל, שחייבי מיתות אינם נפטרים מהמיתה, על ידי נתינת ממון.** ואמר רמי בר חמא, שאף שענין זה, שחייבי מיתות אינם מתכפרים בממון, כבר למד מהכתוב, "וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְנֶפֶשׁ רָצָח", כפי שנתבאר לעיל, מכל מקום לדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא, ולדעת רבי חנינא בן עקיבא, הוצרך גם הכתוב "כָּל חָרֵם אֲשֶׁר יִהְיֶה מִן הָאֲדָמָה" ללמד זאת. שאם היה כתוב רק, "וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְנֶפֶשׁ רָצָח", היה מקום לומר, שרק ההורג דרך עליה, שהוא חמור, שבשווג אין לו כפרה בגלות, במזיד לא יתכפר בממון, אבל ההורג דרך ירידה, שהוא קל, שבשווג יש לו כפרה בגלות, במזיד יתכפר בממון, לפיכך נאמר גם "כָּל חָרֵם אֲשֶׁר יִהְיֶה מִן הָאֲדָמָה" לא יפדה מות יומת", ללמד, שגם כשהרג דרך ירידה, אינו מתכפר בממון.

דף ל"ח

ורבא הקשה עליו, שכן ענין זה שאין חילוק בין דרך עליה לדרך ירידה יש ללמוד מהיקש, "וּמִכָּה בְּהֶמָּה יִשְׁלַמְנָהּ וּמִכָּה אָדָם יוּמָת", כמו ששנו בבית מדרשו של חזקיה, כפי שנתבאר לעיל בדף ל"ה.

- **ולפיכך אמר רמי בר חמא, שרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא למד מהכתוב "כָּל חָרֵם אֲשֶׁר יִהְיֶה מִן הָאֲדָמָה" לא יפדה מות יומת", שהמתחייב מיתה וממון, כגון שסימא עינו של אדם והרגו, נהרג [=מות יומת"] ואינו משלם [=לא יפדה"].** ואף שענין זה, למדו בבית מדרשו של חזקיה מהכתוב "עֵינָי תַּחַת עֵינָי", שמשמע עין ישלם תחת עין, אבל אם גם הרגו, לא ישלם עין ונפש תחת עין, מכל מקום הוצרך גם הכתוב "כָּל חָרֵם אֲשֶׁר יִהְיֶה מִן הָאֲדָמָה" לא יפדה מות יומת" ללמד זאת, כפי שביאר רב אשי, שאם מהכתוב "עֵינָי תַּחַת עֵינָי", היה מקום לומר, שכשמתחייב ממון עם המיתה, נהרג ואינו משלם, אבל כשמתחייב קנס עם המיתה, יהרג וישלם, ולפיכך נאמר "כָּל חָרֵם אֲשֶׁר יִהְיֶה מִן הָאֲדָמָה" לא יפדה מות יומת", ללמד, שגם כשמתחייב קנס עם המיתה נהרג ואינו משלם. [ורבה שאמר, שהמתחייב קנס ומיתה, נהרג ומשלם, דעתו כדעת חכמים החולקים על רבי חנינא בן עקיבא, ולומדים מהכתוב "כָּל חָרֵם אֲשֶׁר יִהְיֶה מִן הָאֲדָמָה" לא יפדה מות יומת", דין אחר, שמי שנגמר דינו למיתה אין לו ערך].

נערה בתולה שהיא גרושה מן האירוסין

כבר נתבאר, שמי שאנס נערה בתולה שאינה מאורסת, מתחייב על כך קנס חמישים שקלים, והקנס ניתן לאביה, שנאמר "כִּי יִמָּצֵא אִישׁ נֶעֱרַ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא אִרְשָׁה וּתִפְשָׁה וְשָׁכַב עִמָּהּ וְנִמְצְאוּ. וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לְאָבִי הַנֶּעֱרָ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף" (דברים כ"ב כ"ח-כ"ט).

והנה הכתוב "נערה" נצרך, כדי ללמד, שדין זה אמור בנערה דווקא ולא בבוגרת.

² ורישא דקתני אשת אחיו ואשת אחי אביו דבנתארסה ונתגרשה עסקין וקתני יש להן קנס ר' עקיבא היא. [רש"י].

³ ותוסי' כתבו, נראה דמיתות קלות לא חשיב אלא הנהו שניתן שגגתן לכפרה על ידי ממון או על ידי קרבן, אבל רוצח, לא ניתן שגגתו לכפרה אלא על ידי גלות ... [תוס'].

במוד, כלומר מותרות" לתת מוך במקום תשמיש כשהן משמשות, כדי שלא תתעברנה. ואלו הן.

א. קטנה.

הקטנה מותרת לשמש במוך, שאם לא תשמש במוך, יש לחוש שמא תתעבר ושמא תמות.

והכוונה לקטנה, שהיא מבת אחת עשרה שנים ויום אחד ועד שנים עשרה שנים ויום אחד, שהיא ראויה להתעבר ולמות היא וולדה. אבל פחות מאחת עשרה שנה, ודאי לא תתעבר. ויותר משנים עשרה שנה ויום אחד, אם תתעבר לא תמות אלא תחיה היא וולדה, ולכן משמשות כדרך.

ב. מעוברת.

המעוברת מותרת לשמש במוך, שאם לא תשמש במוך, יש לחוש שמא תתעבר ולד אחר, ויעשה עוברת סנדל, כלומר ולד שאין לו צורת פנים, שכשהיא מעוברת, וחוזרת ומתעברת, דוחק האחד את חברו, ופוחת צורתו.

ג. מניקה.

המניקה מותרת לשמש במוך, שאם לא תשמש במוך, יש לחוש שמא תתעבר, ותהא צריכה לגמול בנה מהנקה, וימות.

וחכמים חולקים ואומרים, אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת, ומן השמים ירחמו, משום שנאמר "שִׁמְרֵם פְּתָאִים ה'" (תהלים קט"ז ו).

בימי נערות לא תלד וולד של קיימא

הנערה היא זו שהגיעה לשנים עשרה שנה ויום אחד והיא נערה עד שיחלפו עליה ששה חודשים.

ואם כן לא יתכן שתלד נערה וולד בימי נערותה, ותחיה היא וולדה. כי המתעברת קודם היותה בת שנים עשרה, תמות בשעת לידתה.

ואם התעברה אחרי היותה בת שנים עשרה ויום אחד, לא יהיה ההריון של בן קיימא בששה חודשים, ואם תלד בן קיימא תהא לידתו לאחר ששה חודשים, כשהיא כבר בוגרת.

נערה שנאנסה ובגרה קודם שעמד בדיון

נערה שנאנסה, ונתעכב האב מלהעמיד את האונס בדיון עד שבגרה, שוב אין הקנס לאב, אלא לה, שנאמר, "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנֶּעֱרָר מִמֶּשֶׁם קָסָף", וזו

יִשְׁקַל כְּמִהְרֵ הַתּוֹלָת" (דברים כ"ב כ"ט), כתבה תורה שיתן שקלי כסף, אך לא נתבאר כמה שקלי כסף יש לתת. ובעניין האונס נאמר, "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנֶּעֱרָר מִמֶּשֶׁם קָסָף" (דברים כ"ב כ"ט), כתבה תורה את המניין של הקנס, חמישים כסף, אך לא נתבאר מידת הכסף שיש לתת חמישים. ובשני העניינים נאמר "אשר לא אורסה", שילמדו זה מזה בגזרה שווה, כשם שמפתה משלם שקלי כסף, כך אונס משלם שקלי כסף. וכשם שאונס משלם חמישים, כך מפתה משלם חמישים.

ולדעת רבי יוסי הגלילי, הכתוב "אשר לא אורסה", לא נדרש בגזרה שווה. ויש ללמוד שתי פרשיות אלא זו מזו באופן אחר, שנאמר בעניין המפתה, "אם מאן קאן אביה לתתה לו קסף? יִשְׁקַל כְּמִהְרֵ הַתּוֹלָת" (שמות כ"ב ט"ז) ללמד שיהיה מניין הכסף האמור במפתה חמישים כמו במוהר הבתולות, הוא המניין הנזכר באונס, וכן יש ללמוד שמוהר הבתולות, כלומר קנס חמישים של אונס, יהיה בשקלים כמו קנס המפתה.

נערה שנאנסה ומתה קודם שעמד בדיון

לדעת אב"י, מי שנאנסה ומתה קודם שהספיק אביה להעמיד את האנס בדיון, מאחר שמתה שוב לא יוכלו להעמידו בדיון, ונפטר מחיובו, שנאמר, "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנֶּעֱרָר מִמֶּשֶׁם קָסָף וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא יוּכַל שְׁקָחָה כָּל יָמֶיהָ" (דברים כ"ב כ"ט), ללמד שאינו מתחייב אלא אם בשעת חיובו התובע הוא אבי נערה ולא אם הוא אבי מתה.

ולדברי מר בר רב אשי, [להלן בגמרא בדף ל"ט], רבא נסתפק בדיון זה, האם כשהיא מתה היא נחשבת כבוגרת, ששוב אין הקנס ניתן לאב, או שאינה נחשבת בכך כבוגרת, ועדיין האב יכול לתבוע את הקנס מהאונס.

ולפי הלשון הראשון בגמרא, רבא חולק על אב"י, ואומר שעצם המיתת אינה מפקיעה את זכות האב, ועדיין הוא יכול לתבוע את הקנס מהאונס. אבל רבא נסתפק מה הדין אם נתעכב האב מלתבוע עד שעבר זמן נערותה, שחלפו ששה חודשים מאז שנעשית נערה, האם עתה פקעה זכותו מהקנס, כמו שהיה הדבר אם היתה בחיים, כי הגיע לבגרות [=יש בגר בקבר], ומבגרות ואילך הקנס שלה ולא שלו. [ומתחילה רצו לומר שכיון שהקנס שלה, היא מורשה לבנה ולא אביה. אבל דחו זאת, כי לא יתכן שיהיה לה וולד, ולכן אמרו שמאחר שפקעה זכותו, הוא אינו יכול לתבוע, וגם היא שמתה אינה תובעת, ואין כאן ממון שתוכל להורישו לאביה, ולכן אין לו קנס], או שאין בגרות אלא כשבגרה בפועל, שהיתה בחיים עד שהגיע לבגרות, אבל זו שמתה אינה בוגרת [=אין בגר בקבר], ולעולם האב יכול לתבוע את הקנס. ולא נפשט לו ספק זה.

דף ל"ט

שלוש נשים משמשות במוך

רב ביבי שנה לפני רב נחמן, שלדעת רבי מאיר, שלוש נשים מותרות לשמש

^א כן פירש בקונטרס, מותרות לשמש במוך, אף על גב דשאר נשים אסורות, משום השחתת זרע. ואין נראה לרבינו תם, דהא קטנה ואילונית מותר לשמש בהדיהו, ולא הוי השחתת זרע, כיון שהוא דרך תשמיש. ומפרש רבינו תם, משמשות, צריכות לשמש במוך אחר תשמיש, ועצה טובה קמ"ל. ולר"י נראה לקיים פירוש הקונטרס ... ועוד, אפילו היתה נותנת מוך אחר תשמיש, אסורה, דאף על פי שאינה מצווה על פריה ורביה, מכל מקום אסורה היא להשחית זרע ... ויש לדחות ... [תוס']

כבר אינה נערה אל בוגרת.

והשיבו לו חכמים, אינה דומה נבעלת באונס לנבעלת ברצון, ואם כן כשהדבר
בא על ידי האונס, הצער גדול יותר.

ב. מתי משלם את הקנס.

האונס משלם את הדברים המוטלים עליו, לאבי האנוסה, ובכללם את הקנס,
מיד, כלומר בכל אופן, בין אם הוא כונס אותה ובין אם לאו. והמפתה משלם
את הקנס, לאבי המפותה, רק אם אינו כונס אותה, [ובהמשך יתבאר בעזה"י
במי הדבר תלוי]. [וחילוק זה אמור רק לעניין הקנס, אבל בושט ופגם שניהם
משלמים לאבי הנערה, בין אם כנסו ובין אם לא כנסו].

ג. אם רשאי שלא לקיימה.

האונס שותה בעציצו, כלומר בכלי שבחר לו, שמחויב הוא לשאת את האנוסה,
ואפילו היא בעלת מום, כגון חירת או סומא או מוכת שחין, ואינו רשאי
לגרשה שנאמר "ולו תהיה לאשה תחת אָשֶׁר עָנָה לא יוכל שְׁלָחָה כָּל יָמֶיהָ"
(דברים כ"ב כ"ט). אלא אם כן נמצא בה דבר ערווה, או שאינה ראויה לבוא
בישראל, שנאמר "ולו תהיה לאשה", אשה הראויה לו. והמפתה אינו חייב
לכנוס, וגם אם כנס רשאי הוא להוציאה. ואין למדים מגזרה שווה להשוות
מפתה לאונס גם לעניין זה, כי נאמר במפתה "מִהֵרָה יִמְהַרְגָהּ לוֹ לְאִשָּׁה" (שמות
כ"ב ט"ו), ודרשו חכמים, "לֹא", מדעתו¹. [בגמרא בתחילת דף מ'].
כ"ב ט"ו), ודרשו חכמים, "לֹא", מדעתו¹. [בגמרא בתחילת דף מ'].

הצער שהאונס משלם עליו

נתבאר, שהאונס מתחייב לשלם לאנוסה על הצער שגרם לה כשאנס אותה,
צער שישנו רק באונס, ולא בפיתוי. ולהלן יתבאר מה הוא אותו צער².

א. צער חבטה על גבי קרקע.

לדברי אבוב דשמואל, הצער שהאונס ציער את האנוסה ומתחייב לשלם לה,
הוא שחבט אותה בחוזקה על גבי הקרקע, שכך הדבר בדרך כלל באונס, בשונה
מפיתוי.

והקשה רבי זירא, שלפי זה, אם חבט אותה האונס על גבי מצעות, ולא על גבי
קרקע, הוא יהיה פטור, וזה לא מסתבר.

ועוד, הלא רבי שמעון חולק, ואומר שהאונס פטור מתשלום צער, כי צער זה,
הוא דבר שהיה קורה לה גם בלעדי האונס, כשבסופו של דבר היתה נישאת.
ואם כן, צער זה שהאונס מתחייב עליו, הוא דבר שישנו בכל בעילה ראשונה,
אלא שכשהאונס גורם לו, לדעת חכמים הוא כן מתחייב לשלם על כך. ואם כן

נערה שנאנסה ונתארסה או נשאה קודם שעמד בדין

נערה שנאנסה, ונתעכב האב מלהעמיד את האונס בדין עד שנתארסה, לא
פקעה זכותו בכך, ועדיין הוא יכול לתבוע מהאונס את הקנס.

ומתחילה אמר אבבי, שהטעם לכך, כי נאמר "וְנָתַן ... לְאִבִּי הַנֶּעֱרָךְ", ועדיין היא
נערה, ולא חילק הכתוב הזה בין ארוסה לאינה ארוסה.

אך אם זה הטעם, כמו כן נאמר שגם אם כבר נישאת, גם כן יהיה הקנס לאביה
כל זמן שהיא נערה, שהרי נאמר "וְנָתַן ... לְאִבִּי הַנֶּעֱרָךְ", ועדיין היא נערה, ולא
חילק הכתוב בין נשואה לאינה נשואה.

ובאמת אין דבר כן, ואם נישאת, פקעה זכות האב, ומעתה הקנס ניתן לה ולא
לאביה.

ולפיכך אמרו שהחילוק בין ארוסה לנשואה הוא משום שארוסה עדיין לא
יצאה מרשות האב לגמרי, [שאביה עדיין מפר נדריה עם הארוס³]. ונשואה
יצאה מרשות האב לגמרי, [ואין אביה מפר נדריה].

וכשם שבוגרת מאחר שיצאה מרשות אביה לגמרי⁴, שוב אין הקנס לאביה אלא
לה. כך הנשואה מאחר שיצאה מרשות אביה לגמרי, אין הקנס לאביה אלא
לה.

דברים שבין אונס למפתה

א. תשלום הצער.

המפתה משלם שלושה דברים, בושט ופגם וקנס, [קנס כבר התבאר לעיל. ודין
תשלום בושט ופגם יתבאר בעזה"י בהמשך].

ולדעת משנתנו, האונס משלם דבר נוסף, עקב הצער שציער את האנוסה,
[ולהלן יתבאר בעזה"י מהו אותו צער].

ולדברי רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון, האונס אינו משלם את הצער,
כי הצער הזה, שלדעת משנתנו יש לחייבו, הוא דבר שהיה קורה לה גם בלעדי
האונס, כשבסופו של דבר היתה נישאת [=אינו משלם את הצער, מפני שסופה
להצטער תחת בעלה], וכיון שבכל אופן היתה מצטערת בצער הזה, אין לחייב בו
את האונס.

¹ "כאן פירש בקונטרס, דילפינן מהפרת נדרים. ואף על גב דק"ל דממונא מאיסורא לא ילפינן, הני
מילי לאוקמה ברשות אב הוא דלא ילפינן ממונא מאיסורא, אבל לאפוקי מרשות אב, ילפינן שפיר
מהפרת נדרים, דבסברא מועטת יש להוציאה מרשות אב. ור"י ב"ר אברהם פירש, כיון דגלי לן
קרא דלאוקמה ברשות אב איסורא וממונא שוין ה"ה לאפוקה. [ור"י מפרש דנישואין מוציאין
מרשות אב מדדרשינן איש אמו ואביו תיראו איש סיפק כו' אשה אין סיפק בידה לעשות ולא
הירא דמעשה ידיה אינו לבעל מן התורה]. [תוס'].

² דלא מצינו שזיכתה לו תורה בביתו אלא מכר בקטנות, ושאר שבח כגון קנסה ומעשה ידיה
בנערות, אבל בבגרות לא אשכחן. [רש"י]. וקשה דהכי נמי נישואין מוציאין מרשות אב לענין ממונא,
ואמאי צריך למילף מבוגרת. ונראה דבא עליה ובגרה לעצמה נפקא לן מ"יונתן לאבי הנערה",
דדרשינן לאבי הנערה ולא לאבי בוגרת. [תוס'].

³ ואם תאמר, "ולו תהיה לאשה" נידרוש נמי לו מדעתו, והא דכתיב "לא יוכל לשלחה" היינו היכא
דכבר נשאה. ויש לומר, דאין סברא שהיה מדעתו, כיון שאם נשאה לא יוכל לשלחה. [ועוד ולו
תהיה קאי אאשה, ולהכי בעינן מדעתה, אבל מהר ימהרנה קאי אגברא]. [תוס'].

⁴ קשה לר"י, דמאי קא מיבעיא ליה, וכי לא ידע הש"ס שיש צער גדול לבתולה בביאה ראשונה,
וכמה קטנות חולות מזה. וכי תימא דמאותו צער פשיטא ליה להש"ס דפטור, שהרי סופה להצטער
בכך תחת בעלה, והא איכא כמה תנאי בהכונס דלא חיישי לכחש גופא, פירוש דבר שסופו להיות
כן. ונראה לר"י דצער בעילה משום תאות תשמיש אינו בא בשעת תשמיש אלא אחר כך, וכל צער
החבלה דמחייב היינו אותו צער הבא לו בשעת חבלה. אבל מה שבא לו אחר כך מיפטר, דגרמא
בעלמא הוא, הלכך בעי צער דמאי. ורשב"א מפרש דפשיטא דצער של בתולים ליכא למימר, דעל
כרחך תנא דמתניתין חייש לכחש גופא מדמפתה פטור. [תוס'].

אי אפשר לומר שהכוונה לצער חבטה על גבי קרקע, שאינו קיים בכל בעילה ראשונה.

ב. צער של פיסוק הרגליים.

לדברי רב נחמן אמר רבה בר אבוח, הצער שהאונס ציער את האנוסה, ומתחייב לשלם לה, הוא צער של פיסוק הרגליים, שמפסק רגליה בכוח, ומצער אותה בכך. וראיה לכך שצריך פיסוק רגליים לבעילה, מהכתוב, "וַתִּפְּשְׁקֵי אֶת רַגְלֶיהָ לְכָל עֹבֵר" (יחזקאל ט"ז כ"ה).

ואף על פי שגם בבעילת פיתוי יש פיסוק רגליים, המפתה פטור מתשלום אותו צער.

- מתחילה, אמר רב נחמן, שהטעם שהמפתה פטור, כי המפתה פוטרת אותו מלשלם, והרי היא כאומר לחבירו, קרע בגדיי והיה פטור מלשלם.

אך דחו זאת, כי אין הדבר שלה, אלא של אביה, ואינה יכולה לפטור את המפתה מחיובו לאביה.

- ולפיכך אמר רב נחמן, שהטעם לכך שהמפתה פטור, כי המפתה אומרת שלא היה לה צער בדבר, ואם כן אין כאן שום חיוב.

ואף על פי שאנו רואים שיש לה צער בדבר, יכולה היא לומר שאין זה צער לה אלא הנאה, שכן מצינו עוד דברים שנראים כצער ואינם כן, וכמו הדוגמאות שהביאו האמוראים הבאים. (א) אמר אביי, אמרה לי אם [=אומנתו] כמיהא חמימי על רישיה דקרחא [=כמים חמים הניתנים על ראש הקרח, שזה נראה כצער אך באמת זה גורם לו הנאה]. (ב) רבא אמר, אמרה לי בת רב חסדא [=אשתו של רבא], כי ריבדא דכוסילתא, כניקור של כלי מקיז הדם, [אולי המגרד בו פוצע עצמו ונראה כמצער עצמו אך הוא נהנה בכך]. (ג) רב פפא אמר, אמרה לי בת אבא סורא [=אשתו דרב פפא], כי נהמא אקושא בחינכי [=כלחם קשה שגורר את החיך, שנראה כפוצי את החיך, אבל האוכל נהנה מכך].

עיכוב על ידי האב או הבת

כבר נתבאר שהאונס שותה בעציצו, כלומר הוא מחויב הוא לשאת את האנוסה, ואינו יכול לעכב, שנאמר "וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה" על כרחו. והמפתה לעומתו יעשה כרצונו, או יכנוס לא יכנוס.

וחילוק זה בין אונס ומפתה אמור כשהנערה ואביה רוצים שהוא יכנוס. אך כשהנערה ואביה אינם רוצים בכך, שניהם יכולים לעכב, הן באונס והן בפיתוי.

אצל מפותה הדבר למד מהכתוב, "אם מאן ימאן אביה לתתה לו כסף ישקל כמחר התולת" (שמות כ"ב ט"ז), מבואר שהאב יכול למאן, ואין לי אלא אביה, היא עצמה מנין, תלמוד לומר "ימאן" מכל מקום^א.

^א תימה לר"י, במאי מיירי, אי בקטנה או בנערה, היאך היא יכולה למאן, כיון שהאב רוצה, והוא יכול לקדשה בעל כרחא למי שירצה, והוא הדין לזה. ואי בשאין לה אב או שבגרה אחר כך מה צריך קרא, תיפוק ליה שיכולה לעכב שלא יהא חוטא נשכר כדקאמר אביי בסמוך. וכן אביה אמאי צריך קרא לאביי. ואומר ר"י, דנהי שאינה יכולה לעכב על אביה שלא יקדשנה לו, מכל מקום

וכמו כן אצל אנוסה, עניין זה שהיא יכולה לעכב למד מהכתוב "וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה", שמשמעותו שהיא נהיית לו לאשה והדבר תלוי בהסכמתה. אבל נחלקו חכמים מניין שגם האב יכול לעכב. לדברי אביי הדבר למד מסברא, שלא יהא חוטא נשכר, כלומר לא מסתבר שכוחו של אונס יהיה גדול מכוחו של מפתה. [ורבא אמר שאינו נשכר כי מחויב לשלם קנס]. ולדברי רבא הדבר למד מקל וחומר, ומה מפתה, שלא עבר אלא על דעת אביה בלבד, בין היא ובין אביה יכולין לעכב, אונס, שעבר על דעת אביה ועל דעת עצמה, לא כל שכן. [ואביי אמר שאין זה קל וחומר, כי יש מקום לומר שכשהמפתה מעכב גם האב מעכב וכשאין האונס מעכב גם האב אינו מעכב].

כתובת אנוסה

כבר נתבאר, שהאונס אסור לגרש את האנוסה, שנאמר, "לא יוכל שִׁלְחָה כֵּל יָמֶיהָ". ומכל מקום, יש שני אופנים שהיא יכולה לצאת מרשותו. האופן האחד הוא במוותו, שאז היא יוצאת מרשותו ככל אשה שמת בעלה. והאופן השני על ידי גט, שאיסור זה שאמרה תורה "לא יוכל שִׁלְחָה כֵּל יָמֶיהָ", היינו שלא יוכל לגרשה על כרחא, אבל אם היא רוצה בגט, הוא רשאי לגרשה.

וכבר נתבאר, שהאונס משלם את הקנס בכל מקרה, בין אם כונס אותה, ובין אם לאו. ואם כן הקנס אינו תחת הכתובה, שהרי משלם אותו גם כשאינו כונס.

ולדעת תנא קמא, אף על פי שהקנס אינו תחת הכתובה, כשהיא יוצאת ממנו, לא תיקנו לה חכמים כתובה, והקנס יהיה תחת הכתובה, אף על פי שהקנס ניתן לאב והכתובה ראויה לה.

והטעם לכך שלא תיקנו לה חכמים כתובה, כי טעם תקנת הכתובה לשאר נשים, כדי שלא יהיו קלות בעיני בעליהן לגרשן, וזו, גם בלא כתובה לא יוכל בעלה לגרשה, מאחר שצוותה אותו תורה "לא יוכל שִׁלְחָה כֵּל יָמֶיהָ", ואם כן אין צורך לתקן לה כתובה.

ורבי יוסי ברבי יהודה אומר, שגם זו זקוקה לתקנת הכתובה, כי יש לחוש שבעלה יצער אותה הרבה עד שתתבע ממנו גט, ואז יוכל לגרשה, וכדי שלא יעשה כן תיקנו גם לה כתובה. אך כתובתה מנה ולא מאתים כי לא נישאת בתולה אלא בעולה.

דף מ'

האונס אשה שאסורה לו

כבר נתבאר, שהאונס אשה שאסורה לו, כגון ממזרת, האסורה לו מהכתוב "לא יבא ממזר בקהל ה'", נפטר מחיובו לכונסה, שנאמר, "וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה", דווקא כשהאשה ראויה לו.

מועיל מיאונה לענין שישלם קנס. וכן במיאון אביה, והא דתניא הכא המפתה לכשלא יכנוס צריך לפרש לכשלא יכנוס מדעתה. [תוס'].
© כל הזכויות שמורות ליא"ה

ותשלומי הבושת והפגם אינם בכלל החמישים שקלים של קנס, אלא הם בנוסף לחמישים שקלים, ונחלקו חכמים מניין לנו דבר זה.

א. רבי זירא אמר, שיש ללמוד מסברא, ששיעור הבושת והפגם נוסף על חמישים שקלים של קנס, ושונה הוא בין הנערות, שאם כולן מקבלות חמישים שקלים של קנס ותו לא, אין חילוק בין בושת של בת מלכים לבין בושת של בת הדיוטות [=יאמרו בעל בת מלכים חמישים בעל בת הדיוטות חמישים].

ואבבי דחה סברא זו, שכן מצינו קנס קצוב בתורה לדברים בעלי ערך שונה, כגון קנס שנתנה תורה על נגיחת שור שהרג עבד, שבכל האופנים בעל השור משלם קנס של שלושים שקלים, בין אם העבד נוקב מרגליות, שמלאכתו מרובה מאד, ובין אם העבד עושה מעשה מחט [=חייט].

ב. ולפיכך אמר רבי זירא, שיש ללמוד מסברא אחרת, ששיעור הבושת והפגם נוסף על חמישים שקלים של קנס, ושונה הוא בין הנערות, שאם כולן מקבלות חמישים שקלים של קנס ותו לא, אין חילוק בין מי שבעל אותה כדרכה שהפגם גדול, לבין מי שבעל אותה שלא כדרכה, שהפגם קל, ואין זה מסתבר [=יאמרו בעל שלימה חמישים בעל פגומה חמישים].

ואבבי דחה גם סברא זו, שכן מצינו קנס קצוב בתורה לדברים שפגמתם שונה, שכן על נגיחת שור עבד בריא הקנס חמישים כמו על נגיחת שור עבד מוכה שחין.

ג. ואבבי אמר, שמהכתוב עצמו יש ללמוד, ששיעור הבושת והפגם נוסף על חמישים שקלים של קנס, שנאמר בעניין תשלומי הקנס, "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנֶּעֱצָר חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא יוּכַל שְׁלָחָה כָּל יָמֶיהָ" (דברים כ"ב כ"ט), לומר חמישים שקלים קנס על העינוי, ואין זה כולל בושת ופגם שהם תשלומים אחרים שלא על העינוי.

ד. ורבה אמר, שמכתוב אחר יש ללמוד, ששיעור הבושת והפגם נוסף על חמישים שקלים של קנס, שנאמר בתשלומי הקנס, "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנֶּעֱצָר חֲמִשִּׁים כֶּסֶף" (דברים כ"ב כ"ט), לומר על הנאת השכיבה חמישים שקלים, ואין זה כולל בושת ופגם שהם תשלומים אחרים שלא על הנאת השכיבה.

בושת ופגם לאביה כמו הקנס

לעניין תשלומי הקנס נאמר "וְנָתַן ... לְאִבִּי הַנֶּעֱצָר חֲמִשִּׁים כֶּסֶף", ללמד שהקנס ניתן לאביה.

וכמו כן תשלומי בושת ופגם ניתנים לאביה, אך נחלקו חכמים מניין לנו דבר זה.

א. מתחילה אמרו שדין זה למד מהכתוב בפרשת נדרים, "אִלָּה הַחֲקִים אֲשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אִבִּי לְבִתּוֹ בְּנִעְרֵיהֶ בֵּית אֲבִיהֶ" (במדבר ל' י"ז), הבא ללמד שכל שבח נעוריה לאביה. ובכלל זה בושת ופגם של ימי נעוריה.

אך דחו זאת, כי הכתוב הזה מדבר רק בעניין הפרת נדרים, שזכתה תורה לאב בבתי הנערה, להפר את נדריה, אבל זכויות ממוניות, אין ללמוד מכאן שיש לאב בבתי הנערה. ולכן הוצרכה תורה ללמד מכתוב אחר שמעשה הבת לאב,

והקשה רב כהנא, הלא חיובו לכונסה הוא מצוות עשה, "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה", וכלל בדינו, שמצוות עשה דוחה את איסור לא תעשה, ואם כן תדחה מצוות עשה זו, את האיסור שיש לו באותה אשה, "לֹא יָבֹא מִמֶּנּוּ בְּקֶהֱל ה'"

והשיב לו רב זביד, שלא נאמר כלל זה שמצוות עשה דוחה איסור לא תעשה, אלא במקום שאי אפשר לקיים את העשה בלא לדחות את האיסור, וחייבים לקיים את העשה, [כגון מילה בצרעת]. אבל כאן יש דרך להיפטר מהחוב, והיא כשהאשה תאמר שאינה רוצה להנשא לאונס, ששוב לא תהא לו מצווה לכנוס, ואם כן נלמד אותה לומר כן, ושוב אין כאן מצוות עשה לדחות מצוות לא תעשה^א.

כשהקנס שלה – אונס חייב ומפתה פטור

יש אופנים שבהם הקנס של האונס והמפתה ראויים להינתן לנערה עצמה, ולא לאביה. (א) כשהיא יתומה, ואין לה אב. (ב) כשנתארסה ונתגרשה, לדעת רבי עקיבא קנסה לעצמה.

ואמר רבי אלעזר [בן שמוע תלמידו של רבי עקיבא], שבאופנים הללו, שהקנס ניתן לה, דווקא אונס חייב בקנס, אבל מפתה פטור.

והטעם לכך שהמפתה פטור, כי בפיתוי הדבר נעשה מדעתה, והיא מוחלת, וכיון שהקנס שלה היא יכולה למחול עליו.

ואמר רבי זירא אמר רבה בר שילא אמר רב המנונא סבא אמר רב אדא בר אבהבא אמר רב, הלכה כרבי אלעזר.

טובינא דחכימי

קרי רב עליה דרבי אלעזר, "טובינא דחכימי". כלומר רב כינה את רבי אלעזר בשם "טובינא דחכימי", מאושר שבחכמים.

בושת ופגם בנוסף על הקנס

כבר נתבאר, שהאונס והמפתה משלמים בושת ופגם וקנס. וכמו כן נתבאר, ששיעור הקנס קצוב בתורה חמישים, שקלי כסף, והוא שווה בכל הנערות. [ובהמשך יתבאר בעזה"י, כיצד אומדים את תשלומי הבושת והפגם].

^א ולמאי דמשני, דלא חשיב עשה, קשה דמאי איצטריך קרא למעוטי שאינה ראויה לו. (א) ויש לומר, דלאו מיתורא דקרא מפיך ליה במתניתין, אלא דולו תהיה לאשה משמע מדעתה, ולהכי ממעט אשה שאינה ראויה לו, דהא אי אמרה לא בעינא ליה מי איתא לעשה כלל, הלכך לא חשיב עשה ולא דחי לא תעשה. ומכל מקום סלקא דעתך דפריך השתא היכא דאמרה בעינא ליה ליתי עשה ולדיחי ללא תעשה, ומסיק דאפילו אמרה בעינא ליה, לא חשיב עשה, דלא דמי למילה בצרעת. (ב) אי נמי מיתורא דקרא דריש ופריך דליתי עשה וידחה לא תעשה, ויתורא דקרא נוקי לחייבי כריתות, דאי לאו קרא הוה שרינן אפילו חייבי כריתות, דהואיל ואיתרבו לקנס לעיל בריש פירקין איתרבו נמי לנישואין דקראי משתמע שפיר דהיכא דאיכא קנס איכא נמי נישואין. (ג) אי נמי יש לומר דהכי פריך נתי עשה ונידחי לא תעשה, וכי תימא שאני הכא דגלי קרא, אם כן ניגמר מהכא בכל דוכתא דלא דחי. ומשני דלא חשיב עשה, ומכל מקום איצטריך קרא, דאי לאו קרא הוה חשיבין ליה דלא אפשר לקיים שניהם, וחשיב עשה דעיקר מצוה היא לישא... [תוס']

מכירה של אמה עבריה רק כשהיא קטנה

הכל מודים, שהאב יכול למכור את בתו לאמה כל זמן שהיא קטנה, כלומר מיום שנולדה ועד שתהיה בת שנים עשרה שנה ויום אחד ותביא שתי שערות, אבל משנעשית נערה, שוב אינו יכול למכרה. [שכך שנינו, יכול ימכור אדם בתו כשהיא נערה, אמרת מכורה כבר יוצאה עכשיו, שאינה מכורה אינו דין שלא תימכר].

לאיזו בת יש קנס של אונס ומפתה

בפרשת אונס ומפתה הוזכרה האנוסה והמפותה בשם נערה, ואם כן לדברי הכל, כל זמן שהיא נערה, היא בכלל הפרשה ויש לה קנס.

ולדעת משנתנו, שהיא דעת רבי מאיר, רק בזמן נערותה יש לה קנס, אבל קודם לכן כשהיא קטנה, ולאחר מכן כשהיא בוגרת, אין לה קנס. [ואם כן אין לה קנס אלא בששה חודשים של ימי נערות, המתחילים כשהיא נעשית בת שנים עשרה שנה ויום אחד ויש לה שתי שערות, ומסתיימים ששה חודשים לאחר מכן].

וזהו ששנינו, כל מקום שיש מכר, כלומר כל זמן שהיא קטנה, וראויה להימכר, אין קנס, כי לקטנה אין קנס. וכל מקום שיש קנס, כלומר בימי נערות, אין מכר, כי נערה אינה נמכרת. קטנה, יש לה מכר ולא קנס. נערה, יש לה קנס ולא מכר. ובוגרת, אין לא מכר ולא קנס.

וביאר רב חסדא, שרבי מאיר למד דין זה, שקטנה אינה בכלל קנס, מהכתוב, "וַיִּנְשְׂאוּ אֹתָהּ מֵאָה כֶּסֶף וְנָתַנוּ לָאָבִי הַנְּעָרָה כִּי הוֹצִיאָהּ שָׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא תִהְיֶה לָאִשָּׁה לֹא יוֹכֵל לְשַׁלְּחָהּ כִּי יִמְיוֹ" (דברים כ"ב י"ט), שהכתוב מדבר במי שבידה להקנות עצמה לאשה, וזו נערה ולא קטנה.

ואמר רב יהודה אמר רב, שחכמים חולקים על משנתנו, ולדעתם גם קטנה, משעה שראויה לביאה, כלומר משתהיה בת שלוש שנים ויום אחד, עד סוף ימי נערות, יש לה קנס של אונס ופיתוי.

וביאר ריש לקיש, שחכמים למדו דין זה, שגם קטנה בכלל קנס, ממה שנאמר בכל הפרשה נערה חסר ה"א, "נער" ללמד שגם כשאינה נעשה שלמה אלא קטנה, גם כן יש לה קנס.

ולדברי רב שימי בר אשי, עיקר הלימוד הוא ממה שמצינו במוציא שם רע "נערה" מלא, ושם על כרחך מדובר בנערה ולא בקטנה, כי מבואר בפרשה, שאם אמת הדבר היא נהרגת, וקטנה אינה נהרגת. ולמדנו, שדווקא שם שמדובר בנערה דווקא, נאמר "נערה" מלא, אבל בשאר מקומות, שנאמר "נער" חסר ה"א, הכוונה גם לקטנה.

"וְכִי יִמְכַר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאִמָּה לֹא תִצָּא כְּצֹאת הַעֲבָדִים" (שמות כ"א ז'), הקיש בת לאמה, מה אמה מעשה ידיה לרבה, אף בת מעשה ידיה לאבה.

ב. ואין ללמוד בבנין אב, כשם שמצינו שהאב זכאי בביתו הנערה בהפרת נדריה, כן יהיה זכאי בביתו הנערה בכל ענייני ממון, ובכלל זה בבושת ופגם. משום שכלל בדינו ממונא מאיסורא לא ילפינן.

ג. ואין ללמוד בבנין אב, כשם שמצינו שהאב זכאי בביתו הנערה בקנס, כן יהיה זכאי בביתו הנערה בבושת ופגם. משום שכלל בדינו ממונא מקנסא לא ילפינן.

ד. ומסקנת הגמרא, שיש ללמוד מסברא שהבושת והפגם ניתנים לאב, שהרי דברים אלו מסורים בידו, בכלל מה שנתנה לו תורה רשות לקדש את בתו למי שירצה, ויכול הוא למוסרה למנוול ולמוכה שחין, לביישה בכך, ולפגמה בכך, וכיון שיכול ליטול ממון על כך, מסתבר שדברים אלו ניתנים לו גם בבעילת אונס.

אומדן הבושת

כיצד אומדים את תשלומי הבושת? הכל לפי המבייש, [אדם בינוני המבייש, בושתו קשה מאדם זולל ומאדם חשוב]. והמתבייש [לפי חשיבותו בושתו].

אומדן הפגם

נערה שנבעלה באונס או בפיתוי נפגמה בכך, כלומר נפחת שווייה. ומבואר במשנתנו שאומדים דבר זה לפי פחת שווי שפחה דוגמתה, כמה היתה שווה קודם שנבעלה וכמה שווה עכשיו לאחר שנבעלה.

א. לדברי אבוב דשמואל, אומדים כמה שווה שפחה בתולה כשקונים אותה למלאכה, וכמה שווה שפחה בעולה כשקונים אותה למלאכה, וההפרש הוא שיעור הפגם.

והקשו על כך למה שיהיה הפרש בין שפחה בתולה לבעולה אם קונים אותם למלאכה, הלא אין שום הבדל בעבודתן.

ב. ולפיכך אמרו, אומדים כמה שווה שפחה בתולה כשקונה אותה לתת להשיאו לעבדו, וכמה שווה שפחה בעולה כשקונה אותה להשיאו לעבדו, וההפרש הוא שיעור הפגם.

ואם כוונת האדון להשיא אותה לעבדו רק לצורך הוולדות, עדיין אין הפרש ביניהן, כי שתיהן מועילות למטרה זו בשווה.

אבל כשקונה אותן לעבד שרוצה לעשות לו קורת רוח על עבודתו הטובה, בזה ידקדק האדון לבחור לעבדו שפחה בתולה, ויוסיף עבורה דמים, והפרש זה הוא שיעור הפגם של הבעולה^א.

^א תימה, דמה שומא היא זו, וכי אשה חשובה ממשפחה גדולה אינה נפסדת בפגמה אלא שוה שפחה הניסת לעבד. ויש לומר דכל אשה שמין לפי מה שהיא בענין זה כמה אדם רוצה ליתן בין

^א תימה, דמה שומא היא זו, וכי אשה חשובה ממשפחה גדולה אינה נפסדת בפגמה אלא שוה שפחה הניסת לעבד. ויש לומר דכל אשה שמין לפי מה שהיא בענין זה כמה אדם רוצה ליתן בין

דף מ"א

תשלומי אונס ומפתה על פי הודעתם

כלל בדינו שכדי לחייב אדם ממון בדין, צריך שיעידו עדים על מה שעשה, או שהחייב עצמו יודה בכך, שכן הודעת החייב הרי היא כמאה עדים. יוצא מכלל זה תשלומי קנס, שמתחייבים בהם רק על פי עדים, ולא על פי עצמו [=מודה בקנס, פטור, שנאמר בקנס, "אשר ירשיעון אלהים" פרט למרשיע עצמו].

ואם כן כשאחד אנס או פיתה נערה, ויש עדים שמעידים על כך, אנו מחייבים אותו על פי עדותם בכל החיובים, בושת פגם וקנס.

ואם אין עדים שראו זאת, אבל הוא עצמו בא והודה על כך, **לדברי הכל, אי אפשר לחייבו בקנס**, שכן מודה בקנס פטור.

ונחלקו חכמים אם הוא מתחייב בבושת ובפגם.

לדעת משנתנו, לא רק זה שאומר אנסתי, [שאינו פוגם כל כך את הנערה, שאינו אומר עליה שעשתה דבר שאינו הגון], אלא אף זה שאומר פיתיתי, [נפוגם בכך את הנערה, שאומר עליה שהסכימה לפיתויו], הרי זה **נאמן על פי הודעתו לשלם את הבושת והפגם**.

ולדעת רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון, אין אדם נאמן לומר פיתיתי את בתו של פלוני, שבכך הוא מוציא עלי לעז, ולפיכך כשאר עדים בדבר אינו משלם על פי הודעתו, **לא קנס ולא בושת ופגם**.

ואמר אביי שלפי דעה זו, כן הדין גם אם הנערה אומרת שהדבר אמת, ולא אכפת לה מהלעז, ורוצה לקבל את הבושת והפגם, אינו נאמן, משום שעדיין יש בזה פגם לאב, ואין אדם נאמן להוציא על האב לעז לומר שבתו זנתה עימו. וכן אם האב אומר שלא אכפת לו מהפגם, עדיין יש פגם לבני המשפחה. וכן הדין אם בני המשפחה שכאן אומרים שלא אכפת להם מהלעז, עדיין יש איזה בן משפחה במקום אחר שאכפת לו, ואין להאמין את המפתה להוציא לעז, שבת משפחתו של זה זנתה עימו.

הקרן הוא ממון כפל וארבעה וחמישה הם קנס

המודה שגנב דבר מה, משלם את הקרן על פי הודעתו, אבל תשלומי כפל שחייבה תורה לשלם בגנבה, אינו משלם, משום שהכפל הוא קנס, ומודה בקנס פטור.

וכן אם גנב שור או שה, והודה שגנבו וטבחו או מכרו, משלם את הקרן על פי הודעתו, ופטור מתשלומי ארבעה וחמישה האמורים בהם, כי תשלומים אלו הם קנס.

כופר דינו כממון ולא כקנס

מי שהמית שורו המועד אדם, הרי זה מתחייב בכופר, שנאמר, "אם כֹּפֶר יוֹשֶׁת עָלָיו וְנָתַן פְּדִין נִפְשׁוֹ כָּל־אִשֶּׁר יוֹשֶׁת עָלָיו" (שמות כ"א ל'). וכשלא היו עדים בדבר,

והודה על כך מעצמו, אינו נפטר מחיוב כופר, שהכופר הוא חיוב ממון ולא קנס, ומשלם גם על פי הודעתו.

וכן הדין כשהמית שורו של אדם אחר, מתחייב בתשלומי נזקי השור המת, שהם חיוב ממוני ולא קנס, ומתחייב בהם גם כשהוא מודה בדבר בלא עדים.

שלושים סלעים של הריגת עבד הם קנס

מי שהמית שורו עבד של אדם אחר, הרי זה מתחייב לו שלושים סלעים, שנאמר, "אם עֶבֶד גֵּחַ הַשּׂוֹר אוֹ אִמָּה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שֶׁקֶלִים יִתֵּן לַאֲדֹנָיו" (שמות כ"א ל"ב).

ותשלום זה אינו תשלום ממון, שכן הוא שווה בכל העבדים, בין שהיה העבד שווה הרבה, ובין שהיה שווה מעט, הסכום קצוב תמיד לשלושים שקלים. ואם כן תשלום זה הוא קנס, ולפיכך כשהודה בו בעל השור מעצמו, הוא פטור מהתשלומים.

חיוב תשלומי חצי נזק של נגיחת שור תם

שור תם, כלומר שור שלא הורגל להיות נגחן, שנגח והזיק, בעליו משלמים חצי נזק מגופו, שנאמר, "וְכִי יִגָּף שׂוֹר אִישׁ אֶת שׂוֹר רֵעֵהוּ וְנָתַתּוּ וּמָכְרוּ אֶת הַשּׂוֹר הַחִי וְחָצוּ אֶת כֶּסֶפוֹ וְגַם אֶת הַמֶּת יִחָצוּ" (שמות כ"א ל"ה).

ונחלקו חכמים בחיוב זה של חצי נזק, אם מעיקר הדין היה ראוי להתחייב בו [=ממונא] או שהוא חיוב של קנס.

לדעת רב פפא, פלגא נזקא ממונא, כלומר, דין הוא שישלם נזק זה של נגיחת שורו, ואינו קנס, והטעם לכך, כי סתם שוורים אינם בחזקת שימור, כלומר הם רגילים לנגוח, וצריכים לשומרם, וכשנגח שורו כשלא שמרו, ראוי היה לחייב לשלם אפילו נזק שלם, אלא שהקב"ה חס עליו, שכל זמן שלא הועד שורו, ישלם רק חצי נזק, ומכל מקום כל מה שמשלם, בדין הוא משלם. **ונפקא מינה, שאם הודה בכך ששורו נגח**, אינו נפטר בכך מהתשלום, אלא **משלם על פי עצמו**, ככל חיוב ממוני שמודה בו.

ולדעת רב הונא בריה דרב יהושע, פלגא נזקא קנסא, כלומר, מעיקר הדין לא היה לו לשלם כלל נזק זה של נגיחת שורו, כי סתם שוורים בחזקת שימור, כלומר אינם רגילים לנגוח, ואין צריך לשומרם מכך, וכשנגח שורו אף שלא שמרו, ראוי היה להיפטר מלשלם שנחשב הוא כאנוס, אלא שהקב"ה קנסו, כדי שיהיה אדם שומר על שורו שלא יבוא אף לידי נזק שאינו צפוי. **ונפקא מינה, שאם הודה בכך ששורו נגח**, ואין עדים שמעידים על כך, **הרי זה פטור מלשלם**, ככל קנס, שאין אדם משלם על פי עצמו, שמודה בקנס פטור. ובהמשך יתבאר בעזה"י שנפקא מינה דבר נוסף, והוא, שאין דנים זאת בבבל.

^א ובדף ל"ד יתבאר בעזה"י באיזה אופן הפסוק הזה מדבר.

הניזק והמזיק בתשלומים

פפא.

שנינו במשנתנו, "הניזק והמזיק בתשלומין", ומשמעות הדבר, שגם הניזק וגם המזיק מפסידים ממון בתשלומים, שמזיק משלם מחצה מהנזק, וניזק מפסיד מחצה.

ולדעת רב פפא, האומר, שפלגא נזקא ממוןא, משנתנו מובנת, שכן היה ראוי שהמזיק ישלם לניזק את כל הנזק, והקב"ה חס עליו, שישלם רק מחצה מהנזק, ונמצא ניזק מפסיד מחצה, ממה שהיה ראוי לו, ויש כאן ניזק ומזיק בתשלומים.

אך לדעת רב הונא בריה דרב יהושע, האומר, שפלגא נזקא קנסא, בתשלומים עצמם אין ניזק מפסיד כלל, אדרבה, לא היה ראוי לקבל כלום, ומקבל מחצה. וכששנינו, "ניזק ומזיק בתשלומים", שמשמע שגם לניזק יש הפסד, הכוונה לפחת נבילה, שכן הנבילה כמו שהיא בשעת הנזק, ברשות ניזק היא, ואין המזיק מתחייב אלא בהפרש בין שווי הנבלה באותה שעה, לבין ערך חצי הנזק, [כגון אם היתה בהמת הניזק שווה מאה, וכשהנזק נעשית נבלה היתה הנבלה שווה עשרים, אין המזיק חייב לו אלא שלושים, להשלים לו לשווי חמישים שהם חצי הנזק], ואם הסריחה הנבילה אחר כך [עד שלא היתה שווה כלום], הפסד הנבלה לניזק הוא, [ולא יהיה לו אלא שלושים].

ואמנם ענין זה שפחת נבילה על הניזק, כבר נתבאר במשנה הקודמת, "חבתי בתשלומי נזקי", מלמד שהבעלים מטפלים בנבילה. אלא שלדעת רב הונא בריה דרב יהושע הוצרך התנא ללמד שתי פעמים שפחת נבילה על הניזק, פעם אחת בנזקי שור תם, ופעם אחת בנזקי שור מועד. שאם היה שונה זאת בנזקי שור תם, היה מקום לומר, דווקא כשהיה המזיק שור תם, הקלה תורה עליו, שיהא פחת נבלה לניזק, אבל כשהיה השור המזיק מועד, פחת נבלה על המזיק. ואם היה שונה זאת בנזקי שור מועד, היה מקום לומר, דווקא כשהיה המזיק שור מועד, מאחר שמשלם כל הנזק, הקלה תורה עליו, שיהא פחת נבלה לניזק, אבל כשהיה השור המזיק תם, שאינו משלם אלא חצי נזק, פחת נבלה על המזיק.

דברים שבין שור תם לשור מועד

א-ב. במשנה במסכת בבא קמא מבואר, שיש שני חילוקים בין תשלומי נזק של שור תם לבין תשלומי נזק של שור מועד. שהתם משלם (א) חצי נזק (ב) מגופו, ואם אינו שווה אפילו חצי נזק הניזק מפסיד ומקבל אף פחות מחצי נזק. והמועד משלם (א) נזק שלם (ב) מהעלייה, כלומר משאר ממון שבבית של בעלים^א.

ג. והנה לדעת רב הונא בריה דרב יהושע, יש חילוק נוסף בין תשלומי נזקי תם לתשלומי נזקי מועד. שתשלום נזקי קנס הם, ואינו משלם על פי הודאת עצמו. ותשלום נזקי מועד חייב ממון גמור, ומשלם גם על פי הודאת עצמו.

והנה מתוך כך שלא שנו חילוק זה במשנה, משמע שבאמת אין חילוק כזה בין תם למועד, ושניהם חייב ממון, ומשלמים גם על פי הודאת עצמם כדעת רב

^א רש"י פירש, "אם אינו שווה כנגד כל הנזק, נוטל נכסים מביתו", ומשמע, שלכתחילה גם שור מועד משלם מגופו, ורק מה שאינו מספיק ישלם מביתו. וצ"ע.

נזקי שור בהודאת בעלים

ד. אולם דעת רב הונא בריה דרב יהושע, שהתנא של המשנה לא שנה כל החילוקים, ושייר מקצת מהם, שכן מלבד מה ששייר את החילוק הני"ל, אם מתחייבים על פי הודאתם, שייר חילוק נוסף, והוא, חיוב כופר. שמועד שהרג אדם, בעליו משלמים כופר. ותם שהרג אדם, אין בעליו משלמים כופר, [ואף לא חצי כופר].

ולדעת רב פפא, לא שייר התנא שום חילוק בין חיוב תם לחיוב מועד, שכן לענין להתחייב על פי הודאת בעלים, שניהם שווים, ששניהם חייב ממון, ובשניהם בעלים מתחייבים על פי הודאת עצמם. ולענין חיוב כופר, גם כן אין חילוק בין תם למועד, שמשנתנו היא כדעת רבי יוסי הגלילי, האומר, שגם בשור תם יש חיוב כופר, וכשור תם הרג אדם, בעליו משלמים חצי כופר.

כבר נתבאר, שחיוב ממון אדם משלם גם על פי הודאת עצמו, וקנס אינו משלם אלא על פי עדים.

ושנינו במשנתנו דברים שהם חיוב ממון, שאדם משלם על פי הודאת עצמו ודברים שהם קנסות, ואינו משלם אלא על פי עדים.

א. האומר המית שורי את פלוני, מתחייב בכופר על פי הודאתו, שהכופר חיוב ממון הוא אינו קנס.

ב. והאומר המית שורי את שורו של פלוני, מתחייב לשלם על פי הודאתו, שחיוב נזק חיוב ממון הוא, ואינו קנס.

- לדעת רב פפא, האומר, פלגא נזקא ממוןא, דינים אלו אמורים הן בשור תם והן בשור מועד. כשהיה השור תם, הבעלים מתחייב על פי הודאתו בתשלום חצי כופר [כדעת רבי יוסי הגלילי] ובתשלום חצי נזק. וכשהיה השור מועד, הבעלים מתחייב על פי הודאתו בתשלום כופר שלם ובתשלום נזק שלם.

- ולדעת רב הונא בריה דרב יהושע, האומר, פלגא נזקא קנסא, דינים אלו אמורים רק בשור מועד. שרק כשהיה השור מועד, הבעלים מתחייב על פי הודאתו בתשלום כופר שלם ובתשלום נזק שלם. אבל כשהיה השור תם, תשלומי חצי כופר וחצי נזק קנס הם, ואינו מתחייב על פי הודאת עצמו. אך לא שנה התנא אופן זה, שבו אינו מתחייב על פי הודאתו, כי דיבר התנא בשור מועד בלבד.

ג. והאומר המית שורי את עבדו של פלוני, אינו מתחייב שלושים שקלים על פי הודאתו, שחיוב שלושים שקלים על שור שהורג עבד, חיוב קנס הוא ולא חיוב ממון.

תיובתא לדעת האומרים פלגא נזקא קנסא

עוד שנינו במשנתנו, "זה הכלל, כל המשלם יותר על מה שהזיק", כגון שלושים של עבד, "אינו משלם על פי עצמו", שמאחר שמשלם יותר, חיוב קנס הוא, ואין משלם קנס על פי עצמו.

שתוך אותו זמן יהא המזיק מחויב ללכת עימו לדון בארץ ישראל, קובעים לו זמן, ואם אין המזיק הולך עימו לארץ ישראל תוך הזמן, מנדים אותו.

ובכל אופן, בין אם תבע הניזק שילך עימו המזיק לארץ ישראל, ובין לא תבע, מחייבים את המזיק שיהרג את בעל החיים שלו שהזיק, [כגון את השור שנגח, והכלב שאכל כבשים, והחתול שאכל תרנגולים], וכל זמן שאינם הורגים אותו, הרי הם בנידוי. כדעת רבי נתן, שאמר, מניין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו, תלמוד לומר "ולא תִּשֶׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ" (דברים כ"ב ח')

סליק פרק אלו נערו

ומלשון זה "יותר על מה שהזיק", משמע שדווקא במקום שהחייב יותר מהניזק, יש כאן קנס, אבל במקום שהחייב הוא כמו הניזק, או פחות מהניזק, אין זה חיוב קנס, אלא חיוב ממון, ובכלל זה חצי נזק של נגיחה.

ומכאן תיובתא לדברי רב הונא בריה דרב יהושע, שאמר, פלגא נזקא קנסא.

והלכתא פלגא נזקא קנסא

ומסקנת הסוגיה, שההלכה היא, פלגא נזקא קנסא. ואין תיובתא מהמשנה, ששינוי בה "כל המשלם יותר ממה שהזיק" קנס הוא, שמשמע דווקא כשמשלם יותר קנס הוא, ולא כשמשלם כמו הניזק או פחות.

כי באמת, גם כשמשלם פחות מהניזק כגון חצי נזק של נגיחה, קנס הוא ולא חיוב ממון, אבל לא היה התנא יכול לשנות, "כל שאינו משלם כמו שהזיק" אלא יותר או פחות, קנס הוא, כי יש חיוב של חצי נזק שהוא חיוב ממון ולא חיוב קנס, וזהו חיוב חצי נזק של צורות, [צורות שבהמה מתיזה ברגליה דרך הילוכה, ומזיקה בהם]. שחיוב ממון הוא, והלכה למשה מסיני שמשלם רק חצי נזק. ולכן שנה התנא, "כל המשלם יותר ממה שהזיק" קנס הוא, שכלל זה אמת הוא, אבל כשמשלם פחות מהניזק פעמים הוא קנס ופעמים אינו קנס.

כלב שאכל כבשים וחתול שאכל תרנגולים

נתבאר, שההלכה כדעת רב הונא בריה דרב יהושע, שחיוב תשלומים של חצי נזק של נגיחה, חיוב קנס הוא, ולא חיוב ממון.

ולפי זה, כשכלב חונק כבשים חיים ואוכלם, שאין דרכו בכך, וכן כשחתול אוכל תרנגולים גדולים, שאין דרכו לאוכלם, מאחר שדבר משונה הוא, תולדת קרן הוא, לשלם חצי נזק. ולא גובים זאת בבבל, שאין דנים דיני קנסות בבבל.

אבל אכל הכלב כבשים קטנים, והחתול תרנגולים קטנים דרכו בכך והם נזקי שן ורגל שגובים בבבל, ואין זה קנס להיות מודה ופטור.

חצי נזק בבבל

כלל בדינו, שאין דנים דיני קנסות אלא דיינים סמוכים. ואין סמיכה אין בארץ ישראל, אבל דיינים שבבבל אינם סמוכים, ולפיכך אין דנים דיני קנסות בבבל.

ומאחר שנתבאר, שההלכה כדעת האומרים, שחיוב תשלומי חצי נזק של נגיחת שור תם, קנס הוא ולא ממון, לפיכך אין גובים תשלום זה בבבל.

אמנם דווקא הדיינים אינם מגבים תשלום הקנס בבבל, כי אינם סמוכים, אבל אם תפס הניזק עצמו את השור מיד המזיק, אין מוציאים אותו מידו^א.

ואם לא תפס ניזק את השור מיד המזיק, אבל תובע מבי"ד שיקבעו לו זמן,

^א פירש רבינו תם, דדוקא אי תפס את המזיק עצמו, אבל דבר אחר לא, דלענין מזיק עצמו הקילו חכמים שיכול לתופסו, דאם לא כן יתפוס כל אשר לו, ולא נפיק מיניה, דאין דנין דיני קנסות. ואם נוציא המותר ונשאיר כדי נזק, הרי אנו דנין דיני קנסות ודוחק. [תוס']

בקי צור

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיכלחט"א

גיליון 22
מסכת כתובות כט – מא
י"ב אדר – כ"א אדר

מפתח העניינים

דף כ"ט

- 1 ימי קטנות נערות ובגרות.
- 1 אלו נאנסות יש להן קנס.
- 1 האונס גיורת ופדויה ומשוחררת.
- 1 איסור ממזרת לישראל.
- 1 איסור נתינה לישראל.
- 1 איסור כותית לישראל.
- 2 חיוב קנס כשהנאנסת אסורה לאונס.
- 2 דרשות יתור "הנערה" ו"הבתולה".
- 3 אופנים שהקידושין תופסים אף על פי שהאשה אסורה.

דף ל'

- 3 הבא על הנידה.
- 4 קם ליה בדרכה מיניה.
- 4 טעמו של רבי נחוניא בן הקנה.
- 4 הכל בידי שמים חוץ מצנינים ופחים.
- 5 ארבע מיתות ב"ד בזמן הזה.
- 5 הגונב חלב של חבירו ואכלו.
- 5 האופנים שבהם האוכל תרומה במזיד.
- 5 מתחייב מיתה ותשלומים בבת אחת.

דף ל"א

- 6 הזורק חץ ארבע אמות ברה"ר וקרע שיראים בדרכו.
- 6 המעביר סכין ארבע אמות ברה"ר וקרע שיראים בדרכו.
- 7 הגונב כיס בשבת.
- 8 משיכה לרשות הרבים.

דף ל"ב

- 8 המתחייב מלקות וממון.
- 8 בפירוש רבתי תורה חובל ועדים זוממים לתשלומים.
- 11 הטעם שרבי יוחנן לא אמר כעולא.

דף ל"ג

- 11 קנס חמישים הוא חוץ מתשלומי בושת ופגם.

- 11 טעם אחר לכך שעדים זוממים משלמים ולא לוקים.
- 12 טעמים אחרים לכך שחובל בחברו משלם ולא לוקה.
- 13 יישוב משנתנו באופן שלישי.
- 13 גנב וטבח באיסור שבת או באיסור ע"ז או שור הנסקל.
- 14 חיוב טביחה גם על ידי אחר.
- 14 דף ל"ד
- 14 המבשל בשבת.
- 15 שחיטה לעבודה זרה המחייבת בתשלומי ד' וה'.
- 15 שחיטת שור הנסקל המחייבת בתשלומי ד' וה'.
- 15 המתחייב מיתה וממון פטור מלשלם.
- 15 והמתחייב מיתה וקנס חייב לשלם.
- 16 שאל פרה וטבחה בשבת פטור מתשלומים.
- 16 הניח להם אביהם פרה שאולה.
- 17 כסבורים של אביהם וטבחה ואכלוה.
- 17 חייבי מיתות שוגגים וממון.
- 17 וחייבי מלקיות שוגגים וממון.
- 17 דף ל"ה
- 18 היכן למדה תורה שחייבי מלקיות שוגגים פטורים מתשלומים.
- 18 כיצד מיישב רבה את משנתנו.
- 18 חיוב תשלומים עם חיוב כרת.
- 19 דף ל"ו
- 19 אותן שאין להן קנס מחמת איסורן.
- 19 נישואי מיאון.
- 19 הממאנת אין לה קנס.
- 19 איילונית שנאנסה או נתפתה.
- 20 חרשת ושוטה שנאנסו.
- 20 טענת בתולים לחרשת ושוטה.
- 20 טענת בתולים בבוגרת.
- 20 טענת בתולים בסומא.
- 20 הפסד קנס משום שם רע.
- 20 שטר שיצא עליו שם רע.
- 21 האונס גיורת ופדויה ומשוחררת.

בקי צור

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 22
מסכת כתובות כט – מא
י"ב אדר – כ"א אדר

29	כשהקנס שלה – אונס חייב ומפתה פטור	21	בת כהן שנשבת ובאה לאכול תרומה
29	טובינא דחכימי	21	האם רבי יהודה ורבי דוסא אמרו דבר אחד
29	בושת ופגם בנוסף על הקנס	21	לדעת רבי יהודה שבויה שנפדית כתובתה מאתים
29	בושת ופגם לאביה כמו הקנס	21	כהן הפודה שבויה ורוצה לשאת אותה
30	אומדן הבושת	22	דף ל"ז
30	אומדן הפגם	22	ישראלית שראתה דם ממתי היא מטמאה טהרות
30	מכירה של אמה עבריה רק כשהיא קטנה	22	נתיירה וראתה דם בו ביום
30	לאיזו בת יש קנס של אונס ומפתה	22	המתנה מלשמש אחר הגירות ואחר הפדיה
31	דף מ"א	22	המתנה מלשמש אחר האונס והפיתוי
31	תשלומי אונס ומפתה על פי הודעתם	23	קם ליה בדרכה מיניה בשני אופנים
31	הקרן הוא ממון כפל וארבעה וחמישה הם קנס	23	אין פודים את המיתה בממון
31	כופר דינו כממון ולא כקנס	23	אין פודים חיוב גלות בממון
31	שלושים סלעים של הריגת עבד הם קנס	23	נערפה העגלה ונמצא ההורג
31	חיוב תשלומי חצי נזק של נגיחת שור תם	24	מיתת סייף מהצואר
32	הניזק והמזיק בתשלומים	24	ערך מי שנגמר דינו למיתה
32	דברים שבין שור תם לשור מועד	24	מיתה בידי שמים מתכפרת בממון
32	נזקי שור בהודאת בעלים	24	ומיתה בידי אדם אינה מתכפרת בממון
32	תיובתא לדעת האומרים פלגא נזקא קנסא	25	דף ל"ח
33	והלכתא פלגא נזקא קנסא	25	נערה בתולה שהיא גרושה מן האירוסין
33	כלב שאכל כבשים וחתול שאכל תרנגולים	25	שיעור קנס אונס ומפתה
33	חצי נזק בבבל	25	נערה שנאנסה ומתה קודם שעמד בדין
	סליק פרק אלו נערות	26	דף ל"ט
		26	שלוש נשים משמשות במוך
		26	בימי נערות לא תלד וולד של קיימא
		26	נערה שנאנסה ובגרה קודם שעמד בדין
		27	נערה שנאנסה ונתאנסה או נשאה קודם שעמד בדין
		27	דברים שבין אונס למפתה
		27	הצער שהאונס משלם עליו
		28	עיכוב על ידי האב או הבת
		28	כתובת אנוסה
		28	דף מ'
		28	האונס אשה שאסורה לו